

פרשת בלק

שעורו השבועי של מו"ר שליט"א
ובו דברים חוצבי להבות מהזוה"ק
מוסר ורמזים מפרשת השבוע

מצות לא תעשה בל תשקו
באור הפטרת בלק

בהוצאת
ישיבת "נהר שלום" מקובלים
תכב"ץ - ירושלים
התשפ"א
להשיג בטל: 02-6222560

לעילוי נשמת

מורנו ורבנו שר התורה ועמוד ההוראה
גאון ישראל ותפארתו
הרועה הנאמן פוסק הדור
ראש ממשלת התורה
מרן הראשל"צ הגאון כמוהר"ר

עובדיה יוסף

זצוקלה"ה זיע"א
נפטר ג' בחשון התשע"ד

ת.נ.צ.ב.ה.

חוברת זו הוקדשה
לעילוי נשמת

הרבנית
שולמית רחל בת מזל ע"ה
נפטרה ז"ך אלול התשע"ט

ת.ג.צ.ב.ה.

שיעור שבועי ממורינו ראש הישיבה שליט"א

פרשת בלק

התשפ"א

מצות לא תעשה בל תשקצו

הלכות שהיית נקביו

כתב רבינו האר"י ז"ל בשער המצוות (פרשת שמיני) וז"ל: שקוץ הנפש כתיב (ויקרא יא, מג) "אל תשקצו את נפשותיכם" ואמרו רבותינו זכרונם לברכה מכאן שהמשהה נקביו עובר על בל תשקצו^א, וכתבו הפוסקים שבקטנים עובר גם משום לא יהיה עקר.

תניינא (אות יא) שבקטנים אין בהם משום בל תשקצו אלא שאסרו משום סכנה וגם שלא יהא עקר.

אם לאו זה מדאורייתא או מדרבנן

והנה עיקר מצות בל תשקצו נאמר על שלא לאכול משרץ הארץ וכיוצא שנאמר (ויקרא יא, מא) "וכל השרץ השרוץ על הארץ שקץ הוא לא יאכל", והרמב"ם בספר המצוות (מצוה קעט) כתב שהנה אמרו בנמי' (מכות מז:): אמר רב אחאי: המשהה את נקביו – עובר משום לא תשקצו. אמר רב ביבי בר אבוי: האי מאן דשתי בקרנא דאומנא (בקרן של מקויו דם במציעה) – קא עבר משום לא תשקצו. אבל אינו חייב מלקות רק מכת מרדות, אולם בספר יראים (מצוה קנ"א) כתב שהוא מדאורייתא וז"ל הזהירה תורה בפרשת שמיני "אל תשקצו את נפשותיכם", פירוש אל תמאסו עצמיכם, אל תאכלו במאוס ושיוקץ. דאמר רב ביבי וכו' מאן דשתי מיא בקרנא דאומנא עבר משום "אל תשקצו את נפשותיכם" וכו' ואמר רבא (במסכת מכות) מאן דמשהה נקביו עובר על "בל תשקצו" למדנו שהזהיר הבורא לישראל שלא ימאסו

א. ומעם הדבר כתב רבנו האר"י (שם), כי ענין אכילה הוא לברר האוכל מתוך הפסולת והאוכל שהוא המזון נבלע באברים והפסולת נעשה מותר ונדהה למטה, ומזה נעשו הקליפות, וכתיב (ישעיה ל, כב) "וממאתם את צפוי פסילי כספך ואת אפרת מסכת זהבך תזרם כמו דוה צא תאמר לו", כי הם בחינת היציאה של נקב האחור וכמו שכתבנו בענין פעור, ולכן המשהה נקביו שמששה המותר והקליפה היא מלדחותה אחר שנגמר בירורה ועיכולה הנה הוא משקץ נפשו ממש יותר ממה שמשקץ גופו, ונודע בכל דרכיך דעהו, ולכן צריך שיכוין האדם כונה זו בלכתו לבית הכסא קודם הכנסו שם כי אסור להרהר שם עכ"ל. וכן הוא בסידור הרש"ש זיע"א היר"א (ח"א עמוד 40) וז"ל כשילך לפנות יכוין שלא לעבור מצות לא תעשה ולא תשקצו את נפשותיכם ובקטנים גם על לא יהיה בך עקר ועקרה. והביאו בא"ח (ש"א פר' ויצא אות ג).

וכ"כ הכה"ח (סי' ג' ס"ק מז) ובקטנים משום בל תשקצו ומשום שלא יהא עקר. (מ"ז ס"ק יג). אליה רבה (אות מז), רבנו זלמן (אות כד). אמנם כתב שם בשם רבנו זלמן במהדורא

א. המשהה נקביו עובר משום בל תשקצו אמנם אם יכול להעמיד עצמו כדי שיעור הילוך פרסה דהיינו שעה וחומש [72 דקות] אין בו משום בל תשקצו ולא משום סכנה בין בגדולים בין בקטנים. ובפרט אם היה עוסק בתורה או שהתחיל לשמוע קריאה התורה וכיוצא יסיים הענין שעוסק בו ואחר כך יצא לנקביו.

עיונים והארות

קכ"ז, וש"ת לחם שלמה (יו"ד ח"ב סי' קיח). והמשנה ברורה הכריע (בסי' ג' ס"ק לא ובסי' צב ס"ק ז) דהוא רק מדרבנן ולכן הוא נדחה מטעם כבוד הבריות. ובהפחה כתב הא"ר (שם) דאין משום בל תשקצו.

ב. שו"ע הרב (מהרו"ק סי' ג' סעי' יא) וז"ל וכל שיכול להעמיד עצמו עד כדי שיעור הילוך פרסה אין בו משום בל תשקצו ולא משום סכנה בין בקטנים בין בגדולים לדברי הכל. ויש אומרים שאפילו אינו יכול להעמיד עצמו פחות הרבה מכושיעור הילוך פרסה אין בו משום בל תשקצו כל זמן שאינו נצרך ומתאוה הרבה בענין שאילו לא היה מעמיד עצמו בכח, ומנכיר כח המחזיק על כח הדוחה, היה כח הדוחה גובר מאליו על כח המחזיק ועושה צרכיו, בלי שום סיוע דוחק שידחוק האדם עצמו כלל אפילו מעט מזעיר. אבל אם כח הדוחה לא היה גובר כל כך על כח המחזיק בלי סיוע דוחק שידחוק האדם עצמו מעט, נמצא כשמעמיד על עצמו ומונע מלדחוק אינו נקרא משהה נקביו, כי אינו אלא שב ואל תעשה ואין בו משום בל תשקצו, עכ"ל.

וכתב הב"ח (ש"א פ' ויצא אות א) יש בני אדם נכשלים בדבר זה, ואם יבא לו התערורות והוא לומד או עוסק בענייניו אינו קם במהירות, והושב עד שיגמור העסק עוד מעט או עד שיגמור דף הזוהר או המזמור, וזה שמות גדולה דהרי זה מצוה הבאה בעבירה, לכך צריך להזהר מאוד, וכתב הרב חסד לאלפים ז"ל בשם המקובלים דהמקל בזה מונע ממנו טהרת המחשבה, ומי שהוא בעל

עצמן לא באכילתן ולא בעניינן וכו' ולמדנו שהמפליג עצמו בשיקוץ ממנהג שכיניו ובני עירו עובר בלאו עכ"ל. וכתב שדי חמד (מערכת ב"ת סי' י') על דברי היראים הנז"ל וז"ל: פשטן של דברים אלו מורים שמה שכתב למדנו שהזהיר הבורא לישראל וכו' והם איסורי תורה. בספר "ערוך השולחן" (יו"ד סי' קט"ז) שכתב שדעת היראים ודברי הסמ"ק שהוא דאורייתא. עכ"ל. וכן נראה דעת רבנו יונה בספר היראה (דף כ"ב) וז"ל: אל תשקץ נפשך בהשהות נקביך, והמשהה נקביו בגדולים ובקטנים עובר שתים "אל תשקצו", "ולא יראה בך ערות דבר". וכו' עכ"ל. וכתב שם השדי חמד שכונת רבנו יונה שעובר על איסור דאורייתא. ומה שכתב שעובר על איסור השני ד"לא יראה בך ערות דבר" יתכן דטעות סופר הוא וכונתו על "לא יהיה בך עקר". וכן איתא בספר חסידים (סי' קכ"ז) ואל ישהה נקביו אפילו שעה אחת שכל זמן שאדם צריך להשתין ולהסך את רגליו ויעמוד מיד פן יסתכן ויבא לידי חולי הדרוקן, והאדם הייב להבריא את עצמו כדי שיוכל לעבוד את בוראו, ועוד יעבור על בל תשקצו את נפשתיכם (ויקרא יא, מג), וראה בט"ז (יו"ד סי' קט"ז ס"ק ו) שכתב שהוא מדאורייתא אבל אין לוקין עליו דהוא לאו שבכללות. ועיין בשדי חמד (כללים מערכת ב' אות י"ח, ובפאת השדה מערכת ב' סי' י') שאסף איש טהור הרבה שיטות בענין זה, וע"ע במאסף לכל המחנות (סי' ג' ס"ק מג), שערי תשובה (שם ס"ק מז), שו"ת חות יאיר (סי' ט"ו), ברית עולם (על ספר חסידים סי' קכז), מילי דחסידותא (סי'

ב. יזהר קודם כל תפלה לפנות גופו ולטהרו משום הכון לקראת אלהיך ישראל, כי מסלק בזה אחיות החיצונים ונותן להם חלקם ולא יתאחזו בתפילתו¹⁰¹.

ג. מנהג החסידים קודם כל סעודה בימי החול יפנה תחלה ובפרט אם מרגיש התעוררות בגופו, ודבר זה הוא צורך גדול ע"פ הסוד¹⁰².

ד. היוצא לנקביו צריך לנהוג צניעות בבית הכסא. ואפילו כשיוצא לקטנים, צריך לנהוג צניעות בעצמו, ואפילו אם מחמת כן שמחפש מקום צנוע צריך להשהות עצמו מעט, אין לחוש בזה משום איסור בל תשקצו, וגדול כבוד הבריות¹⁰³.

עינים והארות

לטהרת המחשבה, וכתב בשם הרב ראשית חכמה כי לפי סודם של דברים מי שאינו נוהר בזה הוא מערב קודש בחול חס ושלוה ע"כ.

ובספר הקדוש נהר שלום (דף יט ע"ג) כתב שכשהולך לעשות צרכיו יכוין להפריד הקלי' מעולם העשיה ויפריד החיצונים ממנו, וראה עוד לרבנו האריז"ל בעין חיים (שער מ' פ"ג ושער מא פ"ג) שכתב כי בפנותו הוא מסיר את הקלי' מעליו ונפרדים ממנו ע"כ.

ובספר תולעת יעקב למקובל ר' מאיר בן גבאי (סוד נטילת שחרית) כתב ויבדוק עצמו לפי שאין כבודו של מלך לבוא לפניו בכרס מלא טינוף, ועל דרך האמת הפסולת היה באדם הוא דוגמת הפסולת הידוע והוא הסיג היוצא מן הכסף וצריך לפנות עצמו ממנו שלא לעורר דוגמתו לתת חלק לו בתפלה כי חלקו בה דבר ידוע.

ד. בא"ח (ש"א פר' בהר בחוקתי אות ג) ה. מו"ר מופת הדור בהליכות עולם (ח"א פר' ויצא הלכה א). ועיין בבא"ח (ש"א פר' ויצא אות ד) וז"ל יזהר לסגור הדלת של בית הכסא אפילו בלילה בחושך ואפילה משום צניעות, כי הסמ"ק ז"ל ועוד פוסקים ראשונים מנו את הצניעות מכלל המצות של תורה. ואף על גב דיש חולקים וס"ל דבר זה הוא אוהרת חז"ל במדה טובה שנשתבחו בה ישראל, עכ"ז צריך להזהר בה טפי, כיון

נפש ורוצה להדבק בקונו צריך להזהר שיהא גופו נקי בכל שעה, וזה מועיל גם כן לבריאות הגוף ונעשה בריה חדשה.

ובהליכות עולם (ח"א פר' ויצא הלכה א) כתב, אולם אם יודע בעצמו שאינו יכול להחזיק עצמו עד שעה וחומש, נכון יותר שיפסיק ויצא לנקביו מיד, אלא אם כן ייגרם לו ביטול תורה מחמת כן, או שהוא מלמד תורה לתלמידים, וחושש שמא יתבטלו מלימודם מחמת כן.

עוד כתב הבא"ח (שם) גם בהיותו שוכב על מטתו בלילה אם הרגיש שצריך לעשות צרכיו יתאזר לקום ולא יתעצל ולא יתרחש הן מחמת קור הן מחמת גשם הן מחמת חושך וכיוצא.

ג. כתב בספר חסידים (סי' ז"ן) וז"ל ברכי נפשי את ה' וכל קרבי את שם קדשו, אפילו קרביים של בני אדם ובני מעיים צריכים לברך את ה'. לפיכך צריך לבדוק עצמו יפה כשהוא בא להתפלל ואין נאה להביא בטן מלא צואה לפני הקדוש ברוך הוא לברכו ע"כ.

וכתב החסיד רבנו אליעזר פאפו ז"ל בספרו חסד לאלפים (ב, י) ירגיל האדם עצמו משום רזיוות ונקיוות לפנות ערב ובוקר, וגם אם הוא תלמיד חכם ומפריע ללימודו בזה, כי אין לקרב לשרת את ה' בנוף שבו טינוף, וגם ברכות השחר לא יאמר עד שיפנה היטב, וכתב עוד בשם המקובלים שאם יש טינוף בגופו הוא מונע גדול

ה. לא ידבר שום דיבור בבית הכסא אפילו דברי חול ואפילו תיבה אחת, כי יתאחזו החיצונים באותיות הדיבור שלו שמדבר שם, אך מותר לנחור דאינו מוציא אותיות מפיו¹⁰¹.

ו. יזהר לקנח היטב, דצואה בפי הטבעת מעכבת התפלה, ועיקר הרחיצה במים כמ"ש (משלי ל, יב) " ומצאתנו לא רחץ"¹⁰².

עיונים והארות

חשש של הפסד ממון, או חולי וכיוצא בזה, הרוצה להקל לדבר בבית הכסא שבזמננו, או להשיב לקריאה טלפונית, יש לו על מה שיסמוך, אך יקצר בדבריו עד כמה שאפשר. וכתב שם בעיונים שגם החזון איש בהל' ק"ש (סי' יז אות ד) צידד להקל בהם. וע"ע בשו"ת יביע אומר ח"ג (האו"ח סי' ב). ע"ש. אבל בלא זה אין לדבר אפילו לצורך, ואפילו אין שם אלא בני הבית בלבד. ועיין מ"ש הרב כה"ח (סי' ג' ס"ק ו) בשם האריז"ל דיש מין שד המחטיא את האדם אשר ידבר שם. עוד מביא שם דאסור לדבר בבח"כ כדי שלא לתת להחיצונים מקום להאחזו בענין הקול והדיבור של האדם כי קדוש הוא. וע"ע בכף החיים (יו"ד סי' קטז אות קיג) שהביא מספר חרדים דאין משיחין בבח"כ מפני הסכנה דשדים שביחי התם וצריך צניעות ושתיקה להנצל.

ז. בא"ח (שם אות יא). איתא בירושלמי (ס"פ המוציא) אין מקנחין לא בפי הכלב, ולא בפני הכלב, ולא במים שליקק בהם הכלב, ולא במים שאין בהם מ' סאה, ולא בדבר הנכנס לאור ויצא, ולא במים של מרחץ. (מובא א"ר אות ט') וכף החיים אות ל"א). אכן ראיתי בס' ארחות חיים (ספינקא - סי' ג' אות ה') ולכאורה יש לנהוג מפי בקנח מים שהוא תרתי לטיבותא שאין האור שולט וגם רוחץ היטב ועדיף מפי מנייר. והגם דבמים פחות מ' סאה נמי סכנה ועליו ליכא קבלת היתרא ואיכא למיחש גם האידנא, אכן כיון שלא נזכר בגמ' דידן, מצי לסמוך ע"ז לרחוץ במים מפני צואה משהוא.

דאיכא דס"ל דהוא מן התורה. ומ"מ אם יש בבית הכסא ריח רע וקשה לו מאד והוא פותח הדלת לאצולי פורתא, יש להקל בחושך לילה ואין רואהו.

ודע כי אזהרת הצניעות בבית הכסא אין עיקרה משום הפירוע, דהא לא מצינו שהחמירו בפרוע הגוף כשירד לטבול או בבית המרחץ וכיוצא, אלא הטעם כאן הוא בנוי ע"פ הקדמה שכתבתי לעיל בשם רבנו האר"י ז"ל בשער מאמרי רשב"י פ' תצוה בענין נקודת האחור וכנז"ל, ועוד שים עיניך במ"ש בשם רבנו ז"ל בשער המצות פ' שמיני וכנז"ל, ובין תבין דהני עכברי דשכיחי בבית הכסא הם דוגמה לקליפות ובוה תבין הטעם שהקפידו על הצניעות בבית הכסא שבוה יהיו נכנעים רוחות הרעות.

עוד כתב מו"ר הבא"ח (שם אות ח) וז"ל: וכל זה הצניעות לא נאמר אלא בעושה צרכיו בגדולים, אבל להטיל מים התירו אפילו בפני רבים וביום משום חשש סכנה שלא יהא עקר, ולכן אסור לנהוג צניעות ולהמתין אם צריך לכך, ומ"מ יש לו להסתלק לצדדין, ואפילו אשה מבנה הקטן.

ומכיון שיש אומרים שכל תשקצו דרבנן הוי נדחה מפני כבוד הבריות. וכמו שכתב רבנו זלמן שם במהדורא תניינא (אות י"א). לכן יכול להתמתין עד שימצא מקום צנוע.

ו. בא"ח (שם אות י). וכתב מו"ר מופת הדור בהליכות עולם (שם הלכה ג) הנמצא בבית הכסא, אינו רשאי לדבר עם חברו הנמצא בחוץ, או להשיב לקריאה טלפונית. ומכל מקום כשיש

ז. לא יקנה ביד ימין אלא ביד שמאל ויזהר שלא יקנה באצבע שכורך עליה שלש כריכות התפילין שנקראת אמהו.¹⁰

ח. אם הטיל מים או עשה צרכיו ושכח ולא בירך, אם עבר יותר מחצי שעה לא יברך אשר יצר בשם ומלכות, אבל תוך חצי שעה יברך, ואם נסתפק אם בירך או לאו לא יברך בשם ומלכות ויזהרר שם ומלכות בלבד.¹¹

ט. מי שאכל דבר שצריך לברך לאחריו ברכה אחרונה בנ"ר, וקודם שיברך יצא לנקביו, יברך תחלה ברכת "אשר יצר", ואחר כך יברך בורא נפשות. ואם אירע כן באמצע סעודתו, יברך ברכת המזון תחלה ואחר כך יברך ברכת "אשר יצר". ומכל מקום אם חושש שמא ישכח לברך ברכת "אשר יצר" אחר ברכת המזון, יקדים ברכת "אשר יצר" לברכת

עינינים והארות

תשובה י"ט) ובמקורות כתב, וז"ל דיש שרצו לומר שאפשר לברך ברכת אשר יצר כל זמן שאינו מתאוה לעשות שוב צרכיו, וכן הביא בסידור בית עובד (בדיני אשר יצר אות ה) וראה עוד בבכ"ח (סי' ז ס"ק ח), ע"ש. ובאמת שאין נראה כן מדברי מרן שכתב שם בסעי' ג' הטיל מים והסיה דעתו מלהטיל מים ואח"כ נמלך והטיל מים פעם אחרת, צריך לברך שתי פעמים אשר יצר, ואם כדבריהם שכשמתאוה לפעם נוספת נפקע ממנו חיוב הברכה, איך חייב מרן לברך אשר יצר שתי פעמים, ועל כרחק שאין הדבר תלוי אם מתאוה, אלא שהתחייב מיד לברך סמוך ליציאתו, וסמוך היו חצי שעה, וכמ"ש הרשב"ם בריש פרק ערבי פסחים, ע"ש, וכן כתב בכרכ"י (סי' ו אות ג), ובבא"ח פרשת ויצא (אות י"ב), ע"ש. ואף שיש חולקים על זה, ספק ברכות להקל, ולא יברך אלא בתוך חצי שעה.

אמנם מו"ר מופת הדור בהליכות עולם (שם הלכה ד) פסק שיכול לברך אם נזכר בתוך שבעים ושתיים דקות והביא במקורות את דברי הריטב"א שכך משמע ממנו ושכן פסק בשו"ת שאלת יעב"ץ ועוד, עיין עליו.

ואפילו בעל נפש המדקדק, עליו נאמר שומר מצוה לא ידע דבר רע. גם המשנ"ב בס"ק לא כתב, יזהר מאד לקנה היטב כי צואה במקומה במשהו כמש"כ בסו"י עו (סעי' ה), וטוב לרחוץ פי הטבעת במים.

פ. בא"ח (שם אות יד). ובגמ' ברכות (סב.) איתא מפני מה אין מקנחין בימין אלא בשמאל? אמר רבא: מפני שהתורה ניתנה בימין, שנאמר מימינו אש דת למו. רבה בר בר חנה אמר: מפני שהיא קרובה לפה (רגילין להושיטה לפה – רש"י). ורבי שמעון בן לקיש אמר: מפני שקושר בה תפילין (בזרוע שמאלו). רב נחמן בר יצחק אמר: מפני שמראה בה טעמי תורה (נגינות טעמי מקרא של תורה נביאים וכתובים, בין בניקוד שבספר בין בהגהת קול ובצלצול נעימות הנגינה של פשטא ודרגא ושופר מהפך, מוליך ידו לפי טעם הנגינה, ראיתי בקוראים הבאים מארץ ישראל). כתנאי, רבי אליעזר אומר: מפני שאוכל בה. רבי יהושע אומר: מפני שכותב בה. רבי עקיבא אומר: מפני שמראה בה טעמי תורה.

ט. בא"ח (שם יב). וכן פסק מו"ר הגאון הגדול כמורה"ר בן ציון אבא שאול באול"צ (ח"ב פ"א

המוזן. והאוכל עונה ואח"כ הוצרך לנקביו, יברך מעין שלש תחלה שלדעת רוב הפוסקים היא מן התורה, ואח"כ יברך אשר יצר [ו].

י. אסור להרהר בד"ת בבית הכסא ומבואות המטונפות וכן בבית המרחץ הפנימי, וה"ה דאסור להרהר בצרכי מצוה הן בענין צדקה הן בצרכי שבת הן בצרכי סוכה ולולב ומצה וכיוצא בזה.

עיונים והארות

הכי, והאמר רבה בב"ח אמר רבי יוחנן, בכל מקום מותר להרהר בדברי תורה הוץ מבית הכסא ובית המרחץ, לאונסו שאני. ופירש רש"י, לאונסו, שהיתה שגורה בפיו ומהרהר בה על כורחו. ע"כ. ועיין למו"ר הרשל"צ בילקוט יוסף (סי' ג' הלכה יב) שפסק וז"ל אף על פי שאסור להרהר בדברי תורה בבית הכסא, מכל מקום מותר להרהר בדברי תורה בבית הכסא ובבית המרחץ כדי להנצל מאיסור הרהור אשה וכדומה. שהרהור בדברי תורה במקום מטונף הוא מדרבנן, וכדי להנצל מאיסור המור יותר מותר לעבור על איסור קל יותר.

וכ"כ בנשמת אדם (כלל ג' סי' ב') שהרהור בדברי תורה בבית הכסא ובמבואות המטונפות אינו אסור אלא מדרבנן. שדוקא דיבור אסור מן התורה משום דבעינן והיה מהניח קדוש, וקיימא לן הרהור לאו כדיבור דמי. ושכך כתב רבנו יונה בשערי תשובה.

ובסידור הרש"ש זיע"א כתב שקודם שיכנס לבית הכסא יאמר יתכבדו מכובדים וכו' ועיין בכה"ח (שם ס"ק א) שכתב שאפי' שמרן כתב שכיום לא נהגו לאומרו אבל המצת שמורים (דף כח ע"ד) כתב צריך להזהר שבכל פעם שיכנס בבית הכסא שיאמר התכבדו וכו' היפך ממה שכתב ה"ר דוד אבורהם כי הוא טוב לאומרה כדי להעביר ממנו רוח הטומאה ומהשבות רעות ויהיה לבו פתוח תמיד לדברי תורה ללמוד אותה בקדושה ובטהרה ע"ש. והביאו המחזיק ברכה (אות ב'). וכתב עוד משם הרב המקובל

י. הליכות עולם (שם הלכה ה). בשו"ת מהרש"ל (סי' צו) נשאל, מי שאכל פרי ונתחייב לברך ברכה אחרונה "בורא נפשות רבות" ובטרם יברך הוצרך להטיל מים ונתחייב בברכת אשר יצר, איזו ברכה יברך קודם, והשיב, שעליו לברך אשר יצר תחלה ואחר כך בורא נפשות רבות, משום שברכת אשר יצר תדירה יותר, שהרי אפשר להיות כמה ימים בלי ברכת בורא נפשות רבות, באופן שלא יאכל וישתה אלא בתוך הסעודה, מה שאין כן ברכת אשר יצר דלא סגי בלאו הכי, ותדיר ושאינו תדיר תדיר קודם. וכ"כ הגמ' אברהם (סי' קסה סק"ג), ובאליה רבה (סי' ז' סק"ב), ובשאר אחרונים. וכן פסק מו"ר הרשל"צ בקיצור שו"ע (ילקוט יוסף סי' רז הלכה יא). וברכת המוזן קודמת לברכת אשר יצר כי ברכת המוזן דאורייתא ואשר יצר דרבנן. יא. בא"ח (שם אות טז). ומקורו בגמרא ברכות (כד:): אמר רבב"ח אמר רבי יוחנן, בכל מקום מותר להרהר בדברי תורה הוץ מבית המרחץ ומבית הכסא. ובבית יוסף (סי' פה) הביא בשם רבנו מנוח, דבירושלמי אמרו שמותר להרהר בדברי תורה בבית הכסא, ולא פליג אנמרא דידן, דכי אמרינן שאסור להרהר, הני מילי לכתחלה, והיינו לשים מחשבתו ולבו לחשוב בדברי תורה. אבל אם היה תלמודו שגור בפיו והרהר לאונסו מותר. וכתב על זה הבית יוסף, שכן מבואר בגמ' דידן (זבחים קב:) אמר רבא, האי דינא, מרבי אלעזר בר"ש גמירנא, שאמר דין זה בבית הכסא. ומקשה הגמ', והיכי עביד

מאמרי הזהר בפרשה

וַיֵּרָא בְּלֶקֶךְ בֶּן עֶפְרוֹר אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה יִשְׂרָאֵל לְאֹמְרֵי
 תָּא חַוִּי, בְּשַׁעֲתָא דְחֶמְא בְּלֶקֶךְ דְּהָא סִיחּוֹן וְעוֹג אֶתְקַטְלוּ,
 וְאֶתְנַסִּיבַת אַרְעֵהוֹן, בא וראה, בשעה שראה בלק שסיחון ועוג נהרגו,
 וארצם נלקחה מהם, חֶמְא ראה איזו ראייה, ושואל מַה חֶמְא דְּאִיהוּ אָמַר
 וַיֵּרָא מה ראה שאמר הכתוב "וירא", שהרי מה שעשו ישראל לאמורי ראו כולם, ומשמעות
 הכתוב כי ראה בראיית השכל מה שאחרים לא ראו, ומשיב אֵלָא חֶמְא בְּחֶכְמָתָא
 דִּילִיָּהּ, דְּאִיהוּ, וַחֲמֻשָּׁה עֲלָאֵי דְּמִדִּין, וְעַמִּיָּהּ, נְפֻלִין בִּידָא
 דִּישְׂרָאֵל אלא ראה בחכמת כשפיו, שהוא וחמשה מלכי מדין, וכל עמו יפלו בידם של
 ישראל, שיהרגו אותם פינחס וישראל. חֶמְא, וְלֹא יָדַע, וְעַל דָּא אֶקְדִּים
 לְבַלְעָם, דְּחִילִיָּהּ בְּפּוּמִיָּהּ, בְּנֻוֹנָא דִּישְׂרָאֵל דְּחִילִיָּהּ
 בְּפּוּמִיָּהּ ראה זאת, אבל לא ידע בבירור, ועל כן הקדים לקרוא את בלעם, שכחו בפיו
 לקלל, כעין בני ישראל שכחם בפיהם להתפלל לפני הקב"ה.

עינים והארות

עד שאכנס ואצא כי כן דרכם של בני אדם. וכן
 יאמר בכל פעם שיכנס.
 ואספר לכם שפעמים בישיבה היינו רואים
 למור"ר נאון העולם כמוה"ר בן ציון אבא שאול
 זצוק"ל שהיה נכנס לנוחיות ומיד יוצא, נכנס
 ומיד יוצא, והיינו שואלים אותו מה קרא
 לכבודו? והיינו מבינים ממנו שאינו יכול
 להפסיק מלהרהר בדברי תורה ועד שהיה
 מצליח להפסיק מהרהור בד"ת היה נכסו ועושה
 צרכיו.

הגדול מוהר"ם פאפירש ז"ל בספר אור צדיקים
 וז"ל יאמר התכבדו וכו' ואף שכתב בשלחן ערוך
 שלא לאומרו עכשיו, עם כל זה חידש האר"י
 לאומרו גם עכשיו ובוה ניצול שלא יהרהר
 בדברי תורה בבית הכסא עכ"ל. וכן כתב הרוח
 חיים (אות א') בשם ספר מגיד מישרים למרן ז"ל
 בפרשת מטות ומסעי דאמר לו המגיד למרן
 הקדוש שיאמר התכבדו מכובדים. וכן כתב יפה
 ללב (חלק ג' אות א').

וזה הנוסח: התכבדו מכובדים, קדושים, משרתי
 עליון, שמרוני שמרוני, עזרוני עזרוני, המתנינו לי

וְאֶפִּילוּ בְלָעַם תְּאִיב הָוָה יִתִּיר מִבְּלָק וְאָמַר כִּי אֶפִּילוּ בְלָעַם הַתְּאוּהָ
 לְקַלֵּל וּלְכַלּוֹת אֶת יִשְׂרָאֵל יוֹתֵר מִבְּלָק. וְהָיָא יְדִיעָא דְאִיהוּ הָוָה
 יָדַע, בְּלִילִיָּא הָוָה יָדַע וְאוֹתָהּ הִידִיעָה שְׁהִיָּה יוֹדַע בְּלָעַם, רַק בְּלִילָה הִיָּה יוֹדַע,
 בְּגִין דְאִינוּן כְּתָרִין תְּתָאִין וְחַמְרִי, לָא שְׂכִיחוּ אֲלָא
 בְּמִשְׁמָרָה רֵאשׁוּנָה דְלִילִיָּא לְפִי שְׁאוֹתָן הַסְפִירוֹת הַתְּחַתּוֹנוֹת שֶׁל הַסְטְרָא
 אַחְרָא, וְקְלִיפּוֹת הַחֲמוּרִים שֶׁהֵן צַד הַזֶּכֶר דְקְלִיפָה, אִינוּן נִמְצְאוֹת אֲלָא בְּמִשְׁמָרָה הַרֵאשׁוּנָה שֶׁל
 הַלִּילָה, כִּי אַז הוּא זְמַן שְׁלִיטְתָן, וְעַל דָּא הָוָה לִיָּה אֲתָנָא, דְהָאִי גִיפָא
 וְעַל כֵּן הִיתָה לוֹ אֲתוֹן שְׁהִיא צַד הַנְּקֵבָה דְקְלִיפָה, לְאֵתְחַבְרָא (דף ר"ז ע"א) חַמְרִי
 בְּהָדָה בְּרִישָׁא דְלִילִיָּא לְהַתְּחַבֵּר עִמָּה הַחֲמוּר בְּתַחֲלִילַת הַלִּילָה, שְׂרַצָּה לְגִרוּם
 יַחֲוֹד שֶׁל זו"ן דְקְלִיפָה.

וְאִי תִימָא, הָא כְּתִיב וַיִּבֹא אֱלֹהִים אֶל בְּלָעַם לִילָה וְאָמַר
 הֲרִי כְּתוּב וַיִּבֹא אֱלֹהִים אֶל בְּלָעַם לִילָה הֲרִי שְׁשֵׁם אֱלֹהִים בָּא אֵלָיו, וְאִיךָ תִּאמַר
 שִׁידִיעַתּוֹ הִיתָה מִקְלִיפּוֹת חַמְרִי וְאֲתַנִּי, וּמִשִּׁיב הֵכִי הוּא וְדָאִי, וְאֹקִימָנָא,
 דְהוּא מְמָנָא דְמְמָנָא עֲלִיָּהּ, וְהוּא הָוָה אֲתִי לְקַבְּלִיָּה כִּךְ זֶה
 וְדָאִי כִּי שֵׁם אֱלֹהִים זֶה הַנּוֹכֵחַ בְּפִסּוֹק אִינוּ קְלִיפָה, אֲלָא כְּבַר בִּיאַרְנוּ כִּי אוֹתוֹ הַמְּמוֹנָה, הַמְּמוֹנָה
 עַל חַמְרִי וְאֲתַנִּי גַם הוּא נִקְרָא בְּשֵׁם אֱלֹהִים, וְהוּא בָּא כְּנִגְדּוֹ כְּדִי לְמַנּוּעַ אוֹתוֹ שְׁלֵא יִלְךְ לְקַלֵּל
 אֶת יִשְׂרָאֵל. כְּגִוּוֹנָא דָּא (בְּרֵאשִׁית לֵא) וַיִּבֹא אֱלֹהִים אֶל לִבְנֵי הָאֲרָמִי
 וְגו'. וְכֹלָא חַד מְלָה כְּעִין זֶה מִשׁ"כ וַיִּבֹא אֱלֹהִים אֶל לִבְנֵי הָאֲרָמִי בַחלוֹם הַלִּילָה, גַם
 כֵּן אֶת הַמְּמוֹנָה עֲלִיו קְרָא הַכְּתוּב אֱלֹהִים, וְהַכֹּל הוּא דְבַר אֶחָד, דְהֵינּוּ שְׂרֵי מַעֲלָה הַמְּמוֹנִים
 עֲלֵיהֶם נִקְרָאִים בְּשֵׁם אֱלֹהִים, כִּי בְּשֵׁם זֶה נִקְרָאִים אֶפִּילוּ הַדִּיּוּנִים, וְאֶפִּילוּ הַעֲבוּדָה זֶרָה נִקְרָאֵת
 בְּשֵׁם אֱלֹהִים אַחֲרִים, וְחוּזֵר לְדַבְּרֵיו דְלַעִיל. בְּגִין דָּא אִיהוּ אָמַר לְרַבְרָבִי
 בְּלָק לִינוּ פַּה הַלִּילָה וְלִכְךָ אָמַר בְּלָעַם לְשֵׁרֵי בְּלָק, לִינוּ פַּה הַלִּילָה כִּי אֵין הַמְּמוֹנָה
 שְׁעֲלִיו שׁוֹלֵט אֲלָא בְּלִילָה.

פִּיּוֹן דְהוּה אָתִי הֵהוּא מְמוֹנָא, בְּלָעַם הָוָה אָתִי לְגַבֵּי אֲתַנְיָהּ,
 וְעֵבֶד עוֹבְדֵיהּ, וְאָמַר מְלִי כִיּוֹן שְהִיָּה בַּא אֵלִיו אוֹתוֹ הַמְמוֹנָה, בִּלְעַם הִיָּה
 בַּא עַל אַתּוֹנוּ, וְעֵשָׂה מַעֲשָׂה כַּשְּׁפִיּוֹ וְאָמַר דְּבַרֵּי לַחֲשׂוֹי, וְכִדְרִין אֲתַנְיָהּ אוֹדְעָא
 לִיָּהּ. וְאִיְהוּ אֲחִזֵּי עוֹבְדָא לְמִשְׁרֵי עֲלוֹי הֵהוּא רוֹחָא וְאִזְ הַאֲתוֹן
 הִיתָה מוֹדִיעָה לוֹ, דְהֵיִינוּ הַמְמוֹנָה שְלוֹ שְהִיָּה מְלוּבֶשׁ בַּאֲתוֹנוּ הִיָּה מוֹדִיעַ לוֹ מַה שְהִיָּה צְרִיךְ
 לְדַעַת. וּמִפְרַשׁ כִּי כַךְ הִיתָה דְרַכּוֹ שֶׁל בִּלְעַם שְהִיָּה עוֹשָׂה מַעֲשָׂה שֶׁל כְּשׁוֹף כְּדֵי שְתַשְׂרַח עֲלוֹי
 רוּחַ הַטּוֹמָאָה. וְכַמֵּי אֲחִזֵּי. הוּא הָוָה יָדַע דְּחִמְרֵי שְׂטָאן וְשָׂרָאן
 בְּקַדְמֵיתָא דְלִילְיָא, כִּדְרִין אֲחִזֵּי עוֹבְדָא וְאִיזָה מַעֲשָׂה עֵשָׂה, וּמְבוֹאֵר הוּא
 הִיָּה יוֹדֵעַ שְקִלְפוֹת הַחֲמוּרִים שֶׁהֵם הַזְכָּרִים מְשׁוּטְטִים וְשׁוּרִים בְּתַחֲלִילַת הַלַּיְלָה, אִז עֵשָׂה מַעֲשָׂה
 כַּשְּׁפִיּוֹ, וְקָאִים לְאַתְנֵיָהּ בְּאַתֵּר מְתַתְקוֹן, וְעֵבֶיד עוֹבְדוֹי וְסִדְר
 מְלוֹי וְהַעֲמִיד אֶת אַתּוֹנוּ בְּמִקּוֹם הַמְתוֹקֵן כְּנֶגֶד קְלִיפַת הַחֲמוּר, וְעֵשָׂה מַעֲשָׂה כַּשְּׁפִיּוֹ וְסִדְר
 דְּבַרֵּי לַחֲשׂוֹי. וְכִדְרִין הָוָה אָתִי מֵאַן דְּאָתִי, וְאוֹדַע לִיָּה עַל יָדָא
 דְּהָהִיא אֲתוֹן וְאִז הִיָּה בַּא אֵלִיו מִי שְׁבַא, דְהֵיִינוּ הַמְמוֹנָה עֲלוֹי, וְנִתְלַבֵּשׁ בַּאֲתוֹנוּ, וְהוֹדִיעַ
 לוֹ עַל יְדֵי אוֹתָהּ הַאֲתוֹן מַה שְהִיָּה צְרִיךְ לְדַעַת.

ח"ג קצ"ח ע"א

(במדבר כ"ב) וְעַתָּה לֵכָה נָא אָרְחָה לִי אֶת הָעַם הַזֶּה כִּי עֲצוּם הוּא מִמֶּנִּי
 וְגו' וְעַתָּה, רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר, אָמַר הֵהוּא רָשָׁע אָמַר אוֹתוֹ
 רָשָׁע בִּלְק, וְדַאי שְׁעַתָּא קְיִימָא לִי לְמַעַבְדַּ מַה דְּאֵנָא פְּעִי. בּוּדַאי
 הַשְׁעָה עוֹמַדַת לִי לַעֲשׂוֹת כָּל שְׁאֵנִי רוּצָה, דְהֵיִינוּ לְכֻלּוֹת אֶת יִשְׂרָאֵל ח"ו, חָטָא, וְלֹא חָטָא
 יְאוֹת רָאָה בְּכַשְׁפִּיו אֲבָל לֹא רָאָה כְּרַאוּי. חָטָא פְּמַה אֶלְפִין נְפִלִין
 מִיִּשְׂרָאֵל עַל יְדוֹי לְזִמְן זְעִיר דְהֵיִינוּ רָאָה כְּמַה אֶלְפִים נּוֹפְלִים מִיִּשְׂרָאֵל עַל יְדוֹ
 לְזִמְן קֶצֶר, אָמַר וְדַאי הַשְׁתָּא שְׁעַתָּא קְיִימִי לִי אָמַר בּוּדַאי עַתָּה הַשְׁעָה
 עוֹמַדַת לִי לַעֲשׂוֹת הַכֹּל. וְכִגְוִין כִּדְ וְעַתָּה, וְלֹא בְּזִמְנָא אַחְרָא וּבְשִׁבִיל כַּךְ

אמר ועתה, לכה נא ארה לי ולא בזמן אחר.

לְכֶה, לֵךְ מִיְבֵעֵי לֵיָהּ, מֵאֵי לְכֶה ושואל, היה צריך לומר לך, בלי ה' ומדוע כתוב לכה עם ה'. **אָמַר, נִזְדַּרְדְּרוּ גַרְמָן לְהֵהוּא דְרַחֲיָה בְּגַדְפּוּי עֲלֵיָהּ, לְהֵהוּא דְשִׁמְיָה כ"ה.** אמר בלעם נורז עצמנו להלחם כנגד השכינה המרחפת בכנפיה ושוכנת לאותה ששמה כ"ה עליהם **וְעַתָּה לְכֶה, נִגַּח קָרְבָא בְּהֵהוּא כ"ה.** (וְעַתָּה לְכֶה כְּמָה דְאֵת אָמַר (מלכים ב' ג') וְעַתָּה לְשַׁלַּל מוֹאָב) ועתה לכה, אותיות לכ"ה שהיא השכינה נעשה מלחמה עם כ"ה ההוא דהיינו השכינה.

אָמַר, עַד הַשְּׁתָא לָא הָוָה בְּעֵלְמָא מֵאֵן דֵּיִיכּוּל לְהוּ אמר, עד עתה לא היה בעולם מי שיכול להלחם עם ישראל, **בְּגִין הָהוּא פִּטְרוּנָא דְקִיָּמָא עֲלֵיָהּ** בגלל אותו הפטרון-השכינה שהיא העומדת עליהם, ומגינה בכנפיה ושומרת עליהם, **הַשְּׁתָא דְשַׁעְתָּא קִיָּמָא לֵן, לְכ"ה נַעֲבִיד קָרְבָא** עכשו שהשעה עומדת לנו, נעשה קרב בשכינה וננצח. **וְכָל עֵיטָא דְהֵהוּא רָשַׁע לְכֶה הָוָה** וכל עצה של אותו רשע על השכינה היתה, **דְּכַתִּיב שְׁכֹתוֹב וְאֲנֹכִי אֶקְרָה כֶּה אֶעְקֹר לְהֵהוּא כֶּה מֵאֵתְרֵיהּ** פי' אקרה, אעקור לאותו כ"ה שהיא השכינה מעל ישראל ואז יוכל עליהם ח"ו. **וְתַרְוִיָּהּ בְּעֵיטָא בִישָׁא לְהֵאִי כֶּה הָוָה** ושניהם בלק ובלעם בעצה רעה על זו השכינה היו, **כְּמָה דְאֵת אָמַר** כמו שנאמר (תהלים ב) **עַל יְהוָה וְעַל מְשִׁיחוֹ,** דהיינו השכינה, אבל **לָא יְדַעו דְהֵא לְבַתָּר, הֵאִי כ"ה אֶעְקֹר לֵן מֵעֵלְמָא** ולא ידעו שהרי אח"כ זאת השכינה תעקור אותם מהעולם, כמו שראינו בזמן דוד המלך.

ח"ג קצ"ח ע"א

כִּי עֲצוּם הוּא מִמְּנִי. וְכִי עַד הָהוּא שַׁעְתָּא אֵן אֲנַחוּ בֵּיהּ קָרְבָא וְנַעֲחוּ לֵיָהּ ושואל מהיכן ידע, וכי עד אותה שעה היכן מצינו שעשו עמו מלחמה ונצחו ישראל אותם. **בְּאֵן אֵתְרֵן אֶעְרְעוּ בְּחַרְבָא דְלְהוֹן** באיזה מקום

פגשו מואב בחרבם של ישראל, וְהוּוּ גְבָרִין (דף קצ"ח ע"ב) בְּגִבּוֹרֵין לְאַחֲזָאָה
 גְּבוּרָתָא דְלְהוֹן והיו מתגברים כגבורים להראות את הגבורה שלהם. מַאי כִּי
 עָצוּם הוּא מְמַנֵּי מאיזו סיבה אמר שישראל עצומים ממנו הרי לא נלחם אתם עדיין.
 אֲלָא הֵהוּא רָשַׁע חֲפִים הוּא, וְחֲמֵי לְמַרְחִיק אלא אותו בלק הרשע
 חכם היה בכשפים וראה למרחוק, חָמָא לְדוֹד מְלָפָא, דְאַתֵּי מְרוּת
 הַמּוֹאָבִית, גִּיבַר תְּקִיף כְּאַרְיֵה דהיינו ראה את דוד המלך שבא מרות המואביה
 גבור חזק כאריה, וְעֵבִיד קְרָבִין תְּקִיפִין, וְנָצַח לְמוֹאָב, וְשׂוּי לֹון
 תְּחוֹת רְגְלוֹי ועושה מלחמות חזקות ומנצח את מואב ושם אותם תחת רגליו. אָמַר
 עָצוּם הוּא אמר בלק על דוד המלך שהוא עצום וחזק ממנו. הֵהוּא דִירְתָא
 הֵהוּא גְּבוּרָתָא, חַד מְלָפָא דְלְהוֹן, מֵיַּן יפּוֹק לְשִׁיעָאָה
 לְמוֹאָב כלומר אותו שירש אותה הגבורה שהוא מלך אחד שלהם מאיתנו יצא להשמיד את
 מואב, והיינו כי עצום הוא ממנו, שהוא יצא מאיתנו ממואב ויכלה בנו.

אוּלֵי אוֹכַל נֶכְהּ בּוּ ויש לשאול על מה שכתב אולי אוכל "נכה" בו. הֵאֵי קָרָא
 חֲכֵי הוּא לִיה לְמֵימַר, אוּלֵי אוֹכַל אֶכְהּ בּוּ. אִזּוּ אוּלֵי
 נוֹכַל נֶכְהּ בּוּ זה הפסוק כך היה לו לומר – אוּלֵי אוֹכַל אֶכְהּ בּוּ זה לשון יחיד, אוּלֵי נוֹכַל
 נֶכְהּ בּוּ לשון רבים. אֲלָא הֵהוּא רָשַׁע הוּא חֲפִים, אָמַר, חֲמֵינָא יָדָא
 חֲדָא, דְחַד אַרְיֵא תְקִיפָא, פְּרִישׁ (רְגְלָא) יָדָא אלא אותו רשע היה חכם
 אמר אני רואה יד אחת של אחד אריה חזק שפושט ידו נגד מואב שנאמר בו גור אריה יהודה, אֵי
 אֵיכוּל עֶמְדָּה, דְנִתְחַבַּר (וְנִתְחַבַּר) תְּרוּוּיָהּוּ (ס"א תְרוּוּנָא) וְנִגְרַע
 מֵהֵהוּא אַרְיֵא יָדָא דָא, עַד לָא יֵיתִי הֵהוּא מְלָפָא לְעֶלְמָא אִם
 אוכל יחד אתך להתחבר שנינו יחד ונוריד מאותו אריה את היד הזאת כל עוד שלא יבוא אותו מלך
 לעולם, וְלָא יִתְרַךְ יֵת מוֹאָב מֵאַתְרֵיהּ. ולא יגרש את מואב ממקומו, ושואל
 אַרְהָ לֵי, מַאי אַרְהָ לֵי מה פני ארה לֵי. אָמַר רַבִּי אַבָּא, הֵהוּא רָשַׁע

בְּתַרְי לִישְׁנֵי קְאָמַר לְבַלְעָם אָמַר רַבִּי אַבָּא אוֹתוֹ רִשְׁע בְּלַק בִּשְׁתֵּי לְשׁוֹנוֹת מִדְּבַר לְבַלְעָם. הָד פַּעַם אַחַת אָמַר אָרְה לִי, וְהָד וּפַעַם אַחַת אָמַר קָבָה לִי. מַה בֵּין הָאֵי לְהָאֵי מַה הַהֲבֵדַל בֵּין הַלְשׁוֹן הַזֶּה לַזֶּה. אֵלֵּא אָמַר לִיָּהּ, אָרְה לִי עֲשִׁבִין וְחַרְשִׁין דְּרִישֵׁי דְחַוְיִין אֵלֵּא אָמַר לוֹ אֲסוּף עֲשִׁבִים וְכַשְׁפִּים שֶׁל רֵאשִׁי נַחֲשִׁים, וְשׁוּי לֹון בְּקִדְרָה דְּחַרְשִׁיא וְתִשִׁים אוֹתָם בְּקִדְרָה שֶׁל מְכַשְׁפִּים, בֵּינֹן דְּחַמָּא דְּחִילִיָּה יִתִּיר בְּפּוֹמָא, תָּב וְאָמַר, וְלָכֵה נָא קָבָה לִי כִּיּוֹן שְׂרָאָה שְׂכּוּחוֹ יוֹתֵר בְּפִיו חוֹזֵר וְאָמַר לוֹ לֶךְ בְּבַקְשָׁה תְקַלֵּל אוֹתָם, שְׁלֵא יֵצֵא מֵהֶם דּוּד הַמֶּלֶךְ.

וְאֶפִּילוֹ הֲכִי, הֵהוּא רִשְׁע דְּבַלְקָ, לָא שְׂבַק חַרְשׁוּי וְעַם כֹּל זֶה אוֹתוֹ רִשְׁע לֹא עֲזַב אֶת כַּשְׁפּוֹ, אֵלֵּא לְקִיט כָּל זֵינֵי עֲשִׁבִין, חַרְשֵׁי דְּרִישֵׁי דְּחַוְיִין אֵלֵּא לְקַט כֹּל מִינֵי עֲשִׁבִים וְכַשְׁפִּים שֶׁל רֵאשִׁי הַנַּחֲשִׁים, וְנָטִיל קִדְרָה דְּחַרְשִׁין, וְנַעֲיֵץ לָהּ תַּחֲתֵי אֲרַעָא אֶלְפָּ וְחַמֶּשׁ מֵאָה אַמְיִן וְלַקַּח קִדְרָה שֶׁל מְכַשְׁפִּים וְנַעֲץ אוֹתָהּ בְּכַשְׁפֵּי תַחַת הַקִּרְקַע אֶלְפָּ וְחַמֶּשׁ מֵאוֹת אַמּוֹת, וְנָנִיז לָהּ לְסוּף יוֹמִין וּגְנַז אוֹתָהּ שֵׁם לְסוּף הַיָּמִים. בֵּינֹן דְּאִתָּא דָּוִד, כָּרָא בְּתַהוּמָא, אֶלְפָּ וְחַמֶּשׁ מֵאָה אַמְיִן כִּיּוֹן שְׁבַא דּוּד הַמֶּלֶךְ וְרָאָה בְרוּחַ הַקּוֹדֶשׁ אֶת הַכִּישׁוּף הַזֶּה, חִפֵּר בְּתַהוּם אֶלְפָּ חֲמֵשׁ מֵאוֹת אַמָּה עַד הַמְּקוֹם שֶׁהִיתָה שֵׁם הַקִּדְרָה שֶׁל הַכַּשְׁפִּים (עַל אֶלְפָּ וְחַמֶּשֶׁה מֵאָה אַמְיִן), וְאֶפִּיק מִיָּא מִן תַּהוּמָא, וְנִסִּיד עַל מְדַבְּחָא וְהוּצִיא מִים מִהַתְּהוּם וְנִסַּךְ אוֹתָם עַל גְּבֵי הַמִּזְבֵּחַ. בְּהֵהוּא שְׁעֵתָא, אָמַר, אֲנָא אֲסַחֵי הֵהִיא קִדְרָה, מוֹאָב סִיר רַחְצִי. סִיר רַחְצִי וְדָאֵי בְאוֹתָהּ שְׁעָה אָמַר דּוּד אֲנִי אֲרַחֵץ אֶת אוֹתָהּ הַקִּדְרָה שֶׁל הַכַּשְׁפִּים כְּמוֹ שְׂכַתוּב (תְּהִלִּים ס) מוֹאָב סִיר רַחְצִי דִּהִינּוּ שְׂאֲבַטֵּל בַּהּ הַכִּשׁוּף הַנִּלְכָּד בְּכוּנָה.

עַל אֲדוּם אֲשִׁלִּיד נַעֲלִי, מֵאֵי אֲשִׁלִּיד נַעֲלִי מַה פִּי אֲשִׁלִּיךְ נַעֲלִי מַה הַכּוּנָה בּוֹה. אֵלֵּא דָּא אוּף הֲכִי לְמַרְחִיק הָוָה, דְּכַתִּיב, אֵלֵּא זֶה גַּם כֵּן מִרְמוֹ לְמַרְחֹק, מִדְּבַר שְׂכַבֵּר הִיָּה, שְׂכַתוּב (בְּרֵאשִׁית כה) וַיֹּאמֶר עֲשׂוּ אֶל יַעֲקֹב

הִלְעִיטְנִי נָא מִן הָאָדוֹם הָאָדוֹם הַזֶּה כִּי עַיִף אָנֹכִי. הִלְעִיטְנִי,
 פִּי הִלְעֵטָה מִמֶּשׁ, פְּתִיחוּ דְפוּמָא וּגְרוּנָא לְמַבְלַע דְּהֵיינו פְּתִיחַת הַפֶּה
 וְהַגְרוּן לְבִלּוּעַ כֹּל הַשֶּׁפַע הַבֵּא לְיִשְׂרָאֵל מִלְּמַעְלָה. אָמַר דְּיֹד לְהֵוּא בְּלַעַן,
 מְלַעַט הִלְעֵטִין, אָנָּא אַרְמֵי עֲלֵיהּ נַעְלִי, לְמַסְתֵּם גְּרוּנֵיהּ אִמַר
 דוּד הַמֶּלֶךְ לְאוֹתוֹ בִּלְעַן שְׁהוּא הַסִּמּוּ שְׂרוּצָה לְאִכּוּל כְּבִלְעַן, אֲנִי אֲזַרוּק עֲלֵי נַעְלֵי לְסַתּוּם גְּרוּנוֹ שְׁלֵא
 יִינַק מִהַשֶּׁפַע. כְּלוּמַר אֲשִׁים כְּנַגְדוֹ אֵת מִלְּאֲךָ מִטְּטֵרוּן שְׁהוּא נַעַל הַשְּׂכִינָה שִׁנְעוּל וִיסְגוּר גְּרוּנוֹ.

ח"ג קצ"ט ע"ב

בִּלְק וּבְלַעַם הֵוּא אַרְחַ מִמֶּשׁ נִקְטוּ אֹתָהּ דְרַךְ מִמֶּשׁ שֶׁל הַסִּמּוּ לְקַחוּ לְעַצְמָם,
 וְהֵא אֶתְמַר דְּחַבּוּרָא בִּישָׂא עֲבָדוּ וְהֵרִי לְמַדְנּוּ כִּי בִלְק וּבִלְעַם חִיבּוּר רַע
 עָשׂוּ יַחַד. אָמַרוּ, עֲמַל"ק, אֹתוּתִית עַ"ם ל"ק, עֲמַא דְלִקְא לֹזַן, כְּחֹיָא
 דְּמַחֵי בְּזַנְבָא דִּילֵיהּ פִּי עִם שְׁהִלְקָה אֹתָם אֵת יִשְׂרָאֵל, כְּנַחַשׁ שְׂמַכְהּ בְּזַנְבֵּי שְׁלוֹ, כִּי
 מְכִיּוֹן שֶׁסּוּף שְׂמוֹ ל"ק יֵשׁ בּוֹ כַח לְהִלְקוֹת, אֲבָל בְּתַחֲלִילַת שְׂמוֹ – עַ"ם, אִין בּוֹ שׁוּם כַּח, הָא אֲנִין
 יִתִּיר אֲבָל הֵרִי אֲנַחְנּוּ יְכוּלִים יוֹתֵר מֵהֶם כִּי הַשֶּׁם שְׁלֵנוּ כּוּלוֹ מִלְּקוֹת. בְּל"ק: אֹתוּתִית בְּ"א
 ל"ק. פִּי אֶתְא מֵאֵן דְּלִקְי לֹזַן בְּרַעוּתֵיהּ בַּא מִי שִׁילְקָה אֹתָם כְּרַצּוֹנוֹ.
 בְּלַעַם, אֹתוּתִית בְּ"ל עַ"ם, לִית עֲמַא, וְלִית רַעֲיָא פִּי שְׂבַדְמִיוֹנוֹ חוּשְׁבַּ
 שְׂבַכַּח הַקְּלִלָה שְׁלוֹ אִין עִם וְאִין רוּעָה. הִיּוֹת שְׂמַא דִּילִין גְּרִים לְשִׁיעָצָה לֹזַן
 וְלֵאעֲקָרָא לְהוּ מַעְלָמָא וְהַשֶּׁם שְׁלֵנוּ גּוֹרֵם לְכֹלוֹת אֹתָם וְלַעֲקוּר אֹתָם מִהָעוֹלָם.

וְקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא חָשִׁיב בְּגוּוּנָא אַחְרָא שְׂמִיחוּן וְהַקְּב"ה חֲשַׁב
 בְּאוּפּוֹן אַחַר אֵת שְׂמוֹתָם, בְּבִלְק, בְּ"ל בְּבִלְק יֵשׁ אֹתוּתִית בְּ"ל, בְּבִלְעַם,
 בְּ"ל וּבִלְעַם יֵשׁ אֹתוּתִית בְּ"ל, הָא בְּלַב"ל הֵרִי כְּשִׂמְתַּחֲבָרִים אֵלוֹ הָאֹתוּתִית נַעֲשֵׂה בְּלַב"ל.
 מַה אֶתְוּוּן אֲשֶׁתְּאָרוּ, עַמּוּ"ק א"כ מַה הָאֹתוּתִית שְׁנַשְׂאָרוֹ עַמּוּ"ק, וְהַכּוּנָה בּוּזָה
 בְּלַבְל עַמּוּקָא דְּמַחְשָׁבָה דְּלַחֹן, דְּלֵא יִשְׁלֵטוּן בְּעֵלְמָא, וְלֵא
 יִשְׁתְּאָרוּן בְּעֵלְמָא שְׁהַקְּב"ה בְּלַבְל עוּמַק הַמַּחְשָׁבָה שְׁלֵהֶם שְׁלֵא יִשְׁלְטוּ בְּעוֹלָם וְלֵא

יִשְׂאָרוּ בְּעוֹלָם.

מאמרים על הפרשה

"וַיֵּרָא בְּלֶקַח בֶּן צִפּוֹר אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה יִשְׂרָאֵל לְאֲמֹרֵי" (כב, ב)

כשראה בלק שעם ישראל הרגו את המלכים הגדולים סיחון ועוג התחילו לפחד

בלק מלך מואב היה קוסם ומכשף גדול שאין כמוהו, והוא התבונן וראה את כל אשר עשה ישראל לאמורי. כי אע"פ שהקב"ה צוה עלינו בתורה "אל תצר את מואב ואל תתגר בם מלחמה" בכל זאת רצה שישראל יכבשו ויקחו את השבון ואת כל ערי מואב, מה עשה הקב"ה נתן בלב סיחון מלך האמורי לכבוש את מואב, וכמו שאמרו רבותינו "עמון ומואב טהרו בסיחון" ואז אמר למשה לכבוש את סיחון מלך השבון, ואמרו רבותינו שאם הייתה השבון מלאה יתושיין אין כל אדם יכול לכבושה. ואם היה סיחון בכפר הלש אין כל אדם יכול לכבושו וכל שכן שהיה בהשבון. מה עשה הקב"ה נתן בלב כל אנשי המלחמה לצאת מן העיירות ונתקבצו כולם למקום אחד ושם נפלו ומשם הלכו ישראל לערי מואב ואין עומד נגדם. ועתה רואה בלק את כל אשר עשה ישראל לאמורי, דהיינו באיזו חכמה ועצמה כבשו את מואב ועמון והם יושבים בעריהם ששים ושמיים.

ובן ראה בלק כיצד משה רבנו מנצח את עוג מלך הבשן וכבש את כל הגולן והר הבשן ממול הכנרת. אמנם בתחילה פחד משה רבנו מעוג מלך הבשן מהזכויות הגדולות שיש בידו כי עליו נאמר "ויבא הפליט ויגד לאברם העברי" וכן היה ירא ממנו מפני הזכות הגדולה שהיתה לו על שמל את עצמו, אבל אמר לו הקב"ה אל תירא אותו כי בידך נתתי אותו ואת ארצו וכו' ואני נותן לך אותו כירק השדה שנאמר כי רק עוג אל תיקרי רק אלא כירק וזהו שאומרים עתה ילחכו כירק השדה, ומסביר רבנו הר"ח הטוב – אל תירא אותו כלומר אל תפחד מאות ברית שיש לו שמל את עצמו, כי אתה יותר חשוב ממנו, שהוא יש לו אות אחת והיא ברית מילה ואתם עם ישראל יש בידכם ב' אותות גם אות ברית קודש, וגם אות של מצות תפילין, וז"ש כי בידך נתתי "אותו" ביד שלכם יש עוד אות תפילין כמ"ש והיה לאות על ירך.

ועבשיו כשראה בלק את כל אשר עשה ישראל לאמורי ושהרגו את סיחון ואת עוג, אמר בלק עלינו לאחד עבשיו את כל כוחותינו, כי כל בטחוננו היה בשני המלכים האלו שהיו כמו שני אריות ואיש לא העיז לבוא נגדנו בנוכחותם, ובכל זאת עלה בידם של בני ישראל להרגם, עאכ"ו שיכולים להשמידנו. וזהו שנאמר ויגר מואב מפני העם מאד כי רב הוא, ויקץ מואב מפני בני ישראל.

בלק ראה "את כל אשר עשה ישראל" – הוא יעקב אבינו הנקרא ישראל

יש מפרשים כי מה שנאמר וירא בלק בן צפור את כל אשר עשה ישראל לאמורי, הכונה שראה בלק מה עשה ישראל – סבא הראשון לאמורי, שהיו אז יעקב ובני בניו מתי מעט, ובכל זאת נצחו את האמורי בכוח התפלה, כמו שנאמר בפרשת ויחי אשר לקחתי מיד האמורי בחרבי ובקשתי, היינו, בתפלתי ובבקשתי. שהכלי נשק של הצדיקים הם התפילות והבקשות שמתפללים והמצוות והמעשים הטובים שהם עושים, ובוזו הם מנצחים את אויביהם יותר מאשר בנשק. וכשראה שיעקב נצח אז בכוח תפלתו, אמר אף אני אלך ואביא אדם שכוחו בפה, והוא בלעם.

בלק ראה בחכמת כשפיו שהוא ומלכי מדין וכל עמו יפלו ביד ישראל
 וכבר בארנו לעיל שראה בלק כי נצחונם של ישראל במלחמותיהם וכל עניניהם, הוא שלא כדרך הטבע ושלא כמנהג העולם, אלא יש להם סיוע גדול מהקב"ה, והשגחתו עליהם היא השגחה פרטית, ובלק התחיל לחפש עצות אצל הקוסמים, לראות אם ניתן לעשות איזה קסם שישבור מזלם ויחליש כוחם, ולכן שלח שלוחים לקוסם הגדול שהיה בעיר פתור שהיא ארם נהרים, כמו שנאמר מפתור ארם נהרים (שופטים), ושמו של אותו קוסם היה בלעם, וראשיתו של בלק היתה באותה עיר, ולכן אומר הכתוב ארץ בני עמו, ששלח את השלוחים לארץ שלו שהיא פתור, והיו האנשים מבני עמו. ואז הכיר בלק את בלעם כמנחש וכמגיד עתידות גדול, שאז ניבא לו שהוא עתיד למלוך.

בלק מהתל בבלעם ואומר לו ההבטחות שנתת לי אינן מועילות

ארז"ל למה בן בעור, הרחמן יצילנו הוא היה בן שעושה מעשה בהמה תרגום בהמה בעיר"א, הוא היה יועץ לפרעה עם יתרו ואיוב. ובלעם הרשע עשה כישוף שלא יצאו ישראל ממצרים, והוא יועץ לפרעה כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו כדי שלא יפרו וירבו, ורוה"ק אומרת בן ירבה וכן יפרוץ. ובזכות משה יצאו ממצרים ולא הועיל כישופו. קודם ששלח בלק לבלעם שיקלל בשבילו, שלח לו בלעם הבטחות אל תירא ואל תחת, שעשיתי כישוף שלא יצאו ממצרים ולא יפרו ולא ירבו. עכשיו ששמע שישראל יצאו ממצרים ופרו ורבו ועוד יצאו ערב רב עמהם, שלח בלק לבלעם – ההבטחות שנתת לי אינן מועילות, הנה העם היוצא ממצרים – אינך בקי בכישוף, ויפרו וירבו הנה כסה את עין הארץ, והוא יושב ממול"י (מלשון כי אמילם, – להכרית) וקבלו את התורה ויש להם זכות חמשה חומשי תורה, ס"ת שלהם במצרים מסעיהם סיני יריחו ישראל הוא ממול"י, וצריך אתה לבוא אצלי כדי ששנינו ביחד ניעץ עליהם עצה, טובים השנים מן האחד, וז"ש ועתה לכה נא ארה לי וגו'.

כל פעולת הכישוף פועלת על ידי מהלך החמה, וכשמכוסה בעבים, אין הכישוף שולט

באר רבי יהונתן אייבשיץ בספרו "תפארת יהונתן":

בלעם היה משתדל בכל מיני כישוף להחזיר את ישראל למצרים, (וכן הוא היה זה שהעמיד סביב מצרים חיות של כישוף, שלא יוכל שום עבד לברוח משם), אבל כל פעולת הכישוף פועלת על ידי מהלך החמה, אבל כשהחמה מכוסה בעבים, אין הכישוף שולט, וע"י שהיו בני מכוסים בענני כבוד לא היו הכשפים שולטין בישראל, וזו היתה כוונת בלק באומר, "הנה עם יצא ממצרים", ולא תוכל להחזיר אותם ע"י כישוף, כי "הנה כיסה את עין הארץ" – היינו השמש שנקרא עין הארץ, ואין הכשפים שולטים.

בזכות מי באו בלק ובלעם לעולם

וצריך לידע כי בלק היה בן ציפור, שהיה בן מואב, שהיה בן לוט, שהיה בן הרן, אחי אברהם אבינו. בתו של הרן הייתה שרה אמנו שנישאה לאברהם.

והמשך השושלת של בלק: בנו היה מלך עגלון, שבתו הייתה רות, שנשאה לבעוז, שהיה משושלת פרץ בנו של יהודה בן יעקב אבינו ומבעוז נולד עובד שהוליד את ישו, שהיה אביו של דוד המלך.

ומי היה בלעם, בלעם היה בן בעור הוא לבן, אביהן של רחל ולאה שנישאו ליעקב אבינו. בלעם א"ב, היה אה של רחל ולאה. הוא נולד מברכת יעקב ללבן שברכו בבנים, לאחר שזרע בנים זכרים לא היו לו ותפלתו של יעקב נשאה פרי ונולד בלעם.

ובלעם היה בנה של מלכה אחות שרה וילדה את קמואל זה בלעם ונקרא כן על שקם כנגד אומה של א"ל ומלכה היתה עקרה, וכמו שהתפלל אברהם על שרה כן התפלל על מלכה לכן אמר בלעם אלולי אברהם לא הייתי בעולם.

נמצינו למדים, כי בלעם חב את חייו ליעקב אבינו, ובלק חב את חייו לאברהם אבינו שבזכות תפילתו ניצל לוט מסדום, ואם לא כן, מואב לא היה נולד. ודווקא "קרובים" אלה, היו כה שונאים לישראל, ללמדך מי הם אומות העולם, וכפי שאמרו חז"ל שאפילו חסד לאומים – הטאת.

ויש אומרים שבלק היה הנכד של יתרו, כי יתרו לפני שהתגייר קראו לו צפור ועבשיו קראו לו יתרו.

בלק היה גדול בכשפים אפילו יותר מבלעם

בתחילה ניסו בלק ובלעם לפעול נגד ישראל בכל מיני כשפים, ובלק היה חכם גדול מבלעם בחכמת הכשפים, ולכן התחיל הוא בכשפים ולא היה מכבודו לילך

ולבקש עצה מבלעם, אבל משראה שאין לכשפים שליטה על ישראל, הלך לבלעם שהיה ג"כ בקי בחכמת המזלות, וכשהיה רואה מזלו של אדם שהיה בשפל והגיע עת רעתו היה מקלל אותו, כדי שכאשר תבוא עליו הרעה, יחשבו הבריות שקללתו גרמה לו.

קסם תלוי במעשה, ונחוש בפה. ובלק היה בקי בקסמים ובלעם בנחשים אמר לו הקב"ה רשע שכמוך קדמוך ישראל במעשים – אוהל מועד וכלי המקדש ובקמורת – שמבטלת כל כעס ורוגז, ועולות וקרבנות ושני מזבחות ושלחן ולחם הפנים וכבר קדמוך הארון ושני לוחות ואהרן לכפר על העם ותפלה שבכל יום.

בלק הייתה לו ציפור אחת העשויה מכסף מעורב בזהב וע"י ציפור זאת בלק ידע הכל וע"כ נקרא "בן צפור"

ובלק היה עושה עוף א' על ידי כישוף בשעתו ויומו ומזלו הצריך להיות, מזהב ומכסף ומיני מתכות, ובלחשים והשבעות ושם טומאה היה מונח בפה, ומקטירין לו קמורת ועושין חרשין וקוסמין ומשביעין בלילה לירח וביום לשמש, והעוף הזה עולה עד מקום עזא ועז"אל ואותו גלוי עינים היה מודיע לציפור סודות גדולים, ולכן היו קוראים אותו בלק בן צפור ממש, ע"ש זה הציפור העשוי ממיני מתכות, ואותה הצפור היא הכישוף שאסרה תורה ושמו ידעוני מפני שיודעת רזין וסודין מגלוי עינים מה שנעשה בכל העולם ומה יהיה אחר זמן רב. ובוה הכישוף היה יודע בלק מה לעשות, הכל מעז"א ועזא"ל אמנם לא היה יודע כי אם בעובדא, דהיינו באותו מעשה צפור של ידעוני.

ובזוהר הקדוש מובא מספר הכשפים של קסדיאל הקדמון שהיה מביין בעסק הידעוני מה שאחרים לא הבינו. שהצפור הזה היו עושים אותו בזמנים ידועים מכסף מעורב בזהב כנגד כוחות החמה והלבנה. הראש מזהב, פיו מכסף, כנפיו מנחושת קלל מעורב בכסף, גופו מזהב עם נקודות כסף בנוצתו, רגליו מזהב, ושמים בפיו לשון של הצפור היא הנקראת "ידוע" ושמים את הצפור ההוא בחלון אחד, ופותחים החלון כנגד השמש, ובלילה פותחים החלון כנגד הלבנה ומקטירים קמורת ועושים כשפים. וביום משביעים את השמש שתשפיע שפעה, ובלילה משביעים ללבנה, וכך עושים ז' ימים. מכאן והלאה כבר לשון ההוא מקשקש בפי הצפור. אח"ז נוקבים את אותו הלשון, במחט של זהב, והיא מדברת גדולות מאליה. והכל ידע בלק ע"י ציפור זאת וע"כ נקרא "בן צפור".

ציפור הודיעה לאגריפס המלך כשהיה בבית האסורים שהוא ימלוך

ובענין זה נביא מה שכתב יוסף בן גוריון בספרו "קדמוניות לרומיים" על אגריפס המלך בן בנו של הורדוס שהיה חבוש ברומא במצות הקיסר טיביריאוס והיה עצוב

מאד על מצבו, והנה יום אחד פרח עליו ינשוף אחד עשה סימנים ופרח. והיה עמו איש אחד שהכיר בחכמת הצפור ואמר לו כי ימלט נפשו ולחפשי ישלח מהשלשלאות של ברזל ויעלה להצלחה רבה שהכל יקנאו גדולתו וימלוך ויניח בנים ממלאים מקומו ועושר וכבוד ישיגו, ודע אמר לו אותו האיש: כי כאשר תראה זה העוף פעם אחרת תמות לאחר חמשה ימים, ואת אשר האלהים עושה הגיד לך העוף הזה, ולא נפל מדבריו ארצה והקיסר החדש קָאיו העלהו לגדולה וישלחהו מלך לארצו, ואחר זמן בהיותו בקיסריה פוסע על בימה גדולה וכל העם משתחווים לו וירא את הינשוף, ואז תכף ומיד נפטר מאוהביו וכל אנשי ביתו וידע שהגיע קיצו להפטר מן העולם, וכך היה שבתוך חמשה ימים הלך לבית עולמו. עכ"ל.

וכתב הרמב"ן ששרי המזלות היותר קרובים לארץ מגידים העתידות ומהם נעשים סימנים בעופות שבהם ידעו העתיד.

גם הזוה"ק מלא במעשים על צפורים שהודיעו עתידות והזהירו את חכמי הזוה"ק מסכנות, ואת זה לעומת זה עשה האלהים.

בלק הרשע עשה כישופים גדולים וטמנם עמוק בקרקע עד שבא דוד המלך וביטלם

איתא בזוה"ק: בלק הרשע, (וב"ק הישר" פרק כ"ט גורם בלעם), ליקט כל מיני עשבים השייכים לכישוף, והכניסם לקדירה, וחפר וממן את הקדירה בעומק הארץ, אלף וחמש מאות אמה, בירושלים במקום מלכות בית דוד, שע"ז לא יהיה לדוד שום כח להלחם נגד מואב, כי ראה, שעתיד דוד להלחם עם מואב ולנצחו, וכשודד המלך כרה עד התהום, להוציא מים מהתהום לנסך על גבי המזבה, מצא את הקדירה, וביטלה על ידי החמש עשרה שיר המעלות, ועל זה אמר דוד "מואב סיר רחצי" (תהלים ס, י: קה, י), שרחץ והעביר כשפים שבסיר מואב הנזכר.

וכתב ב"קב הישר, שעל כן, כשיש חשש היוק של כשפים, טוב להעבירם על ידי חמשה עשר שיר המעלות שאמר דוד, בשעה שכרה את השיתין להעלות המים מן התהום (סוכה נ"ג), ואח"כ יתפלל לה' להסיר כל מיני היוק וכישוף מישראל, עיי"ש באורך.

יש במעשה הכשפים כמה מינים ממינים שונים

וכתב בספר אור החמה (ח"א קו): הכוחות התחתונים שהם השדים המתגלמים באויר, מושכים כוחות מהכוכבים, והכוכבים משפיעים למטה, וכל העבודות זרות ענינם להמשיך כוחם למטה, וזה סוד המלמסאות והכווננים שהיו עושים לגרמי השמים.

ויש בפעולת הכישוף כמה מינים א. קיבוץ השדים והשבעתם. ב. להוריד כוחות מן הכוכבים ע"י עשיית צורות ממינים ידועים בשעות ידועות הקשורות לשליטת

הכוכב הנרצה. ג. פעולות ידועות להמשיך על האדם רוח טובה ממשי מקליפת נחש הקדמוני. ואלו שלשתן היה בקי בהן בלעם ואומן בזה. עכ"ל.

"וַיָּגֵר מוֹאָב מִפְּנֵי הָעַם מְאֹד כִּי רַב הוּא" (כב, ג)

מאי מאד? יתיר ממותא, כי ראה שמלאכי השרת מקיפין להן לישראל מכל צד

ויגר מואב מפני העם מאד, מאי מאד? יתיר ממותא, כי ראה שמלאכי השרת מקיפין להן לישראל מכל צד.

כל יניקתו של בלעם מצד נהורא דקנן קליפות נוגה ארמית כמו שכתוב מן ארם ינחני בלק, שגם לבן שהוא בגלגול בלעם בן בעור כדאיתא בתרגום יונתן בגלגולא קדמאה דיליה כל ענינו קליפה היתה ע"י נוגה ארמית כו"ו במוכס"ז כו"ו בנמ' יגר וזהו סוד ויגר מואב וזהו יגר סהדותא.

ויגר מואב מפני העם מאד כי רב הוא, ישראל הוי רב במקום עשו דכתיב ורב יעבוד צעיר.

מואב היה ירא אפילו מפשוטי העם, כי מאחר שיעקב משמש גם כיום במרום, הרי שבכוחם של פשוטי העם להשיג דרגה מופלאה זו של חרב וקשת, שעל ידה מתבטל כח הרע בעולם. ולפיכך – ויגר מואב מפני העם מאד, ויראתם היתה, כי רב הוא, משום שיעקב – רבם ושורש נשמתם של ישראל, כמו שכתב המגלה עמוקות, כחו רב להשפיע עבודת התפילה לכל ישראל, בהיותו שורש נשמתם, וכן בגלל זה שעבודתו נמשכת גם כיום בעמדו במרום.

ולכן ויקץ מואב מפני בני ישראל, היינו מזה שהם בני ישראל סבא, בניו של יעקב כללא דאבהן, כמו שכתוב בזה"ק, היה הדבר בעיני מואב כקוצים, ביודעם שלא יוכלו להם, ואדרבה בני ישראל יתגברו עליהם, ויבטלום מן העולם בכח קדושת תפילתם, המסור לנו מיעקב אבינו.

"פְּלִחָךְ הַשּׁוֹר אֵת יַרֵּק הַשְּׂדֵה" (כב, ד)

סביבתם של ישראל עלולה להפגע, בדומה לסביבות פי השור הסוערות תמיד

כתב רבי יצחק עראמה, כל ימי הייתי מתקשה במשל זה, עד שראיתי פרות רועות באפר, והבנתי כוונתו, דרך השור להוציא מפיו את לשונו דרך הצד ולהאריך אותה ביותר ולשלחה לארכה סביבות פניו, הלשון הארוכה נעשית כמגל התולש כל ירק

עשב אשר השור לוחך, ומכניסה לפיו מהצד אשר הוצאה, וכך עושה השור תמיד, עד שמקום פיו של השור הוא בטוח וסביבו נשערה מאד. משולים ישראל כלחוך השור את ירק השדה, הנה אף אם מצווים הם שלא להתגרות במלחמה עם מואב, מכל מקום צריך לחשוש מהם, כיון שסביבתם של ישראל עלולה להפגע, בדומה לסביבות פי השור הסוערות תמיד. מרן החפץ חיים רגיל היה לדייק בדברי התנא באבות, כי מידות רעות אלו שמונה התנא, אין זה עדיין עומק רשעתו של בלעם, כי אם רשעות תלמידיו, אם כן מכאן נוכל ללמוד עד היכן הגיעה טומאת בלעם הרשע עצמו, ואף כי השרה הקב"ה את שכינתו עליו, וזאת אך ורק לטובת עמו ישראל, הרי לנו גודל חסדו יתברך לעמו.

כמה טומאות הביא על עצמו בלעם הרשע כדי להיות מכשף גדול ובלעם הרשע אמר שהוא יפעל בכל הכוחות נגד ישראל גם בכשפים גם בעין רעה וגם בקללה.

וכדי ללמוד כל הכשפים האלה זקוק היה בלעם לשקוע בכל מיני טומאה, ולכן נזדקק לאתונו, שזה מוכרח לו כדי להגיע לידיעת כל אלו הכשפים. וכן כל מי שרוצה ללמוד כשפים אלה צריך להיות כופר בה' ית' ח"ו, שכל הרוצה לילך להרי חושך לפגוש את עז"א ועז"ל צריך להכין עצמו להקריב בפניהם קרבן, ובוה נקרא שהוא מכיר ח"ו באלהותם ומקבל אותם לאלוה. והוא פורש מדרך הקדושה והולך לטומאה להיות משועבד לסמ"א.

וכיצד עושים: לוקחים עז וחתיכים לו ראשו ולוקחים לשונו ומין עשב הידוע להם ומקטירים לפניו. אח"כ לוקחים ראשו וחתיכים אותו לד' חלקים ומקטירים הקטרה שניה. ולוקחים הקטרות אלו והולכים להרי החושך, וכשמגיע לשם בתחלה פוגש בעז"ל שהוא גלוי עינים והוא אומר לחברו עז"א, ואח"כ צועקים צעקה גדולה ומיד מתאספים נחשים גדולים מאד שמפיהם יוצאות שלהבות אש. אח"כ שולחים ש"ד בדמות של חיה קטנה הדומה לתול וראשה כנחש ויש לה ב' זנבות ורגליה וידיה קטנות מאד, וכשרואה האדם החיה הקטנה הזו הוא מכסה את פניו ומקטיר הקטרה שלישית – שלוקח תרנגול לבן ושורפו בפניה ובוה נקרא שנשתעבד לה. אז לוקחת החיה הקטנה הזאת את האדם, ומביאה אותו עד למקום האזיקים שכבולים שם "עזא ועזאל", והקצה האחר של האזיקים קשור בתהום – לעמוד שבתהום. וכשמגיע האדם לקצה האחר של הכבל, הוא מכה עליו ג' הכאות, וברגע זה קוראים אותו "עזא ועזאל" וצריך שיהיו עיניו עצומות, והוא הולך וקד ומשתחוה עד שהוא קרב אליהם. וברגע זה הוא פותח עיניו ורואה אותם, והוא נופל על פניו ארצה ומשתחוה שוב, והוא מקטיר לפנייהם ב' הקטרות הנ"ל, ובוה נקרא

שהוא מקבל אותם לאלהות ואומר שהוא פורש מסטרא דקדושה מעבודת השי"ת והוא נדבק עמהם. וכשמקבל עליו כ"ז הם מלמדים אותו כשפים ונחשים וקסמים שהם מיני כישוף שונים וניחוישים, והוא נשאר עמהם חמשים יום. וכשרוצה לחזור לביתו באה החיה הנ"ל בדמות חתול ועמה נחשים ומלואים אותו עד מחוץ להרי החושך.

ובזוה"ק (חלק א' דף קכה ע"ב) מבואר מהיכן בא כוחו של בלעם, וזת"ד: רבי יצחק ורבי יוסי היו הולכים מטבריה ללוד. אמר רבי יצחק, תמהני על הרשע ההוא בלעם, שכל מעשיו היו מצד הטומאה. וכאן למדנו סוד אחר, שכל מיני נחשים וכשפים שבעולם כולם מתקשרים ויוצאים מנחש ההוא הקדמוני שהוא רוח הטומאה המזוהה, ועל כן כל הכשפים שבעולם נקראים על השם הזה של נחש הקדמוני נחשים, וכל הנמשך בזה אחר הכשפים נטמא.

ולא עוד אלא שמי שרוצה לעשות כישוף צריך להטמא קודם, כדי להמשיך על עצמו צד ההוא של רוח הטומאה, כי למדנו כפי שהאדם מתעורר מלמטה כן הוא ממשיך עליו מלמעלה, אם הוא מתעורר מלמטה בצד הקדושה ממשיך עליו קדושה מלמעלה והוא מקודש. ואם ח"ו הוא מתעורר מלמטה בצד הטומאה, כן הוא ממשיך עליו רוח טומאה והוא נטמא, וזמ"ש – הבא להטמא מטמאים אותו. משום כך בלעם הרשע, בשביל להמשיך על עצמו רוח הטומאה מהנחש ההוא העליון, היה מטמא את עצמו בכל לילה באתונג, כדי להמשיך עליו רוח הטומאה, ואח"כ עשה כשפיו ומעשיו. ותחילת מעשיו, לקח נחש אחד מבין נחשים וקשר אותו לשיניו ובקע את ראשו, והוציא את לשונו, ולקח עשבים ידועים ושרף את כולם ועשה מהם קטורת אחת. אח"כ לקח את אותו הראש של הנחש ובקע אותו לארבעה צדדים ועשה ממנו קטורת אחרת, ועשה סביבותיו עיגול אחד, והיה אומר דברים ועשה מעשים אחרים, עד שהמשיך עליו רוחות הטומאה והודיעו לו מה שצריך, ועשה כל מעשיו על פיהם כפי מה שידעו מצד הנחש ההוא שברקיע (הכוונה שביל החלב) ומשם נמשך במעשיו עד שהמשיך עליו רוח מאותו נחש קדמוני. ומכאן היה יודע ידיעות וכשפים וקסמים ומשום זה כתוב: שלא הלך כפעם בפעם לקראת "נחשים" היינו נחשים ממש, כי עיקר והשורש בטומאה הוא נחש הקדמוני.

שאל רבי יוסי לר' יצחק, אלו המעשים שעשה בלעם, וכל מה שידע מאין למד אותם, אמר לו: מאביו למד אותם (לכן הארמי), אבל באלו הררי קדם שהם בארץ קדם למד כל הכשפים וכל מיני קסמים, משום שבהרים אלו נמצאים המלאכים עז"א ועזא"ל שהפיל אותם הקב"ה מן השמים (משום שקטרגו על בריאת האדם) והם קשורים שם בשרשראות של ברזל, ומודיעים כשפים לבני אדם. ומשם ידע בלעם כמ"ש: מן ארם ינחני בלק מלך מואב מהררי קדם, ששם עז"א ועזא"ל. עכ"ל.

אין עצה ותבונה נגד ה' לא יעזרו כל הכשפים שבעולם נגד ה' ונגד עם ישראל

והנה ממעשה בלעם למדנו שבסופו של דבר אין עצה ואין תבונה כנגד ה' שהוא רב העליליה, ואף על פי שהיה בלעם בקי בכוחות הטומאה הרי שלא יכל לישראל, ואדרבה בכוחו הרב דוקא ברך את ישראל בברכות שאפילו משרע"ה לא ברכו, ונלמד מכך שאף על פי שכביכול נראה לנו שניתן לרע ממשלה זמנית, ברצות ה' ליראו תהפך הקללה לברכה והמר למתוק, ובסופו של דבר תבטל הקדושה את הטומאה, ויתברר לכל כי ה' אחד ושמו אחד ואין עוד מלבדו, ואין לנו אלא תורתנו הקדושה ולדבוק בו ית'.

ובספר מעם לועז הרחיב בענין זה, וסיים – למה כתבתי כל זאת, כדי לדעת כמה חמורים הם הכשפים, שעל ידם יוצא האדם מהקדושה ונכנס לחלק הסט"א, ואוי לנפשו מי שעושה כן. ואפילו אם הוא עצמו אינו עושה כן אלא רק הולך אחרי המכשפים, אף זה נקרא שהכנים עצמו לטומאה, שהמכשף עושה שליחותו, שהמכשף מדבר עם השדים בשם פלוני, ואומר פלוני בא אלי ושואל אותי שאלה פלונית, ושלחני אליך ואני שלוחו לכאן במקום הזה, ובכך משעבד את פלוני תחתך להיות עבדך לעבוד לסט"א.

וזהו מה שאומר כאן הפסוק: וישלח מלאכים אל בלעם בן בעור פתורה. שפתורה פירושה, שְׁלַחַן, שדרכם של בעלי כשפים לסדר שלחן לפני השדים ולהקטיר לפניהם כמה הקטרות כדי שיודיעו מה שיבקשו.

ומלבד זה עוד רעה גדולה בכשפים, שבשעת יציאת נשמתו של אותו אדם באים כל אותם המקטרגים עם כל הפמליא שלהם של הסט"א לקבל נפשו, ואומרים הוא משלנו שכבר נכנס לרשותנו, ואוי לו ולנפשו. ואל יחשוב אדם שיש בהם ממשות, כי הנזק שלהם ברור.

ענין נשמותיהם של בלעם ובלק

כותב האריז"ל בשער הפסוקים, כי בלק ובלעם היו מעורבים משתי רעות – מן הרע של קין ומן הרע של הבל, עכ"ז עיקרו של בלק מן הרע של קין, ועיקרו של בלעם הוא מן הרע של הבל עכ"ל. השילוב של שניהם יוצר כח רע מלא הרס תיקח "עם" מבלעם ו"לק" מבלק הרי עמלק, ושאר האותיות בבל – שהיא החריבה בית ראשון.

כיון שעיקרו של בלעם הוא מן הרע של הבל, הרי הוא שקול כמשה שהוא מן הטוב של הבל, וע"ז כותב הזוהר (תו"ג אחרי מות נח): וזת"ד: ולא קם נביא עוד בישראל כמשה, אבל באומות קם ומנו בלעם, וכי מטונף מן הטינופת אתה מזכיר עם הטהור, אלא משה בטהרה ובלעם בטומאה.

הסימן שהאדם אינו יודע כלום – הוא שמשבת עצמו

בזוה"ק פי' (ה"ג קצ"ג): וזת"ד: א"ר שמעון, אלעזר, כל דבריו של בלעם הרשע, קשים הם... משה אין כמוהו בכתרים העליונים, ובלעם אין כמוהו בכתרים התחתונים, זה בצד הקדושה וזה בצד שמאל הטומאה, ואם כל זה היה בידו, וכל כך חזק בחכמה, איש שהיה משבת את עצמו בכח גדול, שכתוב: ואנכי אקרה כה", (שפירושו) אעקור את "כה" שהיא השכינה הקדושה. אלא בספר החכמה של שלמה המלך אמר כך, ג' סימנים הם: סימן לעבירה – ירקון. סימן לשמות – שמרבה דברים. סימן שאינו יודע כלום – הוא שמשבת עצמו. וזה שמשבת עצמו מכריע כל השאר, כי שומה הוא השוד על כל העבירות והכל יש בו... ואותו רשע בלעם היה משבת את עצמו בכל, והיה בזה נגיבת דעת ונתעלה במליצת דבריו. דברים קטנים – היה עושה אותם גדולים. ומה שאמר – היה על מדריגות הטומאה ואמת אמר, אבל מאחר ואותו רשע היה משבת את עצמו בדרך סתום ומהלל עצמו בדבריו, כל מי שהיה שומע אותו חשב שהוא עלה על כל נביאי העולם כמ"ש שומע אמרי אל ויודע דעת עליון. וכששמעו זאת חשבו שאין בעולם נביא נאמן ממנו. ואמת היה וכך היה... כשאמר "שומע אמרי אל", אל כתוב, ולא האל, כי האל תמים דרכו, אבל סתם אל, הוא אל אחר! כמ"ש לא תשתחוה לאל אחר... – "יודע דעת עליון" – כי על כל כוחות הטומאה יש אחד מנהיג עליון ובו היה מתדבק אותו רשע. א"כ אותו רשע היה משבת את עצמו בדרך סתום ואמר דברי אמת, אלא שהיה גונב דעתן של הבריות. עד כאן לשון הזוה"ק.

בלעם ובלק היו מן הרע של הבל, לכן בשמותיהם ישנן האותיות "בל" משמו של הבל

ומסביר האריז"ל כי האותיות בשמות של בני אדם, מורות על כחינת הניצוצות של הנשמות הנתונות בו, ומי שהוא מגולגל יש בו אותיות המורות על הניצוצות שנתקנו בו, והשאר חסרות ממנו, להורות כי עדיין הן מעורבות בקליפה הנקראת רע. משה ראשי תיבות משה שם הבל שאלה היו גלגוליו. א"כ בגלגול משה בשת, נתקנה רק הש' ובהבל רק הה', ואותיות "בל" מהבל, ות' משת היו עדיין ללא תיקון. ולכן נגלה אל משה מלאך ה' בלבת אש מתוך הסנה, לרמוז בו אותיות לבת שהם ב' ולי' מהבל ות' של שת עדיין לא נתקנו, ואז נתבסס משה במעמד זה ונתקרב אליהם ולקחם, ואז נשלם תיקון החלק הטוב של שת והבל במשה לגמרי שהוא הגלגול השלישי ונרמז ב"הסנה" שבגימטריא 120 שהם חיי משה.

וע"כ אותיות "בל" מהחלק הרע של הבל שבא מזהמת הנחש ניתנו לבלק ולבלעם וזה סוד הפסוק "משפטים בל ידעום", כי שתי אותיות אלו מורות על הקליפות כמ"ש:

(ישעיהו מו' א') "כרע בל קרם נבו", וגם בחינת הרע של קין נתערב בהם כי החלק הרע ביותר של קין הוא "עמלק", שעליו נאמר: ראשית גויים עמלק, כמו שראשית בניו של אדם הוא קין.

האותיות של עמלק ניתנו בבלעם ובבלק

ובזה נבין איך בלק היה קוסם ובלעם היה מנחש כמו שביארנו בווהר לעיל, והטעם הוא כי הנחש אין כוחו אלא בפה, וכן בלעם שעיקרו מן הרע של הבל כוחו בפה כי הוא סוד הבל הרע היוצא מן הפה.

ואילו בלק שעיקרו מקין הוא בחינת מעשה, שכל העולם היה בעיקר מזרעו בעשרה דורות שמאדם ועד נח וכמ"ש על קין "ויהי בונה עיר ויקרא שם העיר כשם בנו הנוד" וגם בזרעו מזכר ענין עשיה – יבל – הוא היה אבי יושב אהל ומקנה, ויובל – הוא היה אבי כל תפש כנור ועוגב, "ותובל קין – למש כל חרש נחשת וברזל, וכיו"ב. וע"כ הקסם הוא ביד כמ"ש "וקסמים בידם", כי בלק בענין עשיה היה יותר בקי מבלעם. ולכן כשראה בלק שלא יכול בלעם לקלל את ישראל, "ויחר אף בלק אל בלעם ויספוק את כפיו", דהיינו כי בלק לא היה לו סוד הפה אלא רק סוד הידים וכשראה שבלעם אשר כוחו בפיו לא יכול לעזור לו, אז ספק את כפיו, דהיינו נותר לו רק הידים ובלי הפה אין בהם כח.

בלעם גי' סמא"ל וי"א קליפות

בלעם גי' סמא"ל וי"א קליפות, לכן ציוה ה' על י"א סממני קטורת וי"א יריעות עזים למשכן כדי להכניע את בלעם, וכן משה רבנו אמר י"א מזמורים להכניע י"א קליפות דס"מ, ורמז לדבר יו"ד אל"ף מלא גי' סמא"ל.

פנחס הרג את בלעם בחרבו שלו שמצוייר עליה צורת נחש

משה הרג את המצרי שהוא גלגול של קין בשם המפורש ותקנו. אבל בלעם טמא עצמו הרבה, בנחש, קסם, באתונו לכן לא רצה פנחס להמיתו בשם המפורש אלא בחרבו שיש עליה צורת נחש, אבל אח"כ נתגלגל בנבל הכרמלי ונתגלגל שלש פעמים ר"ת לבין לבן בלעם נבל, ומת במוצאי יוהכ"פ וזהו מות ישרים שהוא זמן טוב.

ובתב המגלה עמוקות שיש חשמ"ל בקדושה וכנגדו בקליפה והם ר"ת חמור"ר שו"ר מחל"ת לילי"ת, חמור"ר ישמעאל ומחל"ת בת זוגו שהיא מחלת בת ישמעאל. וקליפת עשו שו"ר ובת זוגו לילי"ת ורצה משה רבנו כשיכנס לא"י לבטלם וז"ש בעת ההיא לאמר ר"ת לאמר לילית אדום מחלת רהב.

פתורה נוטריקון פה רות, כי רות המואביה יצאה ממנו

כתב מרן רבי חיים פלאנזי זצ"ל בספרו תנופה חיים, וישלח מלאכים אל בלעם בן בעור פתורה, כתבו המקובלים ז"ל פתורה נוטריקון פה רות, כי רות המואביה יצאה ממנו.

ובזה פי' המפרשים "ועתה לכה נא ארה לי", לי דייקא שיקללנו שלא יצא ממנו רות שממנה יצא דוד. ומעשה ה' כי נורא דלאידך גיסא בזכות מ"ב קרבנות יצאה ממנו רות דממנה יצא דוד המלך כאמרם ז"ל, וכד הוינן בה הכל לטובת ישראל בקרבנות עצמן דמה אמר ה' לדוד "כי טוב יום בחצריך" (תהלים פד' יא) כאמרם ז"ל טוב לי יום אחד שאתה עוסק בתורה מאלף עולות שעתיד שלמה בנך להקריב, ונמצא דדחה לבנו החביב הנקרא ידיד ה' בקרבנותיו כנגד התורה של דוד, ואם כן ק"ו דאומות העולם לא רצו התורה וישראל קבלו התורה ברצון דודאי כי במה נחשב קרבנות בלק כנגד התורה שישראל עוסקים בה הוא יציב ונכון.

בלעם נתן על הנהר עין הרע

מאי על הנהר דיהיב עינא בישא על ההוא נהר דכתיב הנני נוטה אליה כנהר שלום.

"הִנֵּה עִם יֵצֵא מִמִּצְרַיִם הִנֵּה כִסֵּה אֶת עֵינַי הָאָרֶץ וְהוּא יֹשֵׁב מִמְּלִי" (כב, ה)

עם ישראל כסה את ארץ ישראל העליונה

דע שהכתוב אינו מדבר רק על הארץ התחתונה בעוה"ז, אלא העיקר מדבר על הארץ העליונה שעם ישראל כסה את ארץ ישראל העליונה שנשמות ישראל כבשו את ארץ ישראל העליונה. ולכן אף אומה מאומות העולם אינה יכולה ליהנות מארץ ישראל אלא אך ורק עם ישראל, ובלק ובלעם היו חכמים גדולים שהיו יודעים מה הולך בעולמות העליונים, והיו רוצים להגיע לארץ העליונה ולינק ממנה, אבל לא יכלו כיון שעם ישראל כשהגיעו לארץ ישראל – הארץ התחתונה וכסו אותה, גרמו לכסות את ארץ ישראל העליונה שאף אחד בעולם לא יוכל להגיע אליה, אלא רק הם העם הנבחר עם ישראל.

רואה ואינו נראה

שהוא רואה אותי, ואני איני רואה אותו מפני ענני כבוד.

ממל"י, ר"ת – מ'ואב מ'עבר ל'ירדן י'ריחו

פירש רבי שמשון מאוסטרפולי "והוא יושב ממל"י ממל"י, ר"ת – מ'ואב מ'עבר ל'ירדן י'ריחו. והגאון חיד"א מוסיף לזה כי מה שכתוב "הנה כסה את עין הארץ" פי' החשובים והמובהרים שהם עיני העדה עיני הארץ שהרגו את סיחון ועוג ולכן הוא יש"ב ממל"י ר"ת יושב בערבות מ'ואב מ'עבר ל'ירדן י'ריחו.

”וְעַתָּה לָכֵּה נָא אֶרֶץ לִי אֵת הָעַם הַזֶּה כִּי עֲצוּם הוּא מְמַנִּי” (כב, ו)

יש מקום בקרן דרומית מזרחית שיוצאים משם בני אדם בצורת נחש ובלעם ומהם הייתה יניקת בלעם

אִתָּא בכנפי יונה, שבקרן דרומית מזרחית נגד עולם היצירה יש כמין התיכה מרובעת והוא סוד וילך ארצה בני קדם ר"ת קרן דרומית מזרחית שמהם צורות נחש אדם, ובלעם יניקתו מן הררי קדם לכן אמר בלק לכה נא ארה, נא ר"ת נחש אדם.

ארה – נוטריקון א'ורפניאל ר'אש ה'ירה

והנה מלאך הממונה על החמה שמו גלגליא"ל, ומלאך הממונה על הלבנה שמו אורפניא"ל לכן אמר בלק לכה נא ארה לי, ארה – נוטריקון א'ורפניאל ראש הירה וכן ארה לי כח אורפניאל, שכן כח עיתים יש לירה, ובלעם אמר לקלל את משה שהוא פני חמה שממנו נתירא בלק שאמר "כי רב הוא" על המאור הגדול – החמה, ובלעם אמר "קבה לי" שרמזו למלאך גלגליא"ל שעולה גי' ק"ז שהוא כלול מן ק"ז כוחות במנין "קבה" והקב"ה אמר לא תאור את העם הזה שהוא פני הלבנה.

לכה נא ארה לי – שלח לו, שאינם נלחמים לא בחרב ולא בחיצים אלא בשם ה'.

”ארה לי” ר"ת א'לול ר'אש ה'שנה וביקש שניקח את החודשים הללו לחלק הס"א

עשו ויעקב חלקו החדשים, עשו לקח תמוז אב, ויעקב אלו תשרי, ובלעם ובלק רצו ליקח מישראל חדש אלו שהיה מתחילה שלהם ומלחמות סיחון ועוגו היו בסוף אלו.

ושמעו המושלים ברקיע שאמרו בואו השבון ומלכי האמורי אתחדא ואמרו שולטנותא גבורים אוי לך מואב ולכן אמר "ארה לי" ר"ת אלו ראש השנה יומא דתשובה ובלעם אמר "קבה" שהם כ"א יום בין המצרים שקטב מרירי שולט וזהו בישראל לא קם ובאומות העולם ק"ם ראשי תיבות קטב מרירי שבהם כל מיני כישוף בעולם וידוע בס' הפליאה כ"א מאות עשבים יש בעולם שממונים עליהם המלאכים, ובלעם בקש לקללם בכ"א יום בבין המצרים שמושלים שם קטב מרירי וחיילותיה וזהו ויהפוך ה' אלהיך לך את הקללה לברכה א"ת אלו תשרי אב תמוז.

”וְעַתָּה לָכֵּה נָא אֶרֶץ לִי” (כב, ו)

כורתב השל"ה הק': מכאן שיזהר אדם מאוד, שלא יפתח פיו לשטן. כי אפילו הוא מדבר שלא בכוונה – ממשך הדבר על עצמו. בלק אמר לבלעם: לכה נא ארה לי, ופיו הכשילו, שלבסוף קילל בלעם אותו.

"וְאֶגְרְשְׁנוּ מִן הָאָרֶץ כִּי יָדַעְתִּי אֵת אֲשֶׁר תִּבְרַךְ מִבְּרַךְ" (כב, ו)
הגר"א מבאר שביקש מבלעם לברך הארץ העליונה, שלא תהיה צריכה לישראל

וביאור הדברים על פי המבואר בארוכה בספר נפש החיים לרבנו הגר"ח מוולאז'ין ענין העבודה צורך גבוה, שהעולמות העליונים צריכים לעבודתם של ישראל שזהו רצונו יתברך מטעם כמום עמו, שנתקן ונייחד ע"י הברכות והתפילות, הכוחות והעולמות העליונים ולהמשיך בהם קדושת האור ורוב ברכות השי"ת, וממילא יושפע זה התוספת ברכה, גם על עם סגולה שגרמו וסבבו לכל הכבוד הזה, נמצא שמחד ניסא העולם וקוק לברכותיהם ותפילותיהם של ישראל, ומאידך מכת זה נמשכת ונובעת חיות ישראל, על כן ביקש בלק מבלעם, את אשר תברך מבורך, שיברך את הארץ וממילא שוב לא תהיה צריכה להם לישראל, ועל ידי כך יכלו ויתמו, ואגרשנו מן הארץ.
"וַיֹּאמֶר אֵלֵיהֶם לִינּוּ פֹה הַלְיָלָה" (כב, ח)

אמרו שרי מדין כלום יש אב שמקלל בנו

ושרי מדין להיכן הלכו אמרו שרי מדין כלום יש אב שמקלל בנו, אם הפין לקללם לא היה מוציאם ממצרים ולא היה מעבירם נחלי ארנון, מיד חזרו להם.

"לֹא תֵאָדָר אֶת הָעָם כִּי בְרוּךְ הוּא" (כב, יב)

עם ישראל משוחים מחומר שלא שולט בהם שום כישוף ושום קסם. כי השכינה הקדושה חופפת עליהם סוככת עליהם ומגינה עליהם והם בתוך ענני כבוד

והנה בל"ק עולה 132 כמנין סמא"ל עם הכולל שהוא השר של אדום, צפור בני' עשו 376, הס"מ הוא שרו של עשו, וכן בלעם היה עליון דקלי' והם עכשיו רוצים ללכת להלחם בעם ישראל, אבל הם לא יודעים כי "בור כרה ויתפרהו ויפול בשחת יפעל", אי אפשר להלחם בישראל שנאמר בהם "לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל ה' אלהיו עמו ותרועת מלך בו". וכמו שמשלו רבותינו משל לאחד שהלך לראות בכוכבים מה יהיה ומה ילד יום על אחד מחבריו, ובדרכו שהיה מסתכל בכוכבים וראשו למעלה נפל לבור ומת, הנה הלך לראות מה יקרה עם חברו ולא ידע כלל על עצמו שעוד רגע הוא נופל ומת. וכן בלק ובלעם הלכו לראות על אחרים, ולא ראו מה יהיה איתם שיהרגו אותם עם ישראל.

וצריך לידע כמו כן, בכל הדורות, כי כל מה שיעשו אומות העולם, בשום אופן לא יוכלו לגבור על עם ישראל, וכמו לבן הארמי הסבא של בלעם כמה שניסה לא הצליח לגבור על יעקב אבינו.

והנה עם ישראל הקב"ה משת אותם בחומר שלא שולט בהם שום כישוף ושום קסם. כי השכינה הקדושה חופפת עליהם סוככת עליהם ומגינה עליהם שלא ישלוט בהם שום מזיק ושום עין רעה.

משל למה הדבר דומה לאדם ששמע שיש איזה חומר שמורחים אותו על הנוף, וכל חיץ שבא לא יכול לחדור בו, אחר הרבה תלאות השיג את החומר הזה ומרח כל גופו באותו חומר, יום אחד הלך ליער ותקפו אותו שודדים וירו בו חיצים, גמרו את כל החיצים שלהם אך האדם הזה עדיין עומד חי ושמח, אח"כ רדף אחריהם תפס אותם, והשודדים פחדו פחד מוות כי עכשיו החיצים בידו, והנה הוא אומר להם באו נעשה סעודה, אמרו לו איך אפשר כדבר הזה מגיע לנו משפט מות כי אנחנו רצינו להרוג אותך, אמר להם אניד לכם האמת היה לי חומר מיוחד שמרחתי על עצמי נגד חיצים ועד עכשיו לא ידעתי אם החומר שמרחתי על עצמי עובד או לא, ועתה אתם שמחתם את לכבי הראתם לי שהחומר עובד ולכן אני עושה לכם מסיבה.

אותו דבר בלעם ובלק באו בקסמים נחשים וקללות אבל לא הצליחו בשום קסם ועין רעה וקללה להזיק לעם ישראל ולכן ישראל היו שמחים שראו שלא הביט און ביעקב, ואדרבה להיפך בלק ובלעם בעצמם ניזוקו – "בחצי ימיו יעזובנו", הוא אמר "תמות נפשי מות ישרים ותהי אחריתי כמוהו" אבל "ואת בלעם בן בעור הקוסם הרגו בני ישראל בחרב" יש מאן דאמר שמת בניל 33. "כן יאבדו כל אויביך ה'".

"לא תלך עִמָּהֶם" (כב, יב)

בלעם מבקש רשות מה' לקלל את ישראל, וה' אומר: "לא תלך עִמָּהֶם". אמר בלעם – אקללם מכאן, אמר לו ה': "לא תאור את העם". אמר בלעם – אז אנרכם, אמר לו ה' – איננו זקוק לברכתך "כי ברוך הוא", משל אומרים לצרעה לא מדובשך ולא מעוקצך... ונשאלת השאלה: מדוע בלעם מתהפך ברגע מלקלל להשתוקקת לברך, ולמה ה' לא נותן לו לברך? להבין נקדים את סיפורה של רבקה אמנו שהייתה עקרה, ומדוע? אומר המדרש: כיון שבירכו אותה הרשעים "אחותינו את היי לאלפי רבבה", וכדי שלא יאמרו שבזכות ברכת הרשעים נשאה פרי בטן, היתה עקרה. הפסוק מדגיש "ויעתר לו", לתפילת יצחק אבינו. יוצא, שהברכה שלהם הייתה למעשה קללה עבור אחותם רבקה. לכן אסר הקב"ה על בלעם לברך את ישראל, כיון שאחר כך הקב"ה ימנע מהם ברכה כדי שלא יאמרו שבזכות בלעם נתברכו.

נמצא שבקשת בלעם לברך את ישראל אינה אלא קללה, לכן ביקש לברך – לקלל, וה' אסר זאת עליו "כי ברוך הוא".

”כִּי מֵאֵן ה' לְתַתִּי לַחֲלֹךְ עִמָּכֶם” (כב, יג)

האדם שומע מה שהוא רוצה לשמוע

אף שהיה בלעם נביא, אומר הגר"ח שמואלביץ זצ"ל בספרו שיחות מוסר, מכל מקום פירש את דבר ה' לפי רצונו ולפי נטית לבו, כך ניתן להבין כיצד יתכן שנימק כוונת ה' במגעו אותו מללכת לקלל את עם ישראל, ולהתכחש ממה שאמר לו לא תלך עמהם לא תאר את העם כי ברוך הוא, כי הוא בעל המדה, והאדם שומע מה שהוא רוצה לשמוע.

הגמרא מספרת: (גימין מה' א') רב עיליש נשבה, יום אחד ישב על ידו אדם שהיה בקי בשפת הצפרים בא עורב וקרא לו, אמר לו רב עיליש מה אמר העורב, אמר לו, העורב אומר עיליש ברה, עיליש ברה, אמר: עורב שקרן הוא ואיני סומך עליו, בינתיים באה יונה והיתה קורא, אמר לו מה אומרת היונה, אמר, עיליש ברה עיליש ברה, אמר כנסת ישראל ליונה נמשלה שמע מינה יתרחש לי נס, ניסה לברוח והצליח.

הגאון רבי עקיבא איגר מוסיף על דברי הגמרא ואומר: בערוך הביא מסוגיא זו דרב עיליש ידע שיחת העופות, וכבר השיגו בסדר הדורות דכאן משמע בהיפוך, ואכן, אדרבה מפנייתו של עיליש אל האיש מוכח שלא ידע שפת העופות שאם לא כן, מדוע לא סמך על עצמו ופנה לנכרי, ונראה לומר, שהערוך התקשה בקושיית מהרש"א מדוע האמין עיליש לההוא גברא שכפי הנראה היה נכרי, הרי כשם שלא רצה לסמוך על העורב והיונה, כך לא היה לו להאמין לגוי, מכח קושיא זו הסיק הערוך שרב עיליש ידע אכן את שפת העופות, ולמעשה לא היה זקוק לעזרת הנכרי, ומדוע בכל זאת פנה אליו, משום שחשד את עצמו שהוא שומע את אשר הוא רוצה לשמוע, כדי לבדוק חשדו שאל את הגוי, ורק לאחר שאמר לו הגוי שהיונה קוראת לו לברוח נתיישבה דעתו, בכך מיושבת קושיית המהרש"א ודברי הערוך מאירים.

”וַיַּעַן בַּלְעָם וַיֹּאמֶר אֶל עֲבָדֵי בָלָק אִם יִתֶּן לִי בָלָק מְלֵא בֵיתוֹ כֶּסֶף וְזָהָב וכו'” (כב, יח)

הקב"ה ברא לאדם ב' עינים באחת צריך להסתכל על המעלות של השני ובשניה הסרונות של עצמו

ובמדרש (תנחומא ו) אמרו: מכאן אתה למד שהיו בו שלושה דברים, אלו הן,

עין רעה, רוח גבוהה, ונפש רחבה (ע"ש).

עד כמה צריך ליוזר שלא להיות מתלמידיו של בלעם הרשע שהיתה לו עין רעה, להסתכל תמיד על השני בדברים הרעים שיש בו.

היה אומר אחד האדמוריים, למה הקדוש ברוך הוא ברא לאדם ב' עיניים? שבאחת צריך להסתכל על המעלות של השני, ובשניה צריך להסתכל על החסרונות שלו עצמו, אך טבע האדם להפך את היוצרות, בעין אחת מסתכל על המעלות שלו עצמו, ובעין השניה רואה את חסרונותיו של השני.

מספרים על מלך שהיה עיוור בעין אחת, ורצה שיציירו את דיוקנו למען יהיה למוכרת ימים רבים, על כן קרא לשלושה ציירים בעלי שם עולמי, ואמר להם שמי שיצליח לצייר אותנו בצורה טובה עד שיהיה מרוצה מהציור, יקדם אותו בתפקידו וייתן לו כסף רב. לאחר יגיעה רבה הצייר הראשון גמר את ציורו להפליא, אך המלך אמר לו שהוא פגע בכבודו, על שצייר אותו כשהוא עיוור בעינו האחת. על כן גזר עליו המלך גזר דין מוות. כששמע זאת הצייר השני, צייר את המלך כשהוא פיקח בשתי עיניו, אך גם לזה המלך אמר שהוא פגע בכבודו, שכן הוא עיוור בעינו האחת וכיצד מציירו שלא כדיוקנו. על כן שלח אותו לשנת מאסר.

הצייר השלישי היה חכם דיו, צייר את המלך כאשר הוא בתנוחה כזאת, שרואים אותו מהצד שרק העין הפקוחה נראית והעין הפגועה אינה נראית. המלך התפעל מאוד מהתמונה, נתן לו את משכורתו בעין יפה ואף קידמו בדרגות.

למדנים אנו מכך, שהאדם צריך לדעת לראות את השני בעין יפה גם אם יש בשני מומים. לראות את המעלות של השני ולא את חסרונותיו, ובוודאי שלא לתת להם דגש.

זה לעומת זה ברא אלוקים. בלעם הרשע מבקש מלוא ביתו (ארמונו) של בלק כסף וזהב. לעומתו, רבי זושא העני והמדוכא ביסורים, נוטל את שלוש מאות הרובל שניתנו לו, כדי להשיא את בתו שהגיעה לפירקה, ומוסר אותם לאותה אלמנה, למרות שבביתו מחסור משווע, "ומי כעמך ישראל", טהורים וקדושים

ובך מסופר: רבי זושא מאניפולי, אחיו של רבי אלימלך מליז'נסק זי"ע, היה עני ומדוכא ביסורים. אך תמיד פיו היה מלא רינה להקב"ה, למרות שבביתו שרר המחסור.

בתו בגרה והגיעה לפירקה. וכבר צריך היה להתחיל לחפש בעבורה חתן מתאים, אולם לרבי זושא אין לו אלא פרוטה וצרותו נקוב לצרכי יום יום. וכיצד עוד יהיה לו, בכדי

להשיא את בתו לחתן הגון?

ובאמת, רבי זושא איננו דואג, אבל רבו (ר' דוד בער המגיד ממזריטש) דואג. ואומנם, מזמין יום אחד הרב את רבי זושא לחדרו ואומר לו: "בת יש לך בביתך, שהגיעה

לפירקה – צריך אתה להשיאה. ויודע אני בדיוק, שאין בידך פרוטה בכדי להשיאה. הנה לך שלוש מאות רובל, סע לביתך הבא את הכסף לזונתך, תשתדלו ותתאמצו למצוא לה חתן הגון. ויעזור ה', שיהיה בהצלחה".

רבי זושא יצא לדרכו, והבה רק הגיע לאכסנייתו, ולאוזניו מגיע קול המולה צעקות וקולות של בכי מהולים יחד. רבי זושא מברר לדעת מה מתרחש, מתעניין ושואל, וזה הסיפור:

אישה אלמנה, גרה בעיירה היא. ביתה הגיעה לפירקה, השתדכה עם בחור, והיום הוא יום חופתה. הכול כבר מוכן לחתונה, הקרובים והאורחים מקרוב ומרחוק הגיעו. האלמנה הבטיחה לחתן נדוניה, סך שלוש מאות רובל, שיועבר לידי, עוד לפני החופה. האלמנה חסכה את הכסף במשך זמן רב, ומוכנה הייתה מיד לשלשל לידי את הכסף, אשר היה מוכן במחבוא, במקום בטוח בביתה. אך שוד ושבר. הלכו לביתה להביא את המטמון, כדרישת החתן, אבל הכסף נעלם ואיננו. נגנב, או אבד בדרך כלשהי. ולא די לאותה אלמנה אומללה בזה שהכסף אבד, אלא שהחתן מסרב ללכת לחופה.

בעת שומעת האם, שהכסף שהחביאה במגירה סמויה בביתה נעלם והיא מתעלפת. שומעת הכלה, כי החתן מסרב ללכת לחופה וגם היא מתעלפת. אין שיעור לבהלה שירדה על כולם, צעקות רמות "הצילו", מתערבבות בצעקות "חפשו את הגנב", ו-"שיתנו עצה איך להציל משפחה שלמה מבושה ואסון".

כאשר שמע רבי זושא את כל המתרחש, השתיק את כולם בקול רנוע, "ש... ש... אני מצאתי, אני מצאתי את הכסף האבוד".

לאחר מספר רגעי ששון ושמחה, פונים ואומרים אל רבי זושא: "נו... החתן דורש את סכום הכסף. היכן הכסף? הואל נא להעבירו, כדי שנוכל לערוך את החופה במול טוב". השיב רבי זושא "וכי שוטה אני בעיניכם, שאסתובב עם סכום גדול של ג' מאות רובל בכיסי?! אלא מאי, השארתיו באכסנייתי במקום שמור ביותר. ומכם אני מבקש, היות ועלי להיות בטוח, שהכסף שמצאתי הוא אכן שלכם, על כן תנו לי סימנים מדוייקים על הכסף. דהיינו, כמה ממנו היה בשטרות של מאה, של עשרה, ושל חמישים רובל. אם אמצא שהכול מדויק, מיד ארוץ ואביא לכם את הכסף". אומנם כך קרה, האלמנה פירטה בדיוק רב את סדרי גודל השטרות הכסף. רבי זושא שמע ויצא לדרך. את דרכו עשה כמובן לחלפן בעיירה, כדי שימיר לו את השטרות בדיוק על פי הסימנים שנתנה האלמנה. מקץ כחצי שעה, חזר למקום החתונה. לפתע מכריז רבי זושא: "אומנם כן מצאתי וזה באמת הכסף, אבל אני רוצה שכר טרחה, וקצת דמי תיווך".

כולם מגיבים בתדהמה גדולה, "מה?! הייתכן?! דמי תיווך על השבת אבידה?" רבי זושא מתעקש "כן. אני רוצה, אני דורש זאת!", כסבורים היו, שידרוש ויבקש איזה חצי רובל, או אולי רובל שלם. אבל רבי זושא מדהים את כולם, "אני רוצה עשרים

וחמישה רובל. לא פחות." הסבלנות פוקעת לגמרי, מה?! עשרים וחמישה רובלים?! והלא עם סכום כזה, אפשר להיות כמה חודשים. החתן לא התרכך כלל, ותבע את מלוא הסכום שהובטח לו, שלוש מאות רובל מלאים.

קם יהודי חכם, צעק לתוך ההמולה: "מדוע צריך לריב כאן, ניקח אותו לרב". כך היה, עמדו ותפשו את רבי זושא, וסחבו אותו בידי וברגליו אל הרב. שטחו בפניו את כל הסיפור שומע הרב ומתחלחל ממש, "מה כסף הוא דורש, ועוד סכום כזה! לא יקום ולא יהיה. אני פוסק אפילו פרומה אחת לא לתת לו, עליו להשיב את כל גי מאות הרובל". קם רבי זושא ואמר "אני באמת רציתי לקבל עשרים וחמישה רובל, אבל אם הרב פסק כפי מה שפסק אין לי ברירה אחרת, קחו נא את כל הג' מאות רובל". אחד מהקרובים שהיה במקום, מיהר להוציא מידו של ר' זושא את הכסף, כשהקרוב פולט לעברו של ר' זושא מילות גנאי ואף יורק על הרצפה לאות בון, על כל עסקיו של זה.

עברה תקופה מסוימת, ורבו של רבי זושא נודמן לאותה עיירה. כמנהג העולם, סר לערוך ביקור אצל המרא דאתרא. תוך כדי שיחה, התברר לרב כי אותו עובר אורח, עם מעשה הג' מאות רובל הוא תלמידו. לא שתק הרב ופנה לרבי ואמר: "האם כך נראים החסידים של כבודו? מוצאים אבידה ותובעים שכר טרחה על ההחזרה?!". הבין מיד הרבי מה עשה בדיוק הרבי, רבי זושא, עם ג' מאות הרובל, אשר נתן לו בכדי להשיא את בתו. כשחזר לבית מדרשו שלח וקרא לרבי זושא ושאל: "יקירי, זה שנתת את הכסף - אני מבין. ראית שהולך לקרות אסון, עשית מה שעשית, מיהרת והצלת משפחה שלמה. אבל מה זה שדרשת עשרים וחמישה רובל בעבור 'שכר טרחה'!?"

משיב רבי זושא לרבו ואומר: "כאשר נכנסתי, אמרתי שמצאתי את ג' מאות הרובל, בא אלי ה'בעל דבר', הוא היצר הרע, הוא השטן וכו', התיישב עלי בכוח. זושא, הוא אומר לי, עשית מצוה כה גדולה, עין עוד לא ראתה, עוד לא זכה איש למצוה אשר כזו. הרגשתי בנפשי, כי אני כמעט מתמוטט. התחלתי להיאבק עימו, והצלחתי להתגבר עליו. כשבאתי אל החלפן, בכדי להחליף אצלו את השטרות, על מנת שיתאימו לסימנים שנתנו לי, שוב בא אלי בכל מיני דיבורים כאלה. שוב הכרעתי אותו, וניצחתי. אבל כשהתחלתי ללכת למקום החתונה, בכדי למסור את הכסף, נפל עלי שוב והפעם בצורה נוראה. אתה, ראש בני הגולה, אמר לי. אתה, גדול הדור, יחיד הדור ממש, אין דוגמתך. כאן, כבר הרגשתי שאינני יכול יותר לעמוד מולו, שלפתי את הנשק האחרון שהיה בידי. "כבוד התחשק לך? אני כבר אראה לך מה זה כבוד!". ואז נכנסתי ואמרתי להם: "כן, אני רוצה שכר טרחה. זכיתי ויצאתי בביוזנות. כך ניצחתי אותו, את ה'בעל

דבר, וניצלתי ממוימותיו להביאני חס ושלום לגאות וגאון. מודה אני להשם יתברך, על שעורני בעת צרה". (שאל אביך ויגדך)

"וַיָּקָם בְּלֵעָם בְּבִקְרַת וַיִּחַבֵּשׂ אֶת אֶתְנֹו וַיִּלְךָ עִם שְׂרֵי מוֹאָב" (כב, כא)

חובה עלינו להיות זריזים וזהירים במצוות ה'

כתב רש"י מכאן שהשנאה מקלקלת את השורה שחבש הוא בעצמו, אמר הקב"ה רשע, כבר קדמך אברהם אביהם שנאמר וישכם אברהם בבקר ויחבוש את חמורו. לכאורה אינו מובן הכונה, מה לנו לזה אם קדם אברהם לחבוש בעצמו, ונראה שהקב"ה תובע מהאדם שיעסוק בתורה ובמצות כמו שדרך האדם לעסוק בצרכי עצמו כדאיתא בקרא אם תחפשנה ככסף וכו' אז תבין יראת ה' (משלי ב' ה') ולכן אם נמצא שהדור עוסקים בצרכי עצמן ביותר מכפי שהורגלו מסתם, יש טענה על כל אדם שיעסוק בתורה ובמצות אף באופן זה, יותר מכפי שהיו תובעים מהאדם עד עתה ויהיה ממילא ח"ו קטרוג על ישראל שאינם עוסקים בכח זה.

ולכן נתחכם בלעם הרשע שבקש קטרוגים על ישראל להתבזות ולחבוש בעצמו שלכן יתבע מהקב"ה שישראל גם כן יעבדו את השו"ת אף כשיצטרכו להתבזות וחשב שאין מי שיתבזה על דברי תורה ולכן הזדרו כל כך לעמוד בבקר, ועל זה אמר לו הקב"ה רשע כבר קדמך אברהם שהוא נזדרז בבקר ונתבזה בעצמו לכבוד קונו למצותיו אף קודם שהראית שאתה מזדרז ומתבזה לצרכיך, וליכא שום קטרוג עליהם רק אתה הרשע, ותענש בעד זה שכל כך היית רוצה לעבור על רצון ה', ואם כן הוא למוד, שהרי חזינן שהקב"ה הסכים לזה שהרי הוצרך לזה שקדמו אברהם שבלי זה היה ח"ו קטרוג, שאם אנו רואין איך העכו"ם מוסרים נפשם על צרכיהם ועל איסורים שבאופן זה יתבע הקב"ה מאתנו ומחוייבין לעשות יותר בעסק התורה ומצות השו"ת.

"וַיִּתְיַעַב מִלְאֲכָה ה' בְּדַרְךָ לְשָׂטָן לֹ"ז" (כב, כב)

מדוע החתם סופר נלחם חזק נגד הרפורמים

וברש"י, "לשמן לו" – מלאך של רחמים היה.

פעם שאלו את הגה"ק החתם סופר זיע"א, מדוע הוא נלחם בתוקף נגד הרפורמים? בו בזמן שהוא ידוע מאז ומתמיד במזנו הנוח ובלבו הרחמן. השיב להם הרב, כי הנה שלחו לבלעם מלאך של רחמים, ולכאורה יש להבין מדוע שלחו לו מלאך של רחמים דוקא? וכן יש להבין כיצד נהפך מלאך של רחמים להיות לבלעם לשמן בדרכו? אלא נראה שדוקא מי שנודע כבעל רחמים על ישראל, הוא הראוי להתייבב כנגד בלעם והדומים לו בכל דור ודור, הזוממים לקעקע את הבסיס שעליו מושתת קיום ישראל, כי

מגודל רחמנותו על ישראל, לא יחוס על מתנגדיו המנסים להסתיר את מזימותיהם הנפשעות, אלא ירדפם בלא הפוגה, מדת הרחמנות כלפי ישראל, סיים ה"חתם סופר",
 היא מקור הכח רב העוצמה, לאלה שבכל דור ודור לוחמים בלא פשרות, נגד כוחות
 המסכנים את קיום ישראל בדורות הבאים.

**"וַיַּחַר אֶף אֱלֹהִים כִּי הוֹלֵךְ הוּא וַיִּתְּיַעַב מִלְאָךְ ה' בְּדֶרֶךְ לְשָׁטָן לוֹ וְהוּא רֹכֵב
 עַל אֲתוֹנוֹ וְשָׁנֵי נְעָרָיו עִמּוֹ" (כב, כב)**
מי הם שני נערי עמו

ושני נערי עמו זה יונוס ויומברוס הרטומי מצרים ויש אומרים בניו.

"וַיִּתְּרָא הָאֱתוֹנוֹ אֶת מִלְאָךְ ה' נָעַב בְּדֶרֶךְ וַחֲרָבוֹ שְׁלוֹפָה בְּיָדוֹ" (כב, כג)
הבהמות יודעים בגזירה ורואים מלאכי הבלה של אש

מה שנתיראה האתון מחרב המלאך לפי שהבהמות יודעים בגזירה ורואים מלאכי הבלה
 של אש, וכשהכלבים רואים המלאך המות הם בוכים, והיינו רבותא שבא הכתוב
 להשמיענו במצרים, שאע"פ שהיתה מלאה מלאכי הבלה – כי אין בית אשר אין שם מת,
 ואף על פי כן לא יחרץ כלב לשונו.

"וַיִּתְּרָא הָאֱתוֹנוֹ" (כב, כג)

**האתון נבראה בששת ימי בראשית, פי האתון נברא בערב שבת בין
 השמשות**

**איתא במדרש אנדה, היא האתון שנבראה בששת ימי בראשית ויעקב נתנו לבלעם,
 ובמשנה שפי האתון נברא בערב שבת בין השמשות.**

**ובפרקי ר"א איתא לגבי החמור שמשנה רבנו רכב עליו, כי הוא החמור בן האתון
 שנבראת בין השמשות,**

הוא החמור שרכב עליו משה כבואו למצרים,

**הוא החמור שעתידי בן דוד לרכב עליו, והחשבון של פסוקי התורה כפי שהם לפנינו הוא:
 ה' אלפים ושמונה מאות וארבעים ושש.**

"וַיִּתֵּט הָאֱתוֹנוֹ מִן הַדֶּרֶךְ וַתִּלְךְ בְּשַׁדְּה" (כב, כג)

כמה סימנים נתנה האתון לבלעם שאומנותו בכל מיני לחשים ולא חזר

בו

**רצון גדול היה לאותו רשע לקלל את ישראל, שאין לך אדם בעולם שיראה בדרך סימנים
 כפי שראה הוא, ולא יחזור, וכל שכן מנחש וקוסם כמוהו שכל אומנותו היתה**

לקראת נחשים,

= כִּי בַת־חִילָהּ = נִטְתָּה הָאֵתוֹן מִן הַדֶּרֶךְ הַיָּשָׁר וְעַקְמָה כַּנֶּגֶד הַשְּׂדֵה, וְזֶה שֶׁאָמַר וְתַטּוּ הָאֵתוֹן.

= שְׁנִיָּהּ, = וְתִלְחֹץ אֶל הַקִּיר וְתִלְחֹץ אֶת רֵגְלֵי בִלְעָם, רְמוּזָה לֹו כְּבִטּוּל פְּסִיעוֹתָיו וְעִכּוּב הַלִּיכָתוֹ כִּי אֵין רִצּוֹן הַקַּב"ה עַל הַכּוּוֹנָה שֶׁהִיָּה הוֹלֵךְ.

= שְׁלִישִׁית, = וְתִרְבֵּץ תַּחַת בִּלְעָם, שֶׁרְבִצָה תַּחַתוֹ וְלֹא רִצָּתָה לִלְכַת כָּלֵל, וְכֹל אֱלֹה רּוֹמְזִים לֹו כִּי אֹתָהּ הַדֶּרֶךְ לֹא בָחַר בָּהּ ה'.

= רְבִיעִית, = הַנֶּס הַגְּדוֹל שֶׁנִּעֲשֶׂה בַדְּבֹר הָאֵתוֹן, וּבְכַאֵן פִּירֵשׁ לֹו כִּי כּוּוֹנְתוֹ רָעָה בַעֲנִין הַדְּבֹר וְהוֹדִיעַ מִי שֵׁם פֶּה לְאָדָם אֹו מִי יִשׁוּם אֲלֵם, וְהִנֵּה הַשֵּׁי יִכּוֹל לְמַנוּעַ מִמֶּנּוּ הַדְּבֹר וּלְשׁוּמוֹ כְּפִי הַבְּהֵמָה וְעַל כֵּן אֵין לֹו לְהַתְּגַאוֹת בְּכַח הַדִּיבּוֹר.

= חֲמִישִׁית, = נִתְפָּרֵשׁ לֹו הַדְּבֹר יוֹתֵר כְּדִי לְבַטֵּל הַלִּיכָתוֹ עַל הַכּוּוֹנָה שֶׁהִיָּה בָּהּ, וְעַל כֵּן נִגְלָה אֵלָיו מֵלֶאכֶּךָ ה' וְאָמַר לֹו בְּפִירוּשׁ הִנֵּה אֲנִכִי יִצְאָתִי לְשִׁטָּן, בַּעֲבוּר כִּי הִיָּה הוֹלֵךְ בְּכוּוֹנָה רָעָה וִירַט הַדֶּרֶךְ, כִּי הַקַּב"ה אָמַר לֹו שִׁילֵךְ בַּדֶּרֶךְ עַל מִנְתַּ שְׁלֹא לְקַלֵּל, זֶהוּ שֶׁאָמַר קוּם לֵךְ אִתָּם, וְהוּא יִרַט הַדֶּרֶךְ, כְּלוֹמֵר עֵיווֹת הַדֶּרֶךְ וְהוֹלֵךְ נִגְדִי, וְאַחַר כָּל זֶה הַזְּכוּיָר שִׁיחֲזוֹר מִן הַדֶּרֶךְ, זֶהוּ שֶׁאָמַר לֹא יִדְעָתִי כִּי אִתָּה נִצַּב לְקִרְאָתִי בַּדֶּרֶךְ וְעַתָּה אִם רַע בַּעֲיִנֶיךָ אֲשׁוּבָה לִי.

”וְחָרְבוּ שְׁלוֹפָה בְּיָדוֹ” (כב, כג)

הַמֵּלֶאכֶּךָ הוֹצִיא חֲרָבוֹ שֶׁל בִּלְעָם מִתְּעַרְרָה לְרִמּוּזוֹ שִׁיחְרַג בַּחֲרָב

פִּירֵשׁ רַבְּנֵנוּ שְׁלֵמָה אֶסְתֵּרוֹק ז"ל, חֲרָבוֹ שֶׁל בִּלְעָם, שֶׁהַמֵּלֶאכֶּךָ הוֹצִיא חֲרָבוֹ שֶׁל בִּלְעָם מִתְּעַרְרָה רִמּוּזוֹ לֹו שִׁיחְרַג בַּחֲרָב, וְזֶה שֶׁאָמַר לֹו יֵשׁ חֲרָב בְּיָדִי, רִצּוֹנוֹ אֵלּוֹ לֹא נִשְׁלַפָּה חֲרָבִי מִתְּעַרְרָה כִּי עַתָּה כִּבֵּר לְקַחְתִּיךָ וְהִרְגַתִּיךָ.

”וְזִתְרָא הָאֵתוֹן אֶת מֵלֶאכֶּךָ ה' וְתִלְחֹץ אֶל הַקִּיר וְתִלְחֹץ אֶת רֵגְלֵי בִלְעָם אֶל הַקִּיר וַיִּסָּף לְהַכֹּתָהּ” (כב, כד)

סַכְנָה לְסַתּוּם הַחֲלוּנוֹת וּפְתָחִים לְגִמְרִי

לְמַדָּה לֹא נָטָה הַמֵּלֶאכֶּךָ לְצַד יְמִין אֹו לְשִׁמְאֵל אֹו יִפְרַח בְּאוּיָר שֶׁאָמַר כִּי יִרַט הַדֶּרֶךְ לְנִגְדִי, מִכַּאֵן שֶׁסַכְנָה לְסַתּוּם הַחֲלוּנוֹת וּפְתָחִים לְפִי שְׁמַא נִגְזַר לְשָׁדִים שֶׁאֵין לָהֶם לְעַבּוֹר אֵלּא בְּאוֹתוֹ דֶּרֶךְ וּמִטְרִיחַ הַשָּׁדִים בַּדֶּרֶךְ אַחַר וּלְכֹן וְתִלְחֹץ רֵגְלֵי בִלְעָם אֶל הַקִּיר לְעַבּוֹר בְּמִקּוֹם הַנִּגְזַר לֹו.

כִּתְּבַב בַּתְּרַגּוּם יוֹנָתָן, שֶׁהִיָּה בִּלְעָם עוֹמֵד בְּמִקּוֹם שֶׁחִקְּמוּ לְבֹן וַיַּעֲקֹב גֵּל שֶׁל אַבְנִים לְעַד, שְׁכֹל אַחַד מֵהֶם לֹא יַעֲבוּר גֵּל זֶה לְהַרְעוֹ לְחַבְרוֹ

וּבְרִש"י, "גִּדְרָה מִזֶּה וְגִדְרָה מִזֶּה" – סַתָּם גִּדְרָה שֶׁל אַבְנִים הוּא.

וצריך ביאור, מה בא רש"י להשמיענו בכך, שהגדר היה של אבנים ולא של עצים וכדומה?

אלא שכאשר יעקב נפרד מלבן, כרת עמו ברית על ידי גל של אבנים, שנאמר (בראשית לא, נב): "עד הגל הזה ועדה המצבה אם אני לא אעבור אליך את הגל הזה, ואם אתה לא תעבור אלי את הגל הזה ואת המצבה הזאת לרעה", ובלעם היה נכדו של לבן הארמי, והראשון שבא להפר את הברית הזאת. וב"דעת זקנים" כפ' ויצא (לא, מו-מז) מבאר זאת יותר, שדרך המכזבים והמשקרים באמונתם, להיות לוקים על ידי העדים, וכעין שמצינו, "יד העדים תהיה בו בראשונה" (שופטים יז, ז), ובלעם לקה בגל דכתיב "ותלחץ את רגל בלעם אל הקיר", ואותו קיר היה הגל הזה, דאמרינן (סנהדרין ק"ה). דלבן הוא בעור – אביו של בלעם, וכן נעצו יעקב ולבן בהגל, חרב, שיהיה גם כן לעדות, ובלעם לקה בשתייהם על ידי הגל כנ"ל, ועל ידי החרב, דכתיב "ואת בלעם בן בעור הרגו בחרב".

ועיי"ש "בדעת זקנים", שכן מצינו (תענית ה. וברש"י שם) באיש שקידש בתולה, ונשבע לה שלא ישא אחרת עליה, ומסר לה בעדות חולדה ובור, לימים נשא האיש אשה אחרת, וילדה לו שני בנים, האחד אכלה חולדה והאחד נפל לבור, והיינו שלקה על ידי העדים.

לבן נתגלגל בשלושה גלגולים

וכעין מ"ש לעיל כ' הגאון רבי יהודה פתיה מביא בספרו "מנחת יהודה", "קורא דגר ולא ילד עושה עושר ולא במשפט בחצי ימיו יעזבנו ובאחריתו יהיה נבל" (ירמיה יז).

כתב האר"י ז"ל בשער הגלגולים (הקדמה ל"ו דף מ"ה ע"א), וזה לשונו:

גם ענין לבן נתגלגל בשלושה גלגולים, בסדר אותיות שמו, לבן בלעם נבל. ושלושתם נרמזו בפסוק אחד, והוא פסוק זה, "קורא דגר ולא ילד". דגר הוא לבן, שקיבץ אבנים, ועשה יגר שהדותא (בראשית לא, מ"ז), כי תרגומו של גל הוא דגורא. גם אמרו רז"ל (בראשית רבה פרשה ע"ג אות י"ב, במדבר רבה פרשה כ' אות י"ט), שלא היו לו בנים, עד שבא יעקב לביתו, וזהו שאמר הכתוב "ולא ילד".

ואח"כ נתגלגל בבלעם, שהיתה לו נפש רחבה. כמו שאמרו רז"ל (בידבר רבה פרשה כ' אות י"ז) על הפסוק, "אם יתן לי בלק מלא ביתו כסף וזהב" (במדבר כב, יח). ועליו נאמר, "עושה עושר ולא במשפט", אלא לקלל את הבריות. ולפי שמת בחצי ימיו, כדאיתא בפרק חלק (ק"ו:) לדידי חזי לי פנקסיה דבלעם, והוה כתיב ביה, בר ל"ג שנין הוה בלעם חגירא, כד קטיל יתיה פינחס לסטאה. לזה אמר הכתוב, "בחצי ימיו יעזבנו", עד כאן לשונו.

והביא שם בשם אחיו רבי ראובן כי תיבת ימיו, הם בנימטריא ס"ו, וחצי ימיו הם ל"ג, וזהו בחצי ימיו יעזבנו, שהרי בלעם נפטר בן ל"ג. "ובאחריתו יהיה נבל" ובאחרית שזה הסוף יהיה נבל הכרמלי.

"וְיִוָּסֵף מִלְאָךְ ה' עֲבוּר וַיַּעֲמֵד בְּמָקוֹם צָר" (כב, כו)

בשלושת הפעמים שהכעיס המלאך לבלעם הם סימן רע לאוה"ע

פעם הא' שהיה ריוח משני הצדדים, רמוז שעכשיו בעוה"ז יש להם ריוח ועושר, ובפעם השניה שהיתה דרך צד אחד, לרמוז שיתמעט גדולתם וכבודם, עד שבסוף לעת זמן גאולת ישראל, אין דרך ומקום להם לפנות ימין ושמאל להנצל, אלא חייבים כליה ויפלו לתחתית שאול ואבדון כמו הגדול שבהם בלעם הרשע שבפעם השלישית נפל ע"י שרבעה האתון תחתיו ונשברה רגלו.

"וַיִּפְתַּח ה' אֶת פִּי הָאֶתוֹן" (כב, כח)

שינת האר"י ז"ל בשבת

איתא בספר "שבחי האר"י הקדוש":

האר"י היה ישן שינת צהרים בשב"ק פ' בלק (ע"י בשערי תשובה או"ח סי' ר"צ בשם הברכי יוסף, שהאר"י היה ישן ב' או ג' שעות בשבת, וכתב במחזיק ברכה שרבים מקיימים מנהג האר"י, ומי יתן אם יקיימו שאר הנהגותיו ואזהרותיו כי קודש הם), וראה תלמידו ר' אברהם הלוי ז"ל, ששפתותיו מרחשין בתוך שינתו, והלך והטה אזנו על גבי פיו של האר"י הק' לשמוע מה שמדבר, ובתוך כך התעורר האר"י הק' וראהו עומד על גביו, שאלו האר"י מה אתה רוצה, אמר לו ראיתי אדוני מדבר, ורציתי לשמוע מה מדבר, א"ל האר"י הק', תמיד בעת שינתי נשמתי עולה למעלה, ומלאכי השרת מביאים אותי למ"ט שר הפנים, והוא שואל אותי לאיזו ישיבה אני רוצה לילך ומוסרים לי רזין עילאין.

א"ל ר' אברהם הלוי ז"ל, בבקשה ממך, ילמדנו רבנו מה שלמדת עכשיו בשינה זו, התחיל האר"י לחייך וענה לו, אני מעיד עלי שמים וארץ, שאילו הייתי דורש שמונים שנה רצוף בלי גוזמא, לא הייתי יכול לסיים ולומר מה שלמדתי עתה בפרשת בלעם והאתון.

מה הק"ו שאמרה האתון לבלעם

ואמרה אתונו לבלעם אוי לך בלעם חסר דעת אתה, שאני בהמה טמאה מתה בעולם הזה ולא באה לעולם הבא – לא יכולת לקלל אותי, כל שכן לבני אברהם יצחק ויעקב שבזכותם נברא העולם.

”ויפתח את פי העיתון”

מופת הדור רבי עובדיה יוסף וצוק”ל היה אומר: ישנם אנשים שבשעה שהם באים לאכול, דרכם לפתוח לפניהם עיתון ולקרוא בו בשעת אכילתם ”ויפתח את פי העיתון”, ודעו לכם שאין זו הנהגה טובה, משום שגם הכמי הרפואה מודים שכאשר אדם אוכל את סעודתו – לא יקרא עיתון באותה שעה.

וטעם הדבר – מפני שהאדם הזה אוכל ואינו טועם את מה שאוכל, כיון שמוחו שקוע בדברים אחרים, והוא מרווד לדעת מה קורה עם פלוני? ומה קורה עם אלמוני? וכך הוא מפסיד את טעם המאכל, וכבר נאמר: ומשביע לכל חי רצון – דהיינו, שכדי שהאדם יהא שבע, צריך שיהיה לו רצון, שמוחו יהא פנוי בעת מאכלו, כי לא לחינם הקב”ה ברא כל מיני טעמים באוכל, וכמו שנאמר (איוב יב, יא) ”חיך אוכל יטעם לו”, וזה אשר קורא את העיתון בשעת האכילה, הרי הוא מפסיד כל זאת.

אלא דבר בעתו מה טוב, בשעת האכילה יתעסק בענייני מאכלו, ולא בעניינים אחרים. (וטוב ביותר שלא יקרא כלל עיתונים אלא כל זמן שיש לו יקדיש לתורה הקדושה).

”וַיִּפְתַּח ה' אֶת פִּי הָאֶתוֹן וַתֹּאמֶר לְבַלְעִים מַה עָשִׂיתִי לָךְ כִּי הִפִּיתִנִי זֶה שְׁלֹשׁ רְגָלִים (כב, כה)

איך האתון היתה מתלוצצת על בלעם שנשברה רגלו

כתב בספר מנחת יהודה למו”ר הגאון הגדול רבי יהודה פתייה זצ”ל: מה שאמרה האתון ”זה שלש רגלים” ולא אמרה שלש פעמים, יש לפרשו בדרך צחות. כי הנה אמרו רז”ל (סנהדרין קה. עיין מהרש”א), שעל ידי שלחצה האתון את רגל בלעם אל הקיר, נעשה חיגר באחת מרגליו. ולכן כאשר פתח ה' את פי האתון, אמרה לבלעם, ”מה עשיתי לך” וכו'. ותיבת ”כי הכיתני” רצתה לומר לפי שהכיתני, כמו כי התעללת. ורצתה לומר, הואיל והכיתני בתחילה שתי פעמים בלא פשע, עכשיו אתה זוכה ללכת על שלש רגלים ולא על שתיים. וזה המקל שהכיתני בו, הוא יהיה לך לרגל שלישית. כי כל ”זה” הוא מורה באצבע.

”וַיֹּאמֶר בְּלָעִים לְאֶתוֹן” (כב, כט)

בלעם נהרג בחרב בשביל שעשה צער בעלי חיים לאתונו

בלעם נהרג בחרב בשביל שעשה צער בעלי חיים לאתונו ואמר לו יש חרב בידי, והטעם שנענש כי לבני נח לא הותר לרדות בבעלי חיים כי דוקא אדם הראשון שלא הותר לו בשר, הותרה לו הרדייה שנאמר ורדו, אבל בני נח שהותר להם בשר לא נאמר להם ורדו.

”כִּי הִתְעַלְלֶתָ בִּי” (כב, כט)

מתוך אכזריותו ורוע טבעו ומרוב חפצו ללכת לקח הענין בדרך תמות

היה ראוי בלעם שיתמה בפלא הגדול הזה של דבור האתון ושירעיש מן הנס המחודש והמבהיל את כל ההולכים עמו בדרך, והיה לו לחשוב ולהתבונן כי מאת ה' היתה זאת לסכל עצתו ולהשיב חכמתו אחור, אבל מתוך אכזריותו ורוע טבעו ומרוב חפצו ללכת לקח הענין בדרך תמות, ולכך השיב כאדם שמדבר עם חברו כי התעללת בי, ושרי מואב ושני נעריו שראו הפלא הזה ולא שאלו לו ולא דברו מאומה, אפשר לומר כי היו כולם קודמין לו בדרך ובהשארן יחידי אחור אירע לו הנס הזה, והם לא ראו כי לא היו רואים ושומעים כי אם בלעם לבדו כי בן יקרה לאנשי רוח הקדש, כענין שכתוב בדניאל וראיתי אני דניאל לבדי את המראה והאנשים אשר היו עמי לא ראו את המראה.

”לֹא יֵשׁ חֶרֶב בְּיָדֵי” (כב, כט)

אמרה האתון לבלעם, אני אין אתה יכול להרגני אלא אם חרב בידך, האיך אתה רוצה לעקור אומה שלמה בלשונך

משל למה הדבר דומה לרופא שבא לרפאות בלשונו נשוך הנחש, בדרך ראה אנקה אחת, התחיל מבקש מקל להרגה, אמר לו, לזו אין אתה יכול ליטול, האיך אתה יכול לרפאות נשוך נחש, כך אמרה האתון לבלעם, אני אין אתה יכול להרגני אלא אם חרב בידך, האיך אתה רוצה לעקור אומה שלמה בלשונך.

”וַתֹּאמֶר הָאֵתוֹן אֶל בְּלַעַם הֲלוֹא אָנֹכִי אֶתְנֶה אֲשֶׁר רִכַּבְתָּ עָלַי מְעוֹדֶךָ עַד הַיּוֹם הַזֶּה הִסְפַּן הִסְפַּנְתִּי לַעֲשׂוֹת לְךָ כֹּה וַיֹּאמֶר לֹא” (כב, כט - ל)

בלעם בגודל שנאתו לישראל טח עיניו מראות, ועשה עצמו אינו רואה ואינו שומע לדברי האתון

לכאורה נראה שהסכים בלעם עם האתון, אבל יש לומר דרך משל כשבלעם ראה שהאתון מדברת פה אל פה כאשר ידבר איש אל רעהו, מן הראוי היה שתפרח רוחו ונשמתו ממנו, יען כי עדיין לא היה לעולמים שאתון תדבר, ובודאי אין זה לחנם כי אם למנעו לבלתי ילך בדרך הזו, ובפרט שראה גם כן מקודם שהדרך הזו אינה מצלחת לו, כי בפעם הראשונה הלכה בשדה ונפתה מהדרך, ופעם שנית לחצה רגלו אל הקיר, ופעם שלישית נפלה על מקומה ולא הלכה כלל, אין כי אם שאין הדרך מצלחת לו, בדרך משל לאיש שנסע בדרך, בפעם הראשונה נשברה לו אופן העגלה, בפעם השנייה נתקו החבלים מן העגלה, ובפעם השלישית שאר דברים, אמר אשוב לביתי שרואה אנכי שאין הדרך מצלחת לי, שכמה סיבות נקרו לי, וכן היה, בלעם שנקרו לפניו כמה סיבות ומן

הראוי שישבו לביתו, כאשר ראה דברים נפלאים אשר לא נהייתה כמוהו, אבל בלעם בנדול שנאתו לישראל מה עיניו מראות, ועשה עצמו אינו רואה ואינו שומע לדברי האתון, אלא תיכף כששמע האתון מדברת עמו אמר כי התעללת בי לו יש חרב בידי כי עתה הרגתיך, ובוזה יתיישב נמי שלכאורה תיבת עתה היא מיותרת שהיה יכול לכתוב הרגתיך, אבל הפירוש כך הוא, דרך משל לאיש אחד שהיה אצלו משרת, והבעל הבית היה רע מאד ותמיד היה מכה אותו, ראה המשרת שאין לו כח לסבול מכות אכזריות, ושאל לבעל הבית מה פשעי ומה הטאתי למה תכני תמיד, אמר לו בעל הבית עדיין יש לך פתחון פה, על הדיבורים האלה יש להכותך, כן היה עם בלעם שאמר לאתון עדיין יש לך פה לדבר נגדי, לו יש חרב בידי – על הדיבורים שלך הרגתיך, וזהו הפירוש של תיבת עתה, רוצה לומר על הדיבורים שדברת עתה, על כן ותאמר האתון לבלעם ההסכן הסכנתי לעשות לך כה, ומן הראוי היה לך להבין מזה שמה' הוא כל הדברים האלה, "ויאמר לא", פירוש אינני רוצה לשוב כי אינני שומע לדבריך.

"וַיֹּאמֶר הָאֶתוֹן אֶל בְּלַעַם" (כב, ל)

בוזה"ק מובא לא האתון עצמה דיברה אלא ממונה מיוחד בשם קמריא"ל בזוהר הקדוש כאן פירש הענין של פי האתון, שנברא עם בריאת העולם ממונה מיוחד בשם קמריא"ל, והוא הנקרא פי האתון, וסתם לה הקב"ה בתוך התהום עד שהגיע זמנו לדבר בפני האתון, ולא האתון עצמה היא שדברה, אלא שנתגלגל הענין באתונו לבזותו.

"וַיֹּאמֶר הָאֶתוֹן אֶל בְּלַעַם הֲלוֹא אָנֹכִי אֶתְנֶךָ אֲשֶׁר רָכַבְתָּ עָלַי מֵעוֹדְךָ עַד הַיּוֹם הַזֶּה" (כב, ל)

מכאן משמע שבכל מקום שבו נאמר הלשון עד היום הזה אין משמעותו עד לאותו יום

הש"ך בחו"מ (סימן מ"ג ס"ק מ"ה) מאריך להביא ראיות שבכל מקום שבו נאמר הלשון עד היום הזה אין משמעותו עד לאותו יום, אלא הכוונה עד עכשיו ועד בכלל, כמו שנאמר על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה עד היום הזה (בראשית ל"ב ל"ג).

לכאורה, מדוע לא הביא הש"ך ראיה גם מהנאמר בפסוק זה, ברם יש לפרש שאין להביא ראיה מלשון של בהמה. רא"מ מגור. (מוסר חכמים)

”הִנֵּה אָנֹכִי יֵצְאֵתִי לְשֹׁטָן כִּי יֵרֵט הַדֶּרֶךְ לְנִגְדֵי” (כב, לב)

הִנֵּה אֲנִי יֵצְאֵתִי לְשֹׁטָן כִּי יֵרֵט הַדֶּרֶךְ לְנִגְדֵי” (כב, לב)

הנה אנכי יצאתי לשטן ר"ת האיל, אילו של יצחק נזכר לפני הקב"ה שאמר לו בעקידה כי ברך אברכך ואתה בא לקלל בניו.

” וַתִּרְאֵנִי הָאֱתוֹן וַתֵּט לִפְנֵי זֶה שְׁלֹשׁ רִגְלִים אוֹלֵי נְטָתָה מִפְּנֵי כִי עֵתָה גַם אֶתְכָּה הִרְגָתִי וְאוֹתָהּ הֲחִייתִי” (כב, לג)

המלאך הרג את האתון ואח"כ החיה אותה

אתון בלעם שנכנסה לגבול המלאך הרגה, שנאמר כי עתה גם אותך הרגתי ואתה בן החייתי, לכפרה לבלעם. מלמד שהחיה אותה כי כשנשלח המלאך להמית בן אדם, אם ימות בן גילו ינצל.

” וַיֹּאמֶר בְּלָעַם אֶל מְלֶאכֶךְ ה' הֲטֹאתִי” (כב, לד)

כמה גדולה מעלת התשובה שהרי בלעם אמר הטאתי מהשפה ולחוץ וניצול מקטרוג המלאך

ראיה ברורה שהמתוודה אפילו בפה מהני לכל הפחות שלא יחולו עליו יסורים וקטרוגים. כמ"ש במד"ר (כמ"ר כ יג) "ויאמר בלעם אל מלאך ה' הטאתי. שהיה רשע ערום ויודע שאין עומד מפני הפורענות אלא תשובה. שכל מי שחוטא ואומר "הטאתי" אין רשות למלאך ליגע בו. כי לא ידעתו, ועתה אם רע בעיניך אשובה ע"כ. נראה מדברי המדרש שמי שהוא חוטא ואומר הטאתי, אפילו אין זה בלבב שלם, אלא בערמה אין רשות למלאך ליגע בו. כדאיתא בזה"ק (ח"ג רלא. וח"ג מא.) שהאדם צריך להקדים את השטן ולפרט את הטאיו, ואז אין לשטן רשות לקטרג עליו. ועיין בסה"ק ראשית חכמה (תשובה פה). עתה נלמד מהא דמעשה דבלעם, ראה בלעם שהיה עכו"ם ולא מישראל, וידוע שלעכו"ם לא מהני תשובה, כדאיתא במדרש תנחומא (פרשת האינינו) – ואף על פי כן כשהתוודה הועיל לו שלא יענש. ולא עוד אלא אפילו בלעם שהיה רשע ערום, כמו שאמרו במדרש, ובוודאי לא היה הוידוי אלא "וידוי בפה" ולא בלבב שלם ומיראת העונש רק הודאה על החטא, ובכל זאת ראינו שמהני לו לינצל מקטרוג המלאך – א"כ כש"כ הדברים שבישראל ע"י וידוי בפה בוודאי יהנה להגין עליו שלא יחולו עליו היסורים והקטרוגים כנתבאר. ומכאן ראיה ברורה שהודאה אפילו עם רצון מקופיא (היצוני) ולא פנימי מעומק הלב מהני, כי הרי אין לגוים רצון טוב אמיתי מעומק לבם, משום דשורשם רע, ודו"ק. וכע"ז מצינו נמי בגמ' תענית (ב, ז): כתיב ויקבצו בני ישראל המצפתה וישאבו מים וישפכו לפני ה' (ש"א ז ו) וכי מים שפכו. אלא מלמד ששפכו את

לבם כמים. ויאמר שמואל הטאנו לה'. לבש שמואל חלוקן של כל ישראל, אמר לפניו: רבון העולמים. כלום אתה דן את האדם אלא על שהוא אומר לפניך לא הטאתי, שנאמר הגני נשפט אתך על אמרך לא הטאתי (ירמיה ב לה) ואנו אומרים לפניך הטאנו (ע"כ אל תבוא במשפט עמהם. ק"ע) והיינו כשאומרים הטאנו מועיל. הרי להדיא שכשאדם מודה שחטא אי אפשר לענוש אותו. וזהו מטעם שנתבאר.

אותיות "מקרה" זה רק מה' או ה' רקם

כתב בספר "עונג השולחן" שפסוק זה מלמדנו כי מהשמים רצו לאותת לבלעם שדרכו אינה נכונה. אתונו של בלעם ניסתה בכמה דרכים למנוע מבלעם שימשיך בדרכו. בתחילה רק סתתה מן הדרך – רמז קל לבלעם. וכשלא התעורר מכך, קיבל רמז יותר חזק, איתות יותר חזק – "גדר מזה וגדר מזה" כמו שכתוב "ותלחץ את רגל בלעם אל הקיר", אולי במצב כזה יחשוב בלעם מדוע זה קורה לו וכי אין הוא רואה תמרור "עצור" לנגד עיניו? האם אינו חש שעוצרים אותו משמים מלהמשיך בדרכו? וכשלא התעורר אף מכך, הגיע למצב של "ותרביץ" – אין אפשרות להמשיך. ואפילו במצב זה לא התעורר עדיין בלעם לחשוב ולבחון את השינוי הניכר בדרכה של אתונו והמשיך להכותה. ואפילו שאירע גם מדהים שלא היה מעולם והאתון פתחה את פיה והוכיחה אותו על מעשיו, לא חשב בלעם כלל על סיבת השינוי בפעולתה ועל דיבורה הדרמטי הנראה לנגד עיניו והמשיך בכעסו עליה. הסיבה לכך היא שבלעם הסתכל על כל השינויים האלו כמקרה בעלמא, האתון נוטה מהדרך – מקרה. עוד פעם זוה ודוחקת את רגלו לקיר – מקרה, רובצת – כנראה שצריך לתת לה מכות יותר חזקות, כדי שתחזור להיות ממושמעת ונאמנת כבתחילה.

זו הייתה טעותו של בלעם. בלעם שהיה נביא היה צריך לדעת ששום דבר ולו יהיה הדבר הפעוט ביותר שקורה לאדם זה איתותים משמיים. איז מושג כזה הנקרא במקרה והרי אותיות "מקרה" זה רק מה' או ה' רקם. כן, כל אחד מאיתנו יכול להרגיש באיתותים ורמזים הנשלחים לו מן השמים, כדי לעוררו שישנה את דרכיו ויהזור לעשות כרצון בוראו. אם הוא מרגיש בכך ומשנה את דרכו, הרי השיג האיתות את המטרה שבשבילה נשלח, אולם אם הוא ממשיך בדרכו בטענה שמקרה בלבד הוא ואין להתייחס לכל שינוי שקורה בעולם, אזי יכול הוא להגיע למצב שכבר לא יוכל לתקן, וזאת על ידי שהקטרוג על מעשיו יהיה גדול מאוד. עלינו תמיד לפקוח את עינינו על כל הקורות אותנו לעצור להתבונן ולשאול את עצמנו מדוע זה קורה לנו ועל ידי כך נלמד מהם לשנות את דרכינו לטובה.

ומסופר על איזה מלך אוידוש היה אהוב ונערץ על כלל תושבי המדינה. הוא עשה ככל שביכולתו כדי לשלוט בתבונה ובצדק ולנהוג בהגינות כלפי נתיניו. באופן קבוע נהג המלך לצאת מארמונו בחשאי כשהוא מחופש לנווד פשוט ולהתהלך בין האנשים, לשמוע מה יש להם לומר על דרכו בניהול הממלכה. באחד הימים כאשר יצא המלך כדרכו והסתובב ברחובות עיר הבירה, הגיע לבית גדול ויפה על גדות הנהר. המלך דפק בדלת והאישה העשירי קיבל אותו בסבר פנים יפות, שאל המלך את מארחו: 'אמור לי בבקשה ידידי: מדוע חלק מהאנשים עשירים וחלקם עניים?'. 'אני לא יודע מה לומר', אמר העשירי בכנות. 'אבל אני זוכר שאבי תמיד אמר 'לכל אחד יש גורל', לא ניתן לשנות את הגורל' וזו הסיבה לדעתי'. 'אמרה יפה' החמיא לנווד למארחו: 'אבל ברשותך ידידי, הייתי רוצה לעשות אתך ניסוי קטן: אני מביא לך כעת ארנק שבתוכו ארבע מאות מטבעות זהב, תן את הארנק הזה לאיש העני ביותר שאתה מכיר ובעוד שבוע אחזור לכאן ונבחן האם השפענו על רצון הגורל, או לא...'. העשירי הסכים בחיך, לקח את הארנק ויצא לחפש את העני המתאים. ברחוב הסמוך התגוררו שני אחים עניים מאד, הם ישבו בפינת הרחוב וביקשו נדבות מעוברים ושנים. הגיע העשירי לאחד מהם, נתן לו את הארנק והמשיך לדרכו. כשהעני פתח את הארנק, היכה בו ברק: בארנק היו ארבע מאות מטבעות זהב! מה הוא יעשה כעת? יתחלק עם אחיו? נכון שעד עכשיו הם התחלקו בכל, אבל זה משהו שישנה לו את החיים והוא לא יוותר עליו בשביל אחיו, הוא יסתיר את הכסף וישמור את הכול לעצמו. לא הדחק מביתו על שפת הנהר, עמד עץ אלון עתיק. העני לקח את הארנק, והסתיר אותו באחד מענפיו היבשים של עץ האלון, הוא היה בטוח שאיש לא יחפש אוצרות בתוך ענפי העץ. בערב הגיע הביתה אחיו שקיבץ נדבות בחלקה השני של העיר. 'כמעט איבדתי היום את כובעי' סיפר לאחיו. 'איך שחציתי את הנהר הגיעה רוח חזקה והעיפה אותו לתוך הנהר. אז תלשתי ענף יבש מעץ האלון שליך הנהר, עם הענף הזה הצלחתי להוציא את הכובע מתוך המים אחיו כמעט נהנק מהתרגשות. 'מה עשית עם הענף? שאל. 'זרקתי אותו לתוך המים' השתומם האח על השאלות. מיהר הקבצן לעץ האלון שעל שפת הנהר וגילה לתדהמתו שהענף שעקר אחיו, היה הענף שבו הטמין את האוצר. הוא החל לבכות ולהשתולל מכעס וזעם, אבל לא היה לו הרבה מה לעשות. למחרת טייל העשירי על שנת הנהר והבחין בענף יבש שזרוק על הארץ. 'אני צריך כזה בשביל האח הבורע' חשב לעצמו והרים אותו. בבית כשיתן אותו לזרדים, גילח לתדהמתו את הארנק עם המטבעות. הוא נדהם אך שמר אותו בצד, כשלתע נשמעו הפיקות בדלת - בפתח עמד הקבצן העני שקיבל ממנו את הארנק כשהוא עצוב ומיואש. 'יש לכם קצת אוכל בשבילי?' שאל בייאוש. 'כנראה רצון הגורל, הוא שהאיש לא יינהג

מהכסף הזה אבל בוא נבדוק זאת שנית...! הוא הזמין את הקבצן ללון אצלו בלילה. ובזמן שהקבצן ישן, הוא הכין שתי פשטידות גדולות ויפות. באחת מהן הכניס תניכות ברזל. בשנייה, הוא הכניס את הארנק. למחרת בבוקר אמר לקבצן: 'ידידי, הכנתי לך שני פשטידות על השולחן. תבחר לך אחת מהן!'. 'מה הוא חושב שפשטידה תנחם אותי עכשיו?' פעם הקבצן. ובכל זאת בדק את הפשטידות, כשראה שאחת מהן גדולה ורחבה יותר – הוא בחר בה ויצא מהבית.

לפני שחזר הביתה התיישב בפינה לאכול מהפשטידה ולתדהמתו מצא בה תניכות ברזל. 'הוצפה!' אמר לעצמו וחזר כועס ורותח לביתו של העשיר. 'מדוע שמת לי ברזלים בפשטידה?' שאל בכעס את העשיר. 'סליחה!' התנצל העשיר. 'לא התכוונתי לפגוע בך, בא תישאר כאן לילה נוסף – למחרת אתן לך משהו אחר!'. בלילה אפו העשיר ואשתו שתי כיכרות לחם דומות אחת לשנייה. למחרת בבוקר ביקש העשיר ממנו לבחור לו כיכר לחם, העני ניגש לשולחן הרים את הכיכר שבה היו המטבעות. אבל לרגע נעצר: 'אני צריך לבדוק שלא עשו לי עוד פעם איזה תעלול!' הוא ניער את הכיכר וכששמע את רעש המטבעות, הניח את הכיכר על השולחן ולקח את הכיכר השנייה. הוא היה בטוח שגם היא מלאה במסמרים ורק ביקש להתפטר ממנה. הוא פגש בדרכו אישה ושאל אותה: 'תרצי לקנות כיכר גדול בשני פרומות?'. 'בשמחה' השיבה ונתנה לו את הכסף. רצה הגורל ויום קודם לכן היא השאילה כיכר לחם דומה משכנתה העשירה, היא עטפה את הכיכר בנייר ושלחה את בעלה להחזיר אותו לשכנתה. 'אין דרך לשנות את הגורל' אמר העשיר לאשתו, הניח את הארנק בצד והמתין לבוא הנווד. לאחר שבוע הגיע המלך אוידו ללא תחפושת הנווד. 'האם האיש העני נעשה עשיר יותר?' שאל המלך. 'לא אדוני' השיב העשיר וסיפר לו את המתרחש. 'כנראה שאביך צדק, לא ניתן לשנות את הגורל...' אמר המלך מהורהר והבין שלא הכול נמצא בידיו והוא לבדו, אינו מסוגל להשפיע על הגורל במאומה...

"הַדָּבָר אֲשֶׁר יֵשִׁים אֱלֹהִים בְּפִי אֶתֹּו אֲדַבֵּר" (כב, לח)

בלעם לא כיון לכל הסודות

בזהר הקדוש וכן באדרת אליהו לרבנו הגר"א מובאים על נבואת בלעם פירושים שונים על דרך הקבלה, בכמה פנים ובסודות גדולים, אמר על כך רבנו החפ"ץ חיים, כי בלעם לא כיון לכל הסודות, אך הלא אמר: הדבר אשר ישים אלהים בפי אותו אדבר ובדברים ששם ה' בפיו יש סודות גדולים, והביא כעין ראיה ורמז לזה, שבנבואת בלעם אין פרשיות פתוחות ואין סתומות כפי שיש במקומות אחרים בתורה, זאת כדי שיתבונן

משה רבנו בין מאמר למאמר, משום שבלעם עצמו לא ידע כלל, ולא ירד לעומק הדברים שיצאו מפיו.

”וַיֹּאמֶר בְּלָעַם אֵל בְּלָק הִנֵּה בָאתִי אֵלֶיךָ עִתָּה הִיכֹל אוֹכֵל דֶּבַר מְאוּמָּה”
(כב, לח)

אמר בלעם לבלק: איך אקללם, והלא הם הולכים בבגדי שבת ויום טוב בספר "פקודת המלך" (ליוורנו, תקס"ד), הביא מדברי "פרקי דרבי אליעזר", וזה לשונו: בשעה שביקש בלק מבלעם לקלל לו את ישראל, אמר לו בלעם לבלק: איך אקללם, והלא הם הולכים בבגדי שבת ויום טוב, ולא עוד אלא שהולכין אצל הדרשה בשעה שהחכם יושב ודורש.

מהו הקשר בין בגדי השבת ודרשת הרב – לענין הקללה שביקש בלק מבלעם.

וביאר הגאון רבי אברהם ברוך מני, מרבני חברון בן הגאון רבי אליהו סלימאן מני, רבה הנודע של חברון, על פי מה שידוע, שכל ענין הניחושים והכשופים הוא המשכת שפע מהכוכבים והמזלות לארץ, ועל ידי זה פועלים מה שפועלים, אך אינם שולטים אלא על מי שהוא תחת שלטון הכוכבים. לא כן ישראל, אשר עליהם נאמר "כי חלק ה' עמו", בשעה שעושים רצונו של מקום – אין שום אומה ולשון ומכשף ומנחש שיוכל לשלוט בהם. כפי שאמר רבי הנינא לאותה אשה שהיתה מחזרת ליטול עפר מתחת רגליו, על מנת לעשות לו מעשה כישוף ולהרע לו (פנהדרין סו:): "אי מסתייעת – זיל עבידי, "אין עוד מלבדו" בתיב (אם תצליחי, לכי ועשי זאת, שהרי נאמר "אין עוד מלבדו", ואם הקב"ה חפץ בי – לא תוכלי להרע לי כלל).

והנה, ידוע מה שכתב ה"אבן עזרא" ששמירת שבת קודש והתענוג ביום זה מורה שאין אנו תחת שליטת הכוכבים, שהרי יום שבת הוא תחת ממשלת כוכב שבתאי, והיה צריך להתאבל בו וללבוש שחורים ולהתעטף שחורים ולהתבודד בהרים וכיוצא בזה, שכל זה עושה המנחש להמשיך כח שבתאי עליו, אך אנו עושים להיפך – לובשים לבנים ומתעטפים לבנים ואוכלים ושותים וחוגגים, להורות שאין אנו תחת ממשלתו, אלא רק תחת ממשלת השם יתברך. (מעין זה הובא ב"זהר חדש", פרשת יתרו, דף נא ע"א).

מעתה יבואר המדרש כמין חומר: בשעה שביקש בלק מבלעם לקלל לו את ישראל, אמר לו בלעם לבלק: איך אקללם והלא הם הולכים בבגדי שבת ובבגדי יום טוב דהיינו שלובשים לבנים ומתעטפים לבנים – שזה היפך מידתו של שבתאי, ולא עוד אלא שהולכין אצל הדרשה בשעה שהחכם יושב ודורש, ומתאספים אגודות אגודות לעסוק בתורה ושמחתה – ואף זו היפך מידתו של שבתאי, האוהב התבודדות וישיבה לבד,

מבלי התאספות עם, וכל זה מורה שאינם תחת ממשלת הכוכבים, ואם כן איך אקללם, הלא עם זה ברוך ומבורך מפי הקב"ה.
"וַיִּרְא מִשָּׁם קִצְהָ הָעָם" (כב, מא)

ראה קוצים שבעם

ראה קוצים שבעם, רשעים שבהן, מחוסרי אמנה שבהן, שפלטן הענן, ונתכוון להן לקללן.

"בָּנָה לִי בָּזָה שְׁבַעַת מִזְבַּחַת וְהָכֵן לִי בָּזָה שְׁבַעַת פָּרִים וְשְׁבַעַת אֵילִים" (כג, א)

בלעם ידע סוד שם אהי"ה

ג' פעמים ז' הם כא'. ונראה לפרש על פי החיד"א ז"ל דכל המבקש דבר מאת שם "אהי"ה" אין תפילתו חוזרת ריקם וכ"א גי' אהי"ה וכיון דבאומות העולם קם נביא גדול ידע סוד שם אהי"ה.

"אֵת שְׁבַעַת הַמִּזְבַּחַת עֲרַכְתִּי" (כג, ד)

בלעם בנה שבעה מזבחות והקריב 42 קרבנות והס"א תבע את זה, ואומר רבנו האר"י שהקב"ה שלם להם בזמן אלישע הנביא שיצאו שני דובים מן היער שהם בלעם ובלק ואכלו את הארבעים ושתיים הנערים כנגד הקרבנות

במדרש מבואר שהזכירים בלשון המזבחות בה' הידיעה לפי שמצינו שבעה צדיקים שעשו מזבחות מיום שנברא העולם ועד בלעם, ואלו הן, אדם, קין, הבל, נח, אברהם, יצחק, ויעקב, כל אחד בנה את שלו ובלעם כנגד כולם, לכך הזכיר בה"א הידיעה.

וחכמי הקבלה הסבירו את שבעת המזבחות ערכתי. מה שעשה מהם שבעה ומה שהזכירים בה"א הידיעה הכל בהשגחה גמורה וכוונה ידועה, כי בלעם ברוב חשקו לקלל רצה להמשיך רצון מהמחשבה הטמורה אל כל השבעה ולהשפיע בהם כח, ולא הספיק אצלו שיעשה מזבח אחד ועשה שבעה מזבחות כדי שיפעלו כל המדות רצונו ויספיקו מחשבתו בהמשכת הרצון ועלו קרבנותיו בהשלשה מקומות מ"ב.

והנה שבעת המזבחות האלה הם שבעת ימי בראשית ושבעה נרות המנורה, והם הנקראים צרור החיים, כי הם ענין מיוחד למעלה מתפרד למטה.

בלעם בנה שבעה מזבחות והס"א תבע את המזבחות האלה, אמר לו הקב"ה אני אשלם לך, ואומר רבנו האר"י ששלם לו בזמן אלישע הנביא שבאו בני יריחו לאלישע

הנביא ורצו מים, כי היו להם מים מרים, ולא יכלו לשתות מהם ולכן היו צריכים לקנות כל הזמן מים בכסף, ואמרו אין לנו כח לזה בבקשה ממך תרפא לנו את המים שיהיו ראויים לשתיה.

ואלישע הנביא באמת כתב איזה שמות על צלחת ושם במעין יריחו ובאמת נהיו המים מתוקים עד היום הזה ולכן הוא נקרא מעין אלישע, שהיה של אלישע והיו ארבעים ושנים נערים שהם היו מוכרים להם מים וצחקו לאלישע עלה קרח עלה קרח. כתוב בתנ"ך שיצאו ב' דובים מהיער ואכלו את ה-42 הנערים.

הגמ' אומרת לא דובים ולא יער אלא הקב"ה ברא יער במקום והוציא שני דובים ואכלו את ה-42 הנערים.

ואומר רבנו האר"י שני דובים האלו הם בלעם ובלק, אמר להם הקב"ה אתם תקחו את ה-42 הנערים האלה על ארבעים ושנים קרבנות, ששה קרבנות כפול שבעה מזבחות, וזו המתנה שלכם 42 נערים האלה הרשעים.

ולפי הסוד יש בזה דבר נוסף, שהרי לא כתוב דובים עם ו' אלא דבים, דבים זה ה' נבורות קשות נקראות מנצפ"ך כמנין פ"ר, תחלק לחמש יצא 56 כמנין ג"ו. בדרך כלל הקב"ה מנהיג את העולם בג"ו אחד האל הרב את ריבגו והדן את דינגו והנוקם את נקמתינגו. אדם אומר לבנו אם עושה דבר לא טוב נו נו. יער עולה כמנין פ"ר, יצאו ממנו ב' דבים דבים כמנין נו וא"כ פעמים ג"ו.

"לְכָה אָרְהָ לִי יַעֲקֹב וּלְכָה זַעֲמָה יִשְׂרָאֵל" (כג, ז)

מי שרוצה לקלל צריך לקלל את כל השמות, ושיקלל במדת יום ובמדת לילה

הזכיר שני שמות יעקב וישראל, ומכאן מי שרוצה לקלל צריך לקלל את כל השמות, ושיקלל במדת יום ובמדת לילה, וזהו שסמך מיד מה אקוב לא קבה אל, ולא אמר זעם כענין שכתוב (תהלים ז' יב') ואל זועם בכל יום, אלא שכונן להזכיר שתי המדות.

"מָה אָקֵב לֹא קֵבָה אֵל וּמָה אָזְעִים לֹא זַעֵם ה'" (כג, ח)

בלעם אמר מה אוכל לעשות אם הקב"ה לא נותן לי לומר שם אלהים
אלא דוקא שם "אל" שהוא רחמים

ידוע ששם הוי"ה הוא רחמים, אבל אם כתוב רק י"ה, זה מורה על הדין, וכן שם אלהים הוא דין, אבל אם כתוב רק אל, זה בחינת רחמים, והנה בלעם הרשע בזמן שהיה רוצה לקללם בשם אלהים שהוא דין היה הקב"ה מושך רסן בפיו ולא עזב אותו שישלים שם אלהים, וז"ש מה אקב לא קבה אל, כלומר מה אוכל לעשות אם הקב"ה לא נותן לי

לומר שם אלהים אלא דוקא שם "אל" שהוא רחמים, ובזמן שהיה רוצה לומר שם י"ה שהוא דין. הקב"ה אומר לו שישלים שם הוי"ה שיהיה רחמים, וז"ש ומה אזעום לא זעם ה', כלומר איך אוכל לקללם בשם י"ה, אם השי"ת לא חפץ בזה, ואומר שאשלים שם הוי"ה שהוא רחמים, נמצא כאילו היה רסן וחכה בפיו שמושך לכאן ולכאן, ואינו ברשותו לדבר מה שהוא רוצה.

"מָה אֶקֶב" (כג, ה)

בזכות האמנים וקדישים וברכו לא הצליח בלעם לקלל את ישראל
מה אק"ב, אמן קדיש ברכו, אמר בלעם הרשע היאך אוכל לקללם והם אומרים בכל יום
כמה אמנים וקדישים וברכו.

"הֵן עִם לְבַדְד יִשְׁכֹּן" (כג, ט)

אותיות ה"ן שאין להם בן זוג מראים על ישראל שאין להם בן זוג
כל אותיות יש להם בן זוג, א"ט ב"ח, הוי"ן מאותיות הן, כן ישראל אין להם זוג ואפילו
מלך נזור עליהם לחלל שבת ולבטל מילה או לעבוד ע"ז הן נהרנין ואינן מתערבין
עמהם, שנאמר ובגוים לא יתחשב ומה אני עושה כל מלך ואויב שעומד עליהם אני הורגו
שנאמר הן עם כלביא יקום וכן אתה מוצא בעמלק וסיסרא ומצרים.

"הֵן עִם לְבַדְד יִשְׁכֹּן וּבְגוּיִם לֹא יִתְחַשֵּׁב" (כג, ט)

ישראל נפרד מהגויים ומהבלי העולם הזה, ישכון, אז יהיה לו מנוחה ואין
אומה ולשון שולטת בו

פירשו רבני אשכנז, הכונה הן עם בני ישראל בהיותו נפרד מהגויים ומהבלי העולם הזה,
ישכון, אז יהיה לו מנוחה ואין אומה ולשון שולטת בו, כמו שאמרו אין לך בן
חורין אלא מי שעוסק בתורה, אבל ובגוים אם העם הזה יתערב עם הגוים לעשות
כמעשיהם יצא ללכת בנימוסיהם ותענוגי הבלי העולם הזה, אז לא יתחשב, הלך ממנו
החשיבות ויהיה נבזה ושפל רוח ונרף.

ואפשר להוסיף ישכון גי' שכינה עם הכולל, כי בהיותו לבדד עוסק בתורה נכה פני ה'
הנה השכינה עמו לשמרו מכל רע, וזהו לבדד ישכון. (מוסר חכמים)

"לֹא הִבִּיט אֶזְנוֹן בְּיַעֲקֹב וְלֹא רָאָה עֵמֶל בְּיִשְׂרָאֵל" (כג, כא)

בשמים צרפו אותיות "און ועמל" ונהיה "עמנואל". שה' אלהיו עמו
ארז"ל בלעם הרשע היה מקטרג על ישראל. והיה אומר שיש בהם און ועמל, ובשמים
בלבלו מחשבתו והפכו את אותיות "און ועמל" לתיבת "עמנואל", וז"ש לא הביט

און ביעקב שלא רצה השי"ת בקללה של און, ולא ראה עמל בישראל, וגם לא השניחו בשמים מה שקמרג לומר שיש בהם עמל, אלא ה' אלהיו עמו, שבשמים צרפו אותיות "און ועמל" ונהיה "עמנואל". שה' אלהיו עמו, וגם תרועת מלך בו, תרועת לשון ריעות ואהבה שישראל הם אהובים וחביבים לפני השי"ת.

הבחין בלעם במעלתם של ישראל שאף על פי שינעים הם בתורה אינם חשים בעייפות וטורח

כתב האור החיים הקדוש, וזה לשונו: שהצדיקים, הגם שעושים מצות וכל עסקם בתורה אינם מרגישים שיש להם עמל, אלא אדרבה כאדם המרויח וכאדם המשתעשע בשעשועים, לרוב חשקם בתורה, הבחין בלעם במעלתם של ישראל שאף על פי שינעים הם בתורה אינם חשים בעייפות וטורח.

בספר תולדות אדם מביא מעשה אודות רבי זלמליה אחיו של רבי חיים מוולאז'ין, שפעם אחת תוך כדי לימודו נזקק לספר מסויים שהיה מונח מאחורי ארון ברזל גדול וכבד, שבדרך כלל רק שלשה אנשים יחד יכלו להזיזו ממקומו, אך רבי זלמליה לא נרתע מלנסות להזיז את הארון, ברוב אהבתו את התורה ומתוך גודל חשקו ללמוד, הזיז את הארון לבדו והוציא את הספר שנזקק לו.

מנין שואבים בני התורה את הכח להגות בתלמודם לילה שלם, אין זאת אלא שמוצאים טעם בלימודם, לפיכך יש לדעת שתורת ה' מתוקה מדבש ונופת צופים למי שעמל בה, והזוכה לחוש באותו טעם נפלא, לא יחוש לעולם עייפות בשעת לימודו.

ידוע משלו של המגיד מדובנא בביאור הפסוק ולא אותי קראת יעקב כי יגעת בי ישראל (ישעיה מג' כב) משל לסוחר שבא ממדינת הים, בהגיעו לנמל ביקש מאחד הסבלים שיעלה לאניה, ויביא את חבילותיו לביתו, כאשר הגיע הסבל לבית הסוחר מויע ומתנשף וביקש את שכרו, אמר לו הסוחר החבילות שהבאת אינן שלי, שאלו הסבל, וכי מניין לך זאת הרי לא ראית כלל את החבילות שהבאתי, השיב לו הסוחר חבילותי הן חבילות קמנות של יהלומים, אילו הבאת אותן בודאי לא היית מויע ומתנשף כל כך, מאחר שראיתי עד כמה התעייפת, הבנתי שבודאי לא את הסחורה שלי הבאת. כך אומר הקב"ה ולא אותי קראת יעקב ומוסיף כי יגעת בי ישראל, כלומר, מהיכן ידעתי כי לא קראת בשמי, על ידי שראיתך מתעייף ומתייגע, כאשר הצדיקים לומדים ומקיימים מצות, אין הם חשים עמל לטורח, אלא אדרבה יש להם טעם ועונג רב.

משל זה הוא אחד משלשת המשלים של המגיד מדובנא, אשר האדמו"ר מקוצק אמר עליהם שנאמרו ברוח הקודש.

"ה' אֱלֹהֵינוּ עִמּוֹ וְתִרְוַעַת מֶלֶךְ בּוֹ" (כג, כא)

בלעם קילל את עם ישראל בר"ה

ה"מגלה עמוקות" אומר שזמן שליחת השליחים מבלק אל בלעם היה בסוף חודש אלול, וכשהגיע בלעם לקלל את ישראל, היה זה בכ"ט באולול. לכן כתוב שבלעם מיהר בבוקר לצאת לדרכו כי רצה להספיק את ראש השנה... דבר זה רמוז במילים "לכה נא ארה לי" – א' ר"ה... וידוע מהזוהר הק' שראש השנה זה דינא קשיא, והר"ת של "לי" – לקלל ישראל.

ולמה רצה בלעם לקללם דווקא בראש השנה? אלא בלעם עשה חשבון שראש השנה הוא יום שהשטן מקטרג על ישראל. בא אפוא בלעם ורצה לקללם בעת שהשטן מקטרג, אך ישראל תקעו בשופר וסתמו את פיו של השטן. אמר בלעם: איך אוכל לקללם אם ה' אלקינו עמו ותרועת מלך בו", הלא תקיעת השופר שלהם מונעת ממני לקללם.

"תרועת" עם ז' האותיות גימ' תפארת

צריך להתבונן מה כוונתו במלת ותרועת. ואפשר לומר דמלת תרועת עם ז' האותיות גימ' תפארת דבא בלעם להפריז ולגדל מעלת ישראל לפני אביהם שבשמים ועוד אומר עליהם ישראל אשר בך אתפאר דהיינו ההתפארות שלו תלה בהם, וזהו ותרועת מלך בו, דהיינו שקרא אותם בשם מלכותו בזה ניכר רצונו של מלכו של עולם שלם עמו ובעל כרחנו חייבים אנחנו להודות ולומר אשרי העם שככה לו אשרי העם שה' אלהיו.

"אַל מוֹצִיאֶם מִמִּצְרַיִם" (כג, כב)

לא יציאה ראשונה לבד אלא בכל שנה ושנה מוציאם כנזכר

אמר מוציאם בלשון הווה ולא אמר הוציאם בלשון עבר, ונראה על דרך אמרם ז"ל (פסחים קמ"ז) בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאלו הוא יצא ממצרים, על כן אמרו יודעי פנימיות התורה כי כל ליל פסח מתבררים כוחות הקדושה מהקליפה ונוספים בעם בני ישראל, והיא הבחינה עצמה של יציאת מצרים, והוא אמרו אל מוציאם, כי לא יציאה ראשונה לבד אלא בכל שנה ושנה מוציאם כנזכר.

"אַל מוֹצִיאֶם מִמִּצְרַיִם כְּתוּבָת רָאִם לֹ" (כג, כב)

פלא גדול מה שהיה עם דוד המלך

וכן דוד אומר הושיעני מפי אריה ומקרני רמים עניתני (תהלים כב' כב'), אמרו חכמים בשעה שהיה דוד רועה הגיע למקום גבוה שלמעשה היה זה ראם ישן, והיה דוד סבור שהוא הר גבוה, התחיל רועה עליו את הצאן, עד שהוא יושב עליו עמד הראם, ומצא דוד רוכב עליו והיה מגיע לשמים, מרד קרניו ומצאן מאה אמה, יש אומרים לארכן ויש

אומרים לעיגולם, באותה שעה אמר דוד, רבון העולמים אם אתה מציל אותי מכאן אני בונה לך היכל של מאה אמה, מיד זימן לו הקב"ה אריה, וכשראה אותו הראם נתירא ממנו מפני שהוא מלך על כל החיות וישב מפניו, ירד ממנו דוד, באותה שעה אמר דוד עכשיו הושיעני מפי אריה, כי מקרני רמים כבר עניתני, הא לפי שהוא גבוה אמר הכתוב כתועפות ראם לו, ואין תועפות אלא גובה, שנאמר ותועפות הרים לו (תהלים צה' ד).

"פָּעַת יֹאמֵר לְיַעֲקֹב וּלְיִשְׂרָאֵל מַה פֶּעַל אֵל" (כג, כג)

איש ישראל את חברו צריך לשאול מה פעלת היום בענייני רוח

פרשה זו יפה נדרשת בתורת אבות: כשם שעכשיו, כאשר פוגש איש את רעהו שואל אודות בריאותו ועסקיו וכו', כך כאשר פוגש איש ישראל את חברו צריך לשאול בראשונה: מה פעל אל? – מה פעלת היום בענייני רוח, האם כבר הספקת היום לעשות נחת רוח כלשהי להקדוש ברוך הוא?!

"הֵן עִם פְּלִבְיָא יָקוּם וְכֹאֲרֵי יִתְנַשֵּׂא" (כד, כג)

התנברות לתפלה בחשק ולא ברפיון ובעצלות

כשהן עומדין משינת שחרית הן מתנברין כלביא וכארי לחטוף את המצוות (רש"י) בזוהר הקדוש הסביר את ענין "הלביא" ו"הארי" בנושא של השכמה לעבודת הבורא, בהתנברות על העייפות לתפלה במנין, הרי כאן קימה וגבורה בפועל.

אך במדרש משמע, שההתנברות היא רוחנית – לעבור ממצב של שינה ובטלה למצב של ריכוז בתפלה ובעבודת ה' תמה שדבר זה דורש גבורת ארי, הגע אחד מתנמנם הוא ברפיון ובעצלות, ובמשנהו נצב במלא כוחו וגבורתו.

כאמור, גדולה סגולת הגבורה העצמית, לקום כלביא ולהתנשא כארי בתפלה לבורא עולם, שבזכותה נתנבר גם על השונא שבחוזן. וכמו שאמרו חז"ל (סוטה מב). שבזכות קריאת שמע בוקר וערב מנצחים את האויבים. לכן לא יתירשל האדם לקום בבקר, גם אם עצל הוא מטבעו, איטי ומסורבל, אפי' הכי יתנבר כארי לעבודת הבורא. והסבירו על הפסוק "רבות מחשבות בלב איש" כלומר בבוקר בעודו שוכב על מטתו חושב נישן עוד מעט או שמא כדאי כבר לקום, אומרים לו עצת ה' היא: "תקום" מיד בלי להתמהמה.

מעשה באדם שהיה נשוי באושר ובשלוה לאשה מסורה, שכל מעייניה להשביע את רצונו. והיתה קמה בעוד לילה מנפה ולשה ומתפיחה, מקטפת ועורכת את הבצק, מכשירה ומדיחה ומבשלת את הבשר, טורחת ומכינה מיני מעדנים וניחוחות הבישול והאפיה מלאו את הבית.

אך האושר בר-חלוף היה, האשה חלתה ונפטרה. התאבל, התנתם ובנה ביתו מחדש עם אשה טובה, חכמה, בעלת מעלות רבות – אך טירחה על התקנת המאכלים לא נמנתה עליהן... מה שהביא מהמכולת, זה מה שאכל... דנה לכף זכות, לא כל אחת מוכשרת, לא כל אחת יודעת, המטבח אינו תחומה, לו יהי כן.

יום אחד התבשרה אשתו שלמחרת עומדים קרוביה להגיע, או אז קמה מבעוד לילה, ונפתה וקטפה וערכה, הכשירה והדיחה ובשלה וטגנה, ומן המטבח עלו ניהוחות מגרים של מעדנים מופלאים.

והבעל, חרק שיניים ועיניו ירו נצים. אם כך, יודעת היא ומוכשרת, בעבור קרוביה טורחת ומבשלת, רק בעבורי לא?! איני חשוב בעיניה די!!!

והנמשל – אמר הגאון רבי חיותא הכהן וצ"ל מג'רבה – יש לך אדם המתרשל לקום בבקר, תמיד יאחר למנין. מה נאמר, יש מי שהוא זריז ויש העצל בטבעו, איטי ומסורבל במהלכו, טבע הוא ואין לשנותו. אבל כשהוא יוצא לטיול, הנה יקום באשמורת, יתלבש כחץ מקשת, והנה הוא מוכן ומזומן. או אז יעורר תרעומת. אם כן, מסוגל הוא, זריז ונמרץ לכשירצה. אם כן, מדוע לא לתפלה במנין?!

והנה "שולחן ערוך" (או"ח סי' א) מובא – יתגבר כארי לעמוד בבוקר, והמקור הוא ממקרא זה, אבל הפלא שבפסוק מוזכר "הן עם כלביא יקום וכארי יתנשא", קודם לביא ואח"כ ארי. והנה כפי המבואר לביא הוא אריה קטן (כן כתב הרמב"ם). ויש להבין מה הכוונה שצריך לקום קודם כלביא ואחר כך כארי.

בספר "אוצר אפרים" הביא דבר נחמד מהגאון רבי שמעון הירשלהר:

איתא ברמ"א (סס"א) ומיד כשיעור משנתו יקום בזריזות. וכתב על זה ב"באר היטב" (סק"ה) בזריזות לאו דווקא אלא ישהה מעט ולא יעמוד פתאום והוא ע"פ הז"ל

(גיטין ע.) אלא מיד בקומו יאמר מודה אני ורק אח"כ יקום ממיטתו ע"ש.

ולפי"ז מדויק עד להפליא "הן עם כלביא יקום", מקודם יקום בשהייה מועטת כאריה קטן שלא נתגדל ויאמר מודה אני ורק אח"כ "וכארי יתנשא".

ומענין לענין באותו ענין אעתיק כאן דבר פלא בענין אמירת מודה אני הנאמר מיד בהתעורר האדם משנתו:

מעמד של קידוש השם מופלא היה באחד הכינוסים המדעיים העולמיים שנערכו באירופה. אחד המרצים הבכירים דיבר על התופעה הרפואית המוכחת בשטח,

ולפיה אחוזי ההתעלפות של אנשים בשעה שהם מתעוררים בבוקר וקמים ממיטתם – הרבה יותר גבוהים מאשר ביתר שעות היממה.

הפרופסור הסביר את התופעה מן הצד המקצועי, ונימק את ההתעלפות בכך שכאשר אדם מתעורר וקם מהמטה, מחזור הדם בגופו עדיין לא פועל במלוא התפוקה הנדרשת לאדם כשהוא במצב עירני.

הדבר נכון גם באשר למערכות אחרות בגוף, ה'מתעוררות' רק לאחר זמן מה, וזו הסיבה שהאדם נוטה אז להתעלף, יותר מבשעות היממה האחרות. מסקנתו של המרצה היתה שאין לקום מהמטה מיד ברגע שמתעוררים, אלא יש להמתין 12 שניות בין ההתעוררות לקימה.

מיד לאחר שהמרצה סיים את דבריו, קם אחד הרופאים היהודיים שנוכח בכינוס, וביקש את רשות הדיבור.

הרופא ייחד את תחילת דבריו לחוכמה הגנוזה בתורת ישראל, וקבע שכל הממצאים הנחשפים על ידי הקהילייה הרפואית, כבר נכתבו ברמז כלשהו בתורתנו הקדושה, והוכיח זאת על ידי כמה דוגמאות.

את הדוגמא המוחשית ביותר לכך יכולני להביא לכם באשר לנושא שהועלה זה עתה על ידי קודמי, אמר הרופא היהודי, תוך שהוא מציין שאין יהודי אחד בכל רחבי תבל שאינו יודע שהדבר הראשון שעליו לעשות, מיד בהתעוררו משנתו, הוא לומר "מודה אני לפניך מלך חי וקים, שהחזרת בי נשמתי בחמלה, רבה אמונתך". נוסח הנאמר מתוך עומק הלב, ובהרגשה של הודיה לה.

את המודה אני אומר היהודי מיד בעת שהוא מתעורר, עוד בטרם קם ממיטתו. והנה, אם תספרו את המילים בקטע זה, תמצאו שיש שם בדיוק 21 מילים, וכיון שהוצאתה של כל מילה מהפה, אורכת שניה, הרי לכם שחכמי ישראל הקדימו תרופה למכה, על ידי אמירת המודה אני, הנאמר כאשר האדם שוכב במיטתו, ומשהה בכך את הקימה שלו ב-12 שניות.

אי אפשר לתאר את מידת ההתפעלות שהיתה באולם הכינוסים באותה שעה, כאשר הכל נוכחו לדעת ביופיה של תורת ישראל. (ברכי נפשי ויקרא עמ' תרב)

מסרו נפש להתפלל בכותל המערבי. ונתגלה להם השכינה

מעשה נורא שהיה עם הרב המקובל ר' יצחק לוי זצ"ל ידוע היה בין כל יהודי העיר העתיקה בירושלים, הוא היה מהמקובלים הידועים וכל לילה היה הולך לקרוא תיקון הצות בכותל המערבי, וכמה פעמים מחמת המצב ממשלת המנדט המילה עוצר דרכים, אבל לגבי רבי יצחק העוצר לא פעל כלום. הוא היה קם בחצות והולך לכותל המערבי כהרגלו וכמה פעמים פגשוהו משמרות השומרים ותפסוהו ושאלוהו איך אתה

יוצא מבייך בעוצר, ואסור לצאת לרחוב, היה עונה להם אני הולך להתפלל לכותל המערבי אל תאבדו לי את הזמן, מה אתם רוצים ממני מה איכפת לי מהעוצר שלכם, חשבוהו כאינו שפוי בדעתו חלילה, עד שהתרגלו אליו היו רואים אותו ועזבוהו לנפשו, וכמה פעמים אשתו ובניו בקשו ממנו והתחננו לפניו לבל יסכן נפשו, ולצאת כך בלילות, והוא לא שעה אליהם, ומספרים כי פעם הלך עם רב מקובל אחד מבתי מחסה לכותל בחצות הלילה ובהגיעם לכותל ויראו אשה לבושת שחורים ומקוננת כמו יונה, ובחזרתם לא ראוה, משערים שזו היתה השכינה שנגלתה אליהם שהיתה מקוננת על בניה ועל חרבן בית המקדש.

בפעם האחרונה שהלך רבי יצחק לוי ז"ל לכותל בחצות, ויתחיל לקרוא תיקון חצות וישמע קול חבטה חזקה וישא עיניו לראות מה הרעש ויראה נחש גדול מאוד נפל מעל הכותל למטה, ומתקרב בכיון אליו, והוא לא זו ולא נד, המשיך בתפילתו ויאמר בלבבו אם מהשמים שלחו את השליח הזה לקחת את נשמתו, הנה הוא מוכן לכך ויתקרב הנחש קרוב אליו ויעמוד כמו עמוד מאובן וישאר על מקומו כל זמן שהיה רבי יצחק ממשיך בתפילתו, כשגמר את התיקון חצות, לקח ספרו ויצא, ובצאתו שמע קול רעש של זחילה שחזר הנחש והתחיל ללכת, ולא ראהו עוד, אבל מהפחד של הנחש יצא לו פצעים ברגליו, והרופאים באו לכלל דעה לקטוע לו את רגלו, אבל הרב בן ציון חזן ז"ל מראשי ישיבת פורת יוסף ועוד רבנים שהכירוהו מקרוב התנגדו שיקטעו לרבי יצחק את רגלו, ומאותו זמן נשאר צמוד למיטה עד הכניעה של העיר העתיקה בשנת תש"ח, והוא עלה קרבן תמים לשמים, היות וכל אלו שלא יכלו ללכת ברגליהם נשארו צמודים למיטותיהם, שרפו האויבים הלגינורים של צבא ירדן אותם עם בתיהם ה' ינקום דמם.

”וַיִּשָּׂא מִשְׁלוֹ וַיֹּאמֶר נָאִם בְּלָעַם בְּנֵוֹ בְּעֵר וְנָאִם הַגִּבֹּר שְׁתֵּם הָעֵינִי” (כד, ג)

בלעם נולד מהול

שתם העין, י"ג בני אדם יצאו מהולין ממעי אמן, ואלו הן, אדם ושת נח שם יעקב יוסף משה בלעם איוב שמואל דוד ירמיהו זרובבל.

בלעם היה פסח ועור

נראה בס"ד על פי מעשה באחד בריון ליצן שהיה חגר ועור בעין אחת, שבא לפני חכם אחד לשאול ממנו שאלה להתלוצץ בו, וישאלהו מי הוא גדול יותר בלעם או בלק וחשב אם יאמר בלעם גדול, יאמר לו איך יתכן והלא בלק מלך הוא, ואם יאמר בלק והלא בלעם נביא היה, וכששאל השיב לו בלעם גדול, ויאמר לו איך יתכן והלא בלק מלך היה, ויאמר לו החכם הנה נודע גדול הצדיקים הוא מי שנקרא טוב, דכתיב אמרו צדיק כי טוב,

והגדול שברשעים הוא הנקרא רע, דכתיב אוי לרשע רע, ויש שני סימנים המעידים על הרע שבו, האחד הוא מום הפסח, והב' הוא מום העור, דכתיב בפרשת ראה וכי יהיה בו מום, פסח או עור, כל מום רע, ולפי זה בלעם שהיה פסח ועור, הנה הוא מעיד שהוא רע, וכיון שבלעם יש עליו שני מומין שני עדים, ובבלק לא יש אפילו עד אחד מעיד שהוא רע, נמצא בלעם מוחזק ברע יותר, וכיון שהוא רע יותר מבלק נמצא הוא גדול מבלק, כי ברשעים מי שהוא רע יותר הוא הגדול, וידום הבריון ההוא, כי היה בעל שני מומין עור ופסח המעידים עליו שהוא רע בליעל.

”וַיִּשָּׂא מִשְׁלוֹ וַיֹּאמֶר נָאִם בְּלָעַם בְּנֵי בְעֵר וְנָאִם הַגָּבֵר שְׁתֵּם הָעֵינָן” (כד, ג)

שתום העין עינו נקורה ומוצאת לחוץ, והפלא הוא, שבה היה רואה יותר טוב

וכתב רש"י שתום העין עינו נקורה ומוצאת לחוץ וחוד שלה נראה פתוח, ואונקלוס תרגם שפיר חזי, ושמעתי לומר בכונת האונקלוס שפיר חזי דדוקא בעין הנקורה והחסרה, בה שפיר חזי.

והוא על פי מעשה שהיה בזמן השואה, אחד מהקצינים הגבוהים בצבא ההשמדה הנאצי היה חסר עין אחת, ובאותה עין עבר ניתוח בבית חולים המפורסם אשר בברלין, ושמו לו תחת עין המקורית עין זכוכית, צוות המנתחים היה כה מיומן ומומחה עד אשר לא היה ניכר איזו מן העיניים היא אמיתית, ואיזו היא העין מזכוכית.

פעם אמר לאשה יהודיה לפני שעמד להוציאה להורג, כי תנצל אם תאמר לו איזה מן העיניים היא אמיתית, ענתה לו אותה אשה ללא היסוס את הנכון, ולפליאתו איך ידעה בבירור כזה, ענתה לו שידעה מיד, מאחר ובעין הזכוכית לא רואים רשעות. (מוסר חכמים)

”וַיִּשָּׂא מִשְׁלוֹ וַיֹּאמֶר” (כג, ז)

הקב"ה שם רמקול לדיבורו של בלעם עם בלק והיה קולו נשמע מן השמים עד הגלגל

הנביא מיכה אומר "עמי זכור נא מה יעץ בלק מלך מואב", בלק ידע שהכח של ישראל הוא בפה ולכן קרא לבלעם שיש לו כח בפיו לקלל וכדומה, וכתב הרב "סידורו של שבת" שהייתה עצתו של בלעם לעשות הכל בסתר, שאם יהיה בגלוי הקב"ה יעשה ניסים לעם ישראל והוא לא יצליח נגד ישראל. אבל רצון הקב"ה לא כך היה וקולו של בלעם היה הולך "מן השמים ועד הגלגל", כי נתן הקב"ה לבלעם קול חזק שנשמע למרחק ששים קילומטר ואז כולם ידעו מה רצו בלק ובלעם לעשות לעם ישראל.

”נָאֵם שְׁמוֹעַ אֱמֹרֵי אֵל אֲשֶׁר מִחֲזָה שְׂדֵי יַחֲזֶה נָפֵל וּגְלוּי עֵינָיִם” (כד, ד)

ויחר אף אליהוא בן ברכאל הבווי ממשפחת רם, אליהוא זה בלעם

נפל וגלוי עינים – דרש רבי עקיבא, ויחר אף אליהוא בן ברכאל הבווי ממשפחת רם (איוב לבי ב) אליהוא זה בלעם, בן ברכאל שבא לקלל את ישראל ויברכן, ולא אבה ה' אלהיך לשמוע אל בלעם (דברים כג ו), הבווי שהיתה נבואתו בזויה נופל וגלוי עינים, ממשפחת רם, מן ארם ינחני בלק.

”מֵה טָבוּ אֱהֲלֶיךָ יַעֲקֹב מִשְׁכְּנֵיךָ יִשְׂרָאֵל” (כד, ה)

אשריכם שהתיחסתם לעולם הזה בתור אהל, ועל ידי כך זכיתם משכנתיך ישראל בעולם הבא

כתב בספר קול יהודה למו"ר הגאון הגדול רבי יהודה צדקה זצ"ל ראש הישיבה: מה טובו אהליך יעקב משכנתיך ישראל נראה להסביר בס"ד, בלעם ידע שכל מה שזוכים ישראל בעולם הבא, מפני שהתיחסו לעולם הזה כעראי בתור אהל, ועל ידי כך השקיעו כחם ומרצם לעולם הבא, וזה אמרו מה טובו אהליך יעקב, כלומר, אשריכם שהתיחסתם לעולם הזה בתור אהל, ועל ידי כך זכיתם משכנתיך ישראל בעולם הבא, כי משכנתיך פירושו משכן קבוע ונצחי וזהו בעולם הנצח.

או אפשר בדרך אחרת, כי ידוע שעל ידי האשה זוכים לעולם הבא, אם יש לאדם אשה כשרה, ומסתפקת במועט ומעודדת את בעלה ללמוד תורה, כדוגמת אשת רבי עקיבא שאמר לעשרים וארבעה אלף תלמידיו שלי ושלכם שלה הוא, כי היא גרמה לכולכם להיות תלמידי, ואכן הנשים הצדקניות שהיו בכל דור ודור, הן המזכות את בעליהן ללמוד תורה, והן מזכות אותם לעולם הבא, ולזה אמר מה טובו אהליך יעקב, כי ידוע שהאשה מכונה בשם אהל, וזה אמרו מה טובו אהליך יעקב אם האהלים הם טובים, על ידי כך תזכו הגברים שהם בחינת ישראל למשכן קבוע בעולם הבא, וזה כוונת הכתוב משכנתיך ישראל.

אם רואים שהאשה היא יראת שמים, ודאי שהיר"ש של בעלה בא ממנה ולפי דרך זו שמענו מפי מורנו ורבנו גאון העולם עזרא עטייה ע"ה וזיע"א, על הפסוק אשה יראת ה' היא תתהלל (משלי לא' ל) מילת היא נראית כמיותרת, וביאר הרב ז"ל כי כשאנו רואים איש ירא שמים, לא יודעים אם זה מצד אמו או מצד אשתו, וזה שאומר שלמה שאם אנו רואים שהאשה היא יראת שמים, ודאי שהיר"ש של בעלה בא ממנה כי בדרך כלל האשה היא המשפיעה על הבעל, ובעלה לא יוכל להשפיע עליה, ולזה אמר אשה יראת ה' היא תתהלל ההילול מגיע לה ולא לאמו, כמו המעשה המובא בספר

חסידים, בחסיד אחד שהיה נשוי לאשה צדקת ולבסוף נתגרשו הוא נשא אשה רשעה ונעשה רשע, והיא נשאת לאדם רשע והחזירתו בתשובה, ולכן אמר היא תתהלל, ודברי פי חכם חן, ולכן אמר בלעם מה טובו אהליך יעקב, העיקר לדאוג שתהיה האשה כשרה, ולכן כמה יש להשתדל להשיא לבנו אשה כשרה. ותהי אחריתי כמוהו.

בלעם ביקש תמות נפשי מות ישרים כי רצה למות יהודי, אמנם חכמה לחיות יהודי

וממשיך מו"ר להסביר פסוק "תמות נפשי מות ישרים ותהי אחריתי כמוהו" ע"פ האור החיים הקדוש ואומר עיין בזה בפירוש רבנו אור החיים על פי מעשה שקרא לו, ואני ארחיבנו קצת, מעשה ביהודי אחד שבא לפני האור החיים ואמר שהוא רוצה לעשות תשובה בתנאי שימות מיד, שאם ידע שימות מיד יעשה תשובה, כי לא מוכן לחיות עוד חמשים שנה שלא יחלל שבת, שלא יאכל בלי ברכה וכדומה, כי לא יכול, אמר לו הרב אור החיים הקדוש וכי חכמה למות יהודי, חכמה לחיות יהודי, חמשים שנה לא יחלל שבת, חמשים שנה יברך תחילה וסוף, חמשים שנה יניח תפילין, זהו יהודי, אבל למות כיהודי בלבד אין זו חכמה, אותו הדבר בענין בלעם, הוא ידע שסוף היהודי הוא שזוכה לגן עדן, אשר שעה שם יפה מכל עולם הזה, ורצה להיות יהודי, אבל בתנאי שזה יהיה בסוף ימיו בשעת מיתה בלבד, אבל לחיות כמה שנים, לפרוש מהעריות ומן שאר העבירות אין הוא מוכן, לכן אמר ותהי אחריתי כמוהו, אחריתי דוקא, ומכיון שכולו היה רע לא זכה לכך, ולבסוף ואת בלעם בן בעור הרגו בחרב זו היתה אחריתו. ויש מפרשים שרצה שיאמרו עליו קדיש לאחר מותו ז"ש "תמות נפשי מות ישרים" ר"ת **יהא שמי רבא מברך.**

הכומר שהתנהג כיהודי ולמד תורה

בחור יהודי, אשר היה רחוק מיהדותו, רצה ללמוד מקצוע. ולכן ניגש לגימנסיה, בכדי להירשם ללימודים. בראש הגימנסיה, עמד כומר.

באחד משלבי הקבלה, ניגש הבחור לראיון אצל הכומר. שאל אותו הכומר, האם הוא יהודי. התלבט הבחור כיצד לענות. מאחר שאם יענה את האמת, יתכן שלא יקבלו אותו עקב היותו יהודי. לעומת זאת, אם ישקר ויאמר שאיננו יהודי, אולי תתברר האמת, ואז ודאי שלא יקבלו אותו. לכן החליט לומר את האמת, שהינו יהודי. כאשר שמע זאת הכומר, ענה לו שהוא יקבלו ללימודים, אך יש לו תנאי לקבלה...

התנאי היה, שבכל יום אחר הצהריים, לאחר סיום הלימודים, הבחור יגש למשרד הכומר, והכומר ילמד אותו, את אותיות ה-א-ב". הבחור ששאפתו העיקרית היתה להתקבל לגימנסיה, הסכים בליט ברירה, לתנאי המזור.

לאחר שנסתיימה השנה, נמר הבחור ללמוד עם הכומר, את כל אותיות ה-א'-ב'. קרא לו הכומר ואמר לו, כי אם מעונין הוא להמשיך ללמוד בגימנסיה גם בשנה הבאה, עליו לבוא אליו, וללמוד אצלו במהלך השנה השניה, שיעור פרטי ב... חומש. לבחור לא הייתה כל ברירה, ושוב נענה לבקשה המוזרה. בסוף השנה, לאחר שגמר הבחור ללמוד את כל המשת חומשי תורה מפי הכומר, קרא לו הכומר ואמר לו, שאם הוא מעונין להישאר בגימנסיה, זה בתנאי שיבוא אליו גם בשנה הבאה לשיעור פרטי אחר-צ ב... משניות. הבחור שוב נענה לבקשה. כך במהלך השנה השלישית, לימד הכומר את הבחור, את כל ששת סדרי משנה.

בסוף השנה, קרא הכומר לבחור ואמר לו כי עד כאן היה מסוגל ללמוד, אבל מכאן ואילך, איננו מסוגל. על כן, באם הוא מעונין להמשיך ללמוד בגימנסיה, עליו ללמוד גמרא. הכומר הפנה אותו למקום, שנמצא כמה רחובות לידם. שם יש ישיבה בשם "נר ישראל בולטימור", אשר בראשה עומד הרב רודרמן. הוא יוכל לעזור לך וללמד אותך גמרא. לאחר שתלמד שם גמרא, תוכל לחזור וללמוד אצלנו בגימנסיה. הבחור, בליט ברירה, ברצונו ללמוד בגימנסיה, עמד שוב בבקשה המוזרה של הכומר.

ניגש הבחור לישיבת "נר ישראל בולטימור", וחפש את הרב רודרמן. כשמצא אותו, שאל אותו הרב להפצו. אמר לו, כי בא ללמוד גמרא. הבחור, שלא נראה כלל כיהודי, גרם לפליאתו של הרב. שאל אותו הרב, האם הינו יהודי, השיב לו הבחור בחיוב. אמר לו הרב רודרמן, כי אינו יכול ללמדו גמרא ועליו קודם ללכת ללמוד א'-ב'. השיב לו הבחור, כי זאת כבר יודע. אמר לו הרב, צריך ללמוד חומש. השיב לו הבחור, גם את זאת אני יודע. אמר לו, משניות אתה צריך ללמוד. השיב לו, שגם משניות כבר יודע. הרב רודרמן התפעל ובחן אותו, וראה שאכן הוא יודע. שאל אותו הרב, מי שלח אותך אלינו? אמר לו, הכומר מהגימנסיה...

הרב רודרמן קיבלו לישיבה, והבחור עלה ונתעלה ונהיה לבן תורה אמיתי, עד שלבסוף נבחן על מסכת שלמה והצליח. גם תעודה קיבל בגין הצלחתו, עם תעודה זו רץ אל הכומר.

ניגש לכומר ואמר לו, שבזכותו הצליח ונתעלה בישיבה, והנה ההוכחה להישגיו. אבל שאלה אחת לי אליך, מדוע עשית לי זאת?

הכומר פרץ בבכי והשיב: בהיותי כומר, קיבלתי שנה אחת, שנת שבתון – שנת חופשה בתשלום. לא ידעתי, כיצד אעביר שנה זאת. שמעתי על קבוצה של כמרים, אשר נוסעים לארץ ישראל לשבוע ימים, והחלטתי להצטרף אליהם, ביודעי שיש שם מקומות מעניינים לבקר.

היינו אמורים לחזור ביום ראשון. בליל שבת שלפני כן, טיילתי בעיר העתיקה להנאתי. הגעתי לכותל המערבי, שם שמעתי שמתפללים תפילת ליל שבת. מאוד נהנית מתפילתם, והמתנתי שם עד שהתפילה תסתיים.

בסיום התפילה, ניגש אלי יהודי ושאל, האם יש לי מקום לאכול בו ואם אני מעוניין להתלוות אליו ולאכול אצלו? הנהנתי בראשי והסכמתי להתלוות אליו. האיש, צירף עוד מספר אנשים נוספים לסעודה. בסוף הארוחה אמר המארח, כי הוא מזמין את כולם, גם מחר, לבוא לסעוד אצלו. גם למחרת הגעתי. בסוף הסעודה אמר המארח, כי הוא מארח את כולם בשמחה. אך יש לו רק בקשה אחת. יש יהודי בשם "נח וינברג", אני מבקש מכם שתשמעו ממנו שיחה בת שעה אחת, והיה זהו שכרי על הארוחות. הכומר שמע זאת ומיד הסכים. ניגש לשמוע את שיחתו של הרב וינברג, ומאוד התרשם. אז גמלה החלטה בליבו, שיש לו מה לעשות בשנת השבתון... להישאר בישיבת "אש התורה" בראשות הרב נח וינברג. חזר הכומר לחבריו ואמר להם, המשיכו בדרככם ואני אתעכב עוד בארץ ישראל.

חזר הכומר לישיבת "אש התורה" ובמשך השנה הספיק ללמוד א-ב, חמישה חומשי תורה, ושישה סדרי משנה. בסוף השנה, ניגש לרב שלימדו והשיב לו כי נגמרה לו שנת החופשה, ושחייב הוא לחזור לעיסוקו. אמר לו הרב כי לאחר שלמד כל כך הרבה, חבל שהכול ירד לטמיון. על כן כדאי, שימשיך ללמוד בישיבה. שכנועי הרב לא עזרו, והם החליטו לגשת לרב וינברג בכדי לשמוע לעצתו. הרב חזר ואמר, שעליו להישאר לאחר שהספיק ולמד כל כך הרבה במשך השנה. אבל הכומר לא השתכנע, עד שלבסוף התוודה...

אמר הכומר, אומר לראש הישיבה את האמת. אני גוי, ועבודתי היא ככומר ועלי לשוב לעבודתי. שמע זאת הרב וינברג ומיד צעק, אם כך, אינני סולח לך על כל השנה שלימדנו אותך תורה (שהרי אסור ללמד גוי תורה), ואין לך כלל מחילה לא בעולם הזה ולא בעולם הבא. הכומר, שלא ציפה לתגובה כה חריפה נבהל והחל לבכות. ביקש מחילה מהרב, אולם הרב לא הסכים למחול. לבסוף הוסיף, יהיה לך מחילה, באם פעם יבוא אליך יהודי, ותעביר לו את כל מה שלמדת בישיבה.

אמר הכומר לבחור, הנה, לאחר שנים רבות שהמתנתי בסבלנות שיבוא אלי יהודי, הגעת אלי. העברתי לך, את כל שלמדתי בישיבה. ועכשיו, כשהינך חוזר אלי עם תעודה שנבחרת על הגמרא, בשבילי זהו אות מן השמים, שנמחל לי על שנת הלימודים בישיבה. (הרב פינהס בלום, מפי אחד העדים למעשה)

אהליך, שיודעים הם שאינם נמצאים בביתם הקבוע רק נטו להם אוהלם לשעה

יש לרמוז בדברי בלעם כאן כי מה מאד ייטב להם, בהשרישם כנפשם הרגשת ארציות העולם הזה, שאינו אלא עולם חולף, והרי הוא כפרוודור בפני העולם הבא, וזהו אהליך, שיודעים הם שאינם נמצאים בביתם הקבוע רק נטו להם אוהלם לשעה, ואמנם ידיעה זו ראויה היא לכל ישראל, ואפילו לפשוטים שבהם הנקראים יעקב, ואילו לאנשי המעלה אשר בשם ישראל יקראו, אין די בהרגשת הזמניות בעולם הזה, אלא מקדשים את חייהם בעולם הזה עד שנעשה ביתם מקדש מעט. ולזה כיוון בלעם באמרו משכנתיך ישראל. והזכר עובדא מהקדוש החפץ חיים זצ"ל, אשר אירע שנודמן לביתו אורח מארץ רחוקה, ובהתבוננו על סביבותיו ראה את פשטות הליכות הבית, וכי אין ל"חפץ חיים" בביתו אף המעט הדרוש לריהוט הבית, וכשהביע את תמיהתו על כך באזני הח"ח זצ"ל, השיב לו בתמיה על תמיהתו, וכי היכן רהיטיך אתה, השיב לו האורח התייר, כי שלי אין מקומם כאן בארץ, שאיני כאן כי אם אורח, והרי מקום מושבי בארץ מרחקים, ושם בביתי נמצאים רהיטים ומפארים את מעוני.

נענה מרן החפץ חיים זצ"ל, אכן אף אני נוהג כן, כי איני מרגיש עצמי בעולם הזה כי אם אורח נודד, כי מקום מגורי האדם בעולם הבא הוא, ושם אקבע את ביתי, ועל כן לא הוצרכתי להעשיר את דירתי הארעית בעולם הזה בריהוט מפואר, ורק כל ימי משתדל אני להשתכר ולרכוש אוצרות נצה בעבודת השי"ת, כדי להכנס לטרקלין שהוא עולם הבא.

הזדעזע מעומק נפשו וגער בעסקנים היתכן שלהנחת אבן פינה לישיבה יזמינו כומר

כאשר התקיימה חגיגת הנחת אבן הפינה לבנין הישיבה בקמיניץ, הזמינו העסקנים את הכומר של העיר, מתוך הישובים של דרכי שלום וכיוצא, אבל כשהגיע למקום ראש הישיבה, הגאון רבי ברוך בר ליבוביץ זצ"ל, וראה שהכומר נמצא במקום, הזדעזע מעומק נפשו וגער בעסקנים היתכן שלהנחת אבן פינה לישיבה יזמינו כומר, העסקנים מיהרו להתנצל ולהסביר שראו את עצמם נאלצים לעשות כן מחמת דרכי שלום שלא ייגרם נזק לצרכי הישיבה, רבי ברוך בר לא נרגע ובכה שעה ארוכה במהלך חגיגת הנחת אבן הפינה, וניתן היה לראות בעליל איך שדמעותיו מרוות ונספנות ביציקת היסוד לישיבה, כדי שהמאורע המעציב לא יגרום כל נזק.

הראה הקב"ה לבלעם "מחזה שד"י" מעשה מרכבה ומקום יעקב בכסא בספר היכלות כתב, הקב"ה מחבב ומנשק דיוקנו של יעקב החקוק בכסא כשואמרים קדוש קדוש קדוש, ומשים ב' זרועותיו על ב' זרועותיו של יעקב, ואמר אשרי האב שבניו מקלסין אותו בקדושות הללו, והראה הקב"ה לבלעם "מחזה שד"י" מעשה מרכבה ומקום יעקב בכסא, ואמר מה טובו אהליך יעקב בני' יעקב בכס"א כי השכינה מאהלת עליו.

רבותינו אומרים מהברכות של בלעם תדע מה רצה לקלל הרשע הזה
א. מה טובו אהליך יעקב – היכן שלומדים ישראל יהיה בבחינת אהלים. והקב"ה משיב – משכנותיך ישראל משכן קבוע.

ב. כנחלים נטיו – שילמדו כנחל אכזב רק בחורף לא בקיץ. והקב"ה משיב – כגנות עלי נהר, כנהרות שהולכים גם בחורף וגם בקיץ.

ג. כאהלים נטע ה' – שיצאו מהם רק ת"ח קמנים, כעצים קמנים. והקב"ה משיב – כארזים עלי מים – ת"ח גדולים.

ד. יזל מים מדליו – ילמדו מפיין מפיין. והקב"ה משיב וזרעו במים רבים – שפע של תורה ויר"ש.

טובים אהלים של מטה מאהלים של מעלה

טובים אהלים של מטה מאהלים של מעלה, של מעלה יש נכשלים בה ועובדים לחמה וללבנה ולכוכבים, אבל של מטה אין אדם שנכנס לבית הכנסת או לבית המדרש והוטא, בזכות שישב יעקב באהלים שנאמר (בראשית כה' כד) ויעקב איש תם יושב אהלים.

בזכות נשים צדקניות עם ישראל לומד תורה

פרוש לפי שיש בישראל כת שקובעים עתים לתורה, וכת שעוסקים בה יתד התקועה, כנגד בעלי עתים אמר מה טובו אהליך יעקב כאהל זה שאינו קבוע, וכנגד כת התקועה אמר משכנותיך ישראל. וירמוז על נשי ת"ח שמשתדלות שבעליהן ילמדו תורה, ונטרן לגברייהו עד דאתו מבי רב, וגם בהיותם אצלם טורחות שיהיה להם ישוב הדעת ללמוד, וזה מה טבו אהליך – מקדשיך יעקב, כי הם סיבה שאתה במשכנותיך בתי מדרשות.

ראה שאין פתחיהם של ישראל מכוונים זה לזה

עוד כתבו רבותינו על שראה שאין פתחיהם של ישראל מכוונים זה לזה, אדם שרוצה לחזור בתשובה אומר לו הקב"ה תפתח לי פתח כחודו של מחט ואני אפתח לך פתח

כפתחו של אולם פתח שעגלות וקרונות נכנסים בו יפתח לך שערי שמים. ראה בלעם שאם אדם חוזר מיפה בתשובה ומשתדל בעבודת השי"ת או באיזו מצוה הקב"ה פותח לו שערים גדולים. אדם עושה מצוה קטנה הקב"ה מחשיב זאת למצוה גדולה, אמר בלעם איך אפשר להתמודד עם דבר כזה ואיך אפשר להלחם עם עם כזה ברגע שחוזרים בתשובה או מהרהרים בתשובה הקב"ה מוחל להם ופותח להם שערים גדולים, בשלמא אם אדם פותח פתח קטן והקב"ה פותח לו ג"כ פתח קטן אפשר לנצח את ישראל, אבל כאשר הקב"ה פותח להם פתח שעגלות וקרונות נכנסים בו כיצד אפשר לעמוד בזה וזה שאמר – ראה שאין פתחיהם מכוונים זה כנגד זה, כמו שכתוב פתחו לי פתח כחודו של מחט ואני אפתח לכם פתח כפתחו של אולם, אדם עושה מצוה קטנה הקב"ה עושה אותה מצוה גדולה פותח לו פתח גדול מאד.

"מַה טְבוּ אֱהַלְיָךְ יַעֲקֹב מִשְׁכַּנְתֶּיךָ יִשְׂרָאֵל" (כד, ה)

כשפים לא שולטים בעם ישראל

לפי פירוש רז"ל ורש"י שהוא על אהל מועד ושילה, וכותב הזוה"ק כי על ידי זכות אהל מועד והכלים והקרבנות אין הקסמים והכישופים של בלעם שולטים בישראל, והיא גופא מה שרצה לומר בלעם לבלק, מה אעשה לך כי איני יכול להם, אחר דאנכי הרואה מה טבו אהלך יעקב משכנתך ישראל, ועל ידי זכות זו אין כשפים שולטים בהם.

מעשה נורא עם המקובל הקדוש רבי אברהם בן מוסא זצ"ל

מלכת מרוקו מרשעת היתה, והסיתה את המלך נגד היהודים, קבלו בני הקהילה בפני רבן, המקובל הקדוש רבי אברהם בן מוסא זצ"ל, עשה רבי אברהם מה שעשה, וכל משקה שבקשה המלכה לקחת לתוך פיה הדיף צחנה נוראה, הבינה המלכה מה מקור אסונה, רבי אברהם נאלץ לברוח על נפשו לתוניסיה הסמוכה. הגיע הרב עם רעייתו לתונים הבירה, שכר חדר באכסניה, ויצא העירה, פגש יהודי ושאלו על חכמי העיר וראשיה, אמר לו: הערב נערכת חתונה מפוארת של אחד מבני העשירים, וכל בני הקהילה משתתפים בה, יבוא מר, ויכיר את רבניה ונכבדיה של הקהילה. הודה לו רבי אברהם על עצתו, ושאל לכתובתו של בעל השמחה, בהגיעו, מצא את השער פתוח לרוחה, השולחנות ערוכים והמנורות מפיצות אור יקר, בעלי השמחה והאורחים טרם הגיעו, ישב רבי אברהם ליד אחד השולחנות ונח מעט מטורח הדרך. כעבור שעה החלו האורחים לבוא, ובעלי השמחה קדמו את פניהם והושיבו במקומותיהם, או אז הבחין בעל הבית ברבי אברהם, וארשת של פליאה וסלידה הסתמנה על פניו, כי היו בגדיו קרועים ומאובקים בשל בריחתו החפוזה בדרכי המדבר. פנה אל המחותרן ושאל: מיהו האיש הזה, כלום קרוב משפחתך זה, איני מכירו ענה. אף אני לא, אמר בעל הבית, הלך

עני הוא, שנקלע לשמחתנו ומביש את התנונה בבגדיו המהוהים. הדברים נאמרו בקול רם כדי שיגיעו לאזני האורח והוא אכן שמעם, קם בחרי אף ועזב את המקום בלי אמר ודברים. פנה בעל הבית אל המטבח להביא תקרובת לאורחים, ולפתע חש שהוכה בסנוורים, בתחילה חשב שאין זו אלא סחרחורת קלה, אך לא, הוא התעורר ולא ראה מאומה, עמד נדהם ותנה צרתו, מה זה היה לו ביום חתונת בתו. אמר לו המחותן הוששני שנענשת על שפגעת בכבודו של האורח הזר, אולי תלמיד חכם הוא והקדוש ברוך הוא תבע עלבוננו. החלו לחפשו אך הוא נעלם ואיננו, שאלו עליו ואיש לא הכירו לבסוף אמר אחד האורחים, שנדמה לו כי פגש באדם זה ברחוב פלוני, מיהרו לשם ושאלו עליו והפנו אותם לאכסנייתו, נקשו בדלת ורעייתו יצאה לקראתם, הרב ישן, אמרה, עיף הוא ממורח הדרך. נדהמו, אכן רב הוא, תלמיד חכם. אנא הואילי בטובך לעוררו, הפצירו בה, הענין דחוף ואינו סובל דחוי, אנסה אמרה. נכנסה פנימה ואמרה לבעלה הרב: אנשים עומדים בחוץ ומבקשים לשוחח עמך, התאות לקבלם לשיחה. ענה הרב מה הוא רוצה הן כבר הסתמאו עיניו, כלום לא די לו בכך, נחרדה הרבנית והפצירה בו: אנא קום ושמע מה בפיהם, מתחננים הם כי תאות לקבלם. רבי אברהם הסכים, נכנסו אל החדר הצר כשהם תומכים בידיהם בבעל השמחה העור נפל האיש לרגלי הרב בבכי ובתחנונים, והעתיר כי יסלח לשגגתו וימחל לו לאשר לא ידע גודל מעלתו. לא על כבודי הקפדתי אמר הרב, אלא שאתה דן את האדם לפי בגדיו וחיצוניותו, שאתה עובר על דברי חכמינו שאמרו אל תהי בז לכל אדם, אם תבטיח לי נאמנה שמהיום והלאה תכבד כל אדם עני כעשיר, פשוט כמכובד תאכיל כל רעב ותארח כל אדם, אתפלל לפוקח עורים שיפקח את עיניך. הבטיח בעל השמחה בכל לבו, ורבי אברהם העביר ידו על עיניו באמרו (ישעיה ו, ז) וסר עוניך ותטאתך תכופר, מיד שבה אליו ראיתו, חזרו כלם אל מסיבת החתונה ושמרו של רבי אברהם בן מוסא הפך נערץ ונקדש.

"מה טבו אהליך יעקב" (כד, ה)

ראה את מעלת מחנה ישראל שהיו רבים, ולמרות זאת כל אחד שוכן באהלו מתוך צניעות

אמר רבי יוחנן נאמר (במדבר כד, ב) "וישא בלעם את עיניו וירא את ישראל שכן לשבטיו" מה ראה? ראה שאין פתחי אהליהם מכוונין זה לזה, אמר בלעם, ראוין

הללו שתשרה עליהם שכינה (ב"ב ס:)

בלעם, שכוחו בפיו ועינו רעה, רצה לראות בעיניו את מחנה ישראל ע"מ שלקללתו ולעיניו הרעה יהיה במה להאחז, "וירא את ישראל שכן לשבטיו... וישא משלו ויאמר... מה טבו אהליך, יעקב. משכנתיך, ישראל". "יעקב" ו"ישראל" נכתבו בלשון יחיד.

"אהליך" ו"משכנתיך" נכתבו בלשון רבים. על שראה את מעלת מחנה ישראל שהיו רבים, ולמרות זאת כל אחד שוכן באהלו מתוך צניעות, ולא היה לעיני הרעה של בלעם על מה לחול וקללתו נהפכה לברכה.

חשובה ויקרה היא מעלת הצניעות, וכוללת בתוכה מידות טובות רבות הצדיקים והחסידים הוכתרו במידה זו ונקראו "צנועים". על רבי עקיבא מספרת הגמרא, שראתה בו רחל בתו של כלבא שבוע, שהיה "צנוע ומעלי" – כלומר, שהיה צנוע במעשיו ונוח לבריות, ומתוך כך הכירה ביכולתו לגדול בתורה ולהיות גדול הדור. מהי אם כן מעלת הצניעות האמתית, ומתוך מה אדם יכול לקנות מידה זו. חז"ל הקדושים אמרו (ב"מ פ:): איסתרא בלגינא קיש קיש קריא. מתי אדם מחפש שישמעו מה הוא עושה ופועל? כאשר הוא ריק מבפנים! ריקנות מולידה רעש לסביבה, וזאת על מנת לקבל לכל הפחות אישור מהסובב על ערך מעשי. שורש מידת הצניעות נובע אם כן משלמות בפנימיות האדם, כאשר אדם מניע להרגשה שלימה עם עצמו, ומעשיו נעשים בשלמות מתוך רצון לקיים את מצוות בוראו, אין לו צורך לקבל אישור על כל מעשה טוב שהוא עושה, וודאי שאין הוא חפץ להבליט את אשר לו. ומתוך שאינו מונחה ע"פ תכתיבי החברה, יש לו את הכח לשמור על דברים הנעשים בביתו פנימה ולא לספרם בחוץ.

בני זוג שסיגלו לעצמם את מידת הצניעות, ירכזו את כל כוחם לתוך ביתם שלהם, ולא יניחו לאיש זר לשזוף את מעשיהם בבית, אפילו לא לקרוביהם. אשה צנועה תשמור עצמה בלבוש צנוע ומכובד, ואת מעלותיה תפנה רק לתוך ביתה. שכרם של הנוהגים בצניעות רב מאד, התנהגותם הצנועה מביאה לשלמות הבית ולבנים מוצלחים, כפי שאמרו חז"ל על האשה הקמחית שזכתה לשבעה בנים כהנים גדולים, וזאת בזכות שהיתה שומרת ביותר על מידת הצניעות כפי שהעידה על עצמה "מימי לא ראו קורות ביתי, קלעי ראשי ואמרת חלוקי (יומא מז.).

הצרה הגדולה ביותר היא שלא שומרים על הצניעות, הצניעות היא שומרת על הכל, ומהיפך כל הצרות באות. כאשר לא שומרים על הצניעות, ובפרט צריך לשמור על הבחורים שלנו מחטאים, אם הבנות לא הולכות בלבוש צנוע ע"ז מחטאות את הרבים וגורמות צרות גדולות בעולם. כל העולם עומד על הצניעות "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זונים אחריהם" עין רואה ולב חומד, מי שפוגם בעינים שלו כתוב ברבנו האר"י שמתגלגל בעוף הנקרא "ראה", ויש בזה צער הכי גדול בעולם. ואין אפטרופוס לעריות.

החלום בענין הצניעות שחלם החת"ם

בספר 'הוט המשולש' (עמ' נב) סיפר חלום נפלא שחלם ה'חתם סופר' זצ"ל, ומעשה שהיה כך היה. שהנה בשנת תקס"ב בהיותו אבדק"ק מאטעסדארף, אירע מקרה רע שפרצה שריפה בבית נכרי אחד, ונתפשטה השריפה בכל רחובות העיר, ונשרפו רוב בתי ישראל. ה'חתם סופר' השתדל הרבה להטיב להנשרפים, ופעל לעורר רחמים אצל העשירים נדיבי עם, שיבנו לפי שעה 'בתי מחסה' מעץ, אשר בהם ימצא אנשי עדתו מנוח כל מי שנשרף ביתו, עד שיבנו בתיהם מחדש.

ויהי הלילה ויחלום חלום: "הסופר מניח הבתים בלא חריצין". וכץ חזר לראות חלום זה שלש לילות זו אחר זו, וה'חתם סופר' חשב על הדבר והתבונן לפתור חלומו, עד שפתר חלומו כך: 'הסופר' – הרי הוא ה'חתם סופר' בעצמך, 'מניח הבתים בלא חריצין' – הכוונה דמחמת שאנשי עיר מאטעסדארף היו דחוקים וטרודים לבנות להם 'בתי מחסה', על ידי זה אירע שמחמת דוחק המקום היו כמה דירות וזוגות שהיה חדר אחד בלא דפנות ובלא חריצין מפסיקים בין זוג לזוג וכן משפחה למשפחה, ולא נכון הוא. תיכף ומיד ציוה ה'חתם סופר' לעשות מחיצות בין כל הבתים והדירות.

והנה השבוע פטירת האור החיים הקדוש, ולמה נקרא קדוש, כי הוא היה נזהר מאוד על הקדושה היה שומר את עיניו ולא היה מוריד ידו מתחת לטבורו, כשהיה הולך לצרכיו היה מחליף כל מלבושיו וטובל בקדושה גדולה, ופעם המלך הכניס אותו לגוב האריות, כיון שנתן לו המלך לעשות תכשיטים לחתונת בתו אבל כשהיתה לאור החיים הקדוש פרנסה לא היה עובד, ולא משנה מי מבקש ממנו לעבוד ואפילו המלך ביקש ממנו ולא רצה להתעסק בהבלי העולם, הוא עובד את הקב"ה, ולא הספיק לעשות למלך תכשיטים לחתונת בתו, והמלך הענישו וצוה להכניסו לגוב האריות, לא נתנו לאריות לאכול עד שהיו רעבים, האור החיים הקדוש לקח אתו ספרים, וזרקו אותו אבל כל האריות היו מלקקים את רגליו, כשראה את זה המלך הבין שבאמת זה איש קדוש, וזה בזכות שמירה על הברית קודש. ולכן המעלה הגדולה של עם ישראל היא הצניעות.

ישראל קדושים נזהרים מלהביט בדברים האסורים עליהם

"לא הביט און ביעקב" עובדי ה' יודעים שלא רק מעשה העבירה אסור, גם ההבטה וההסתכלות בדברי עבירה, אסורים הם. ישראל קדושים נזהרים מלהביט בדברים האסורים עליהם, ולכן מדה כנגד מדה גם הקב"ה לא הביט און ביעקב. אינו מתיר לעין-הרע לשלוט בהם. ומי ששומר על עיניו, זוכה לדברים גדולים, ויש באפשרותו לפעול בעיניו הקדושות, גדולות ונצורות.

לפנינו ספור מרתק שארע עם תלמיד חכם אחד בעת שלמד בישיבת "הנגב" בנתיבות

פעם אחת, כאשר עשה את דרכו לישיבה באוטובוס, הבחין כי לא הרחק ממקום מושבו יש דברים שהנפש היפה סולדת מהן. בלית ברירה וכדי להתרחק מן המראה,

העתיק את מקומו לחלקו האחורי של האוטובוס.

בהיותו עייף מטורה הדרך, נמנם קמעה, ובחלומו – אומרים לו שמתחת לכסא שעליו הוא יושב מונחת פצצה. הוא התנער כמוכה הלם, לא האמין לדבר החלום.

ליתר בטחון התכופף, והבחין לתדהמתו בשקית חשודה וממנה מציצים מספר ענבים רקובים. הוא מישש מעט את השקית ועד מהרה מגלה חוטי השמל, המהוברים לחומר ממולכד בגודל עצום...

הודיע תלמיד הישיבה לנהג על "המציאה", והלה הוריד מיד את כל הנוסעים מן האוטובוס. חבלני המשטרה שהוועקו למקום אמרו, שאם חומר הנפץ היה מתפוצץ, הלילה, האוטובוס היה עף למרחק עשרות מטרים ואיש לא היה יוצא ממנו חי, רח"ל. חומר הנפץ נוטרל בחסדי שמים ונוסעים רבים נצלו מאסון כבד. בעיתונים פורסם שבחור ישיבה גילה את הפצצה, אך לא הביאו כמובן את הספור במלואו.

משהגיע הבחור לישיבה בנתיבות, שם פניו אל הצדיק ה"בבא סאלי" והנה אך נכנס לחדר, כטרם ספר את שעבר עליו, אמר לו הצדיק – בחלום אדבר בו, שניצל מאסון גדול וברכו. עוד גילה לו ה"בבא סאלי", כי המחבל שהניח את הפצצה כבר יושב בבית הסוהר...

שמר הבחור את הדבר בלבו.

כעבור ימים מספר הגיע מפקד משטרת נתיבות לביתו של הצדיק. בא להתיעץ עמו על חקירות מסוימות שעמדו על הפרק. הבחור הניצול נפגש עם המפקד ומסר לו את דברי ה"בבא סאלי" בדבר מעצרו של המחבל, גם המפקד נדהם עד עמקי נפשו.

התברר שהערבי שהניח את חומר הנפץ נאסר באותו יום על עבירה בטחונית קלה אחרת, ורק מספר שעות לאחר מכן נודע שהוא-הוא שהניח גם את הפצצה באוטובוס.

לדידנו, יש כאן מוסר השכל עצום, וישמע חכם ויוסיף לקח עד היכן מגיע שכרה של מצוה.

לא תמיד זוכים לראות את השכר בברור כמו שארע לאותו בחור, אך חובה עלינו להאמין שהשכר הזה קיים. ואם הקב"ה הבטיח – אין דבר בעולם היכול למנעו מלתת את השכר.

ובן ראינו בסוף הפרשה כאשר נפרד בלק מבלעם אמר לו בא ואתן לך עצה מה לעשות לעם ישראל שתצליח עליהם, דע לך אלהיהם של אלו שונא זמה, עצתי היא לך תגרה בהם את בנות מואב שהם יפות מאוד ותראה כמה חללים נופלים מהם. וכך היה, קנה להם מכשיר אייפון שיש בו את כל הצרות שבעולם – מחשב, אינטרנט, ה' יצילנו ושכנע אותם שיש שם גם דברים טובים וגם דברים רעים, ואמר להם אתם תסתכלו רק בדברים הטובים לא בדברים הרעים, אבל היצה"ר בווער ומה יעשה הבן ולא יחטא, פתאום קופצת שם תמונה לא טובה וכו', וכך לאט לאט גירה בהם בנות מואב ה' יצילנו, ונפלו מעם ישראל 24 אלף אנשים.

"וְעַתָּה בָּרַח לְךָ אֶל מְקוֹמְךָ" (כד, יא)

ברח הם אותיות חרב כי עתיד ליפול בחרב

לפי הפשט שאמר לו שיברח פן יפגעוהו מאנשיו וימיתוהו. ונראה דרמו לו באותיות ברח הם אותיות חרב כי עתיד ליפול בחרב על ידי ישראל כמו שאמר הכתוב בפ' מטות ואת בלעם בן בעור הרגו בחרב.

"אֲרָאֲנוּ וְלֹא עָתָה אֲשׁוּרְנוּ וְלֹא קְרוּב" (כד, יז)

בלעם שהיה שונא את ישראל אמר: "אראנו ולא עתה אשורנו ולא קרוב" שישועתם כיצד ייתכן שנביא הגוים בלעם אמר: "אראנו ולא עתה אשורנו ולא קרוב" שישועתם לא קרובה. ואילו הנביא ישעיה (נו, א) אמר: "כי קרובה ישועתי לבוא וצדקתי להגלות", וכי כל נביא רואה משהו אחר הסותר את השני?

הביא הגאון מו"ר ראש הישיבה רבי יהודה צדקה זצוק"ל בספרו "קול יהודה", ביאור נפלא על פי משל מהגאון רבי עזרא עטייה זצ"ל, למלך שיצא לטויל במדבר והתרחק מהעיר, טעה בדרך ונהיה צמא מאוד למים, היו איתו שני שרים, אחד אוהבו, ואחד שונאו. כששאל אותם המלך מתי נגיע לעיר? השר השונא אמר לו: עוד הדרך רחוקה ויש זמן. וכששמע המלך כך גבר עליו צימאונו. ואילו השר האוהב אמר לו: הנה אנו קרובים מאוד לעיר. ועל ידי כך נרגע צימאונו.

והנמשל מובן, בלעם שהיה שונא את ישראל אמר: "אראנו ולא עתה אשורנו ולא קרוב". ואילו ישעיה הנביא שהיה אוהב ישראל אמר: "כי קרובה ישועתי לבוא וצדקתי להגלות", ועל ידי כך עם ישראל נרגעים מסבלם ומצפים לגאולה.

”דרך כּוֹכַב מִיַּעֲקֹב” (כד, יז)

דרך כּוֹזַבּא מִיַּעֲקֹב

תני רבי שמעון בן יוחאי, עקיבא היה דורש דרך כּוֹכַב מִיַּעֲקֹב דרך כּוֹזַבּא מִיַּעֲקֹב, רבי עקיבא כד הוי המי בר כּוֹזַבּא הוה אמר דין הוא מלכא משיחא, אמר ליה רבי יוחנן בן תורתא, עקיבא יעלו עשבים בלחייך כלומר זמן רב אחר מיתתך ועדיין בן דוד לא יבא (ירושלמי תענית ד' ה').

במקום שיצירתו של אדם נמצאת, שם גם הוא נמצא

עובדה נוספת באותו ענין. כאשר ערך רבי בר זצ"ל ביקור באמריקה לצרכי ישיבתו, ביקר שם גם המשורר החילוני ביאליק, והוא מאד רצה לפגוש את רבי בר, אותו הכיר משיבת וואלוזין, הוא שלח כמה שליחים להשפיע על הרב שיקבלו לפגישה, אבל הוא סירב בתוקף, ביאליק לא התייאש ושלח עוד שליחים להפציר בו לבוא, ואזי נעתר רבי ברוך בר לבקשה, אבל אמר כי הוא מסכים לבואו רק בשלשה תנאים: שהוא לא יסתכל עליו שהרי אסור להסתכל בפני אדם רשע, שביאליק לא ידבר אף מילה, שמיד אחרי שרבי ברוך בר יסיים דבריו, יעזוב ביאליק תכף את המקום ולא יענה דבר, למרות התנאים הללו, ביאליק הגיע, וכאשר נכנס לחדרו, השפיל רבי ברוך בר את ראשו לארץ ואמר לו, שנינו למדנו ביחד בישיבת וואלוזין: אני זכיתי שאני אומר שיעורים בישיבה, וכלום יודע אתה מה זו ישיבה, הלא נמצא בה מבחר הבחורים שיש לכלל ישראל, ואילו אתה נעשית משורר, ומהו המקום שבו קוראים את ספרי המשוררים בבית הכסא ובמקומות דומים לזה, ומי קורא את השירים, אינשי דלא מעלי, שיכורים ומבלי עולם, וכלל ידוע הוא, שבמקום שיצירתו של אדם נמצאת, שם גם הוא נמצא, והיוצא מכך הוא, שאתה נמצא כל הזמן בבית הכסא. וכשסיים רבי ברוך בר את דבריו, יצא ביאליק מהחדר ולא אמר דבר.

”אַרְאֵנוּ וְלֹא עָתָה אֲשׁוּרְנוּ וְלֹא קְרוֹב דְּרֵךְ כּוֹכַב מִיַּעֲקֹב וְקָם שֵׁבֶט מִיִּשְׂרָאֵל וּמַחֲץ פְּאֵתֵי מוֹאָב וְקָרַקַר כָּל בְּנֵי שֵׁת, וְהָיָה אָדָם יִרְשָׁה וְהָיָה יִרְשָׁה שְׁעֵיר אִיבֵיו וַיִּשְׂרָאֵל עָשָׂה חֵיל” (כד, יז-יח)

פסוקים אלו פירשם רבנו הרמב"ם, שהם מכוונים לשני משיחים, משיח ראשון דוד המלך, ומשיח אחרון שיבוא במהרה לגאלנו, כאן העידה התורה על מלך המשיח שהוא עתיד לעמוד ולהחזיר מלכות דוד לקדמותה

וכה פירש הרמב"ם: בפרשת בלעם נאמר, ושם ניבא בשני המשיחים, במשיח הראשון שהוא דוד, שהושיע את ישראל מיד צריהם, והמשיח האחרון שעומד מבניו שמושיע את ישראל באחרונה.

ושם הוא אומר: אראנו ולא עתה, זה דוד, אשורנו ולא קרוב, זה מלך המשיח, דרך כוכב מיעקב, זה דוד, וקם שבט מישראל, זה מלך המשיח, ומחץ פאתי מואב, זה דוד, וכן הוא אומר ויך את מואב וימדדם בחבל, וקרקר כל בני שת זה מלך המשיח שנאמר בו ומשלו מים עד ים, והיה אדום ירשה, זה דוד, שנאמר ותהי אדום לדוד לעבדים, והיה ירשה, זה המלך המשיח שנאמר בו ועלו מושיעים בהר ציון, וכן כתב בעל אור החיים הקדוש:

כל הנבואה במלך המשיח נאמרה, ויתבאר על פי דבריהם ז"ל שאמר בפסוק בעתה אחישנה, זכו אחישנה, לא זכו, בעתה, הוא ריחוק מופלג, וזה לך האות, הן אנו בתחילת מאה הששית לאלף הששי, וכנגד שני הקיצים אלו דבר הכתוב.

בזמן הצהרת בלפור היה מרן החפ"ץ חיים שמח מאד, ואמר כי רואה בכך אתערותא דלעילא בענין הגאולה, הוא אף הביא את דברי האור החיים הקדוש בענין וקם שבט מישראל, אבל הוסיף ואמר כי הוא ירא מן החפשים שלא יקלקלו הס ושלום בבואם לארץ ישראל, כי הרבה פעמים היתה כבר עת רצון, אלא שקלקלו הדורות.

בשנת תרע"ה בקיץ, כאשר שעה החפ"ץ חיים במוסקבה, נתקל שם באקראי בספר אלימה מאת רבי משה קורדובירו, החפ"ץ חיים העתיק מפרק כד' שבספר את הקטע דלהלן, והיה שב ומרבה לדבר אודות הנאמר בו, וטען בהתפעלות עצומה כי המאורעות שבזמנו מאשרים כדברי הנבואה את חזותו הרחוקה של המקובל הגדול שחי בצפת בדורו של האריז"ל.

וכה כתוב בו: בסוף גלותנו זה, קרוב לזמן גאולתנו, יתחזקו הצרות לישראל תכלית החוץ ויצר להם ויאמרו להרים כסונו ולגבעות נפלו עלינו, (הושע י"ח) מפני הצרות הגדולות אשר תסובבנה מכל עבר ומכל פנה ויתרבה הצער. ולאחר הסבר ארוך שם כתב:

ואז ירבו הנסים ויגדלו עד אין קץ אשר אין פה יכול לדבר ולא שכל יוכל לשער לרוב נפלאות הנסים אשר יהיו לישראל, ויפתחו מקורי החכמה. וזאת תהיה לישראל ההנהגה בגאולה בעז"ה.

"ראשית גוים עמלק ואחריתו עדי אבד" (כד, כ)

עמלק ר"ת עמרם משה לוי ק'הת אבל אחריתו מית"ה

שמעתי משם המפרשים, ראשית גוים עמלק, ר"ל ר"ת של עמלק יהיה עמרם משה לוי קהת,

ואחריתו עדי אבד, כלומר סופי תיבות של עמרם משה לוי קהת. הם מית"ה, ללמד שאחרית עמלק ימחה מהעולם, וכן מחה אמחה תמחה ר"ת אמ"ת, ונבס"ד ראשית גוים עמלק ר"ת רג"ע, ללמד כרגע כעננים יכלו כל זרע עמלק והאומות, גם עמלק בגמט' מר, וכן בעמלק"ק ר"ת קדש עצמך בדבר מותר לך וכן "עמלק", גמט' "אל אחר". קבלה מקובלת מן הנביאים, שהמלחמה היותר נוראה שתהיה בעולם, יהיה ממש לפני שערי ירושלים, בו יתקבצו כל אומות שבעולם

דברים נפלאים כתב הגאון רבי שאול בראך זצ"ל בספר 'אבות על בני' (הקדמה עמ' כ), וזה לשונו: "וכתב האברבנאל בספרו 'מעייני הישועה' (מעייני יא תמר ח), השם יתברך יתן בלב אומות אדום לכבוש ארץ ישמעאל, ובפרט ארץ הצבי, כי כולם מאווים בארץ ההיא, להיות שם קבר אותו איש, ובפרט כשיראו ואומות אדום] יהודים מקובצים שם יחרה אפם ויכבשו ארצות ההם, ויעשו בבני ישמעאל מכת חרב והרג ואבדן. ובני ישמעאל יאספו ויבאו עליהם למלחמה לירושלים ויהרגום וישמידום וכו', וכתב האברבנאל (שם בתמר י) שאין זה פירוש מסברא רק קבלה מקובלת אצלם מן הנביאים, שהמלחמה היותר נוראה שתהיה בעולם, יהיה ממש לפני שערי ירושלים, בו יתקבצו כל אומות שבעולם, אחד מהן לא נעדר, בצד אחד כל אומות המחזיקים דת נוצרי, ובצד אחר כל אומות שאין מאמינים בדת זה, ומקובל שמות שרי הצבא מכל צד, ואיזה מהם הנוצחת. ועל מלחמה זו ניבא בלעם באומרו (לקמן כד כג) 'אוי מי יחיה משמו אל' בעת שיבאו האומות שבשמים שם 'אל' [ישמעאל], ובדרך הטבע אין מנוס לחיים, ולא ישארו שם רק קדושים כמלאכים, ועל זה נאמר (ישעיה ד ג) 'הנותר בציון והנשאר בירושלים קדוש יאמר לו כל הכתוב לחיים בירושלים', ומי יערב לנפשו להיות מקדושים אלו שישארו בחיים".

"איתן מושבך ושים בסלע קנך" (כד, כא)

אמר לו הקב"ה ליתרו אתה בא להקביל פניו של אותו צדיק, אל יהיו בתי מדרשות בטלים מזרעך לעולם

אני הותנך יתרו בא אליך (שמות יח ו) הקב"ה בוחן לבות וכליות הוא, אמר לו הקב"ה ליתרו אתה בא להקביל פניו של אותו צדיק, אל יהיו בתי מדרשות בטלים מזרעך לעולם, שנאמר וירא את הקיני וישא משלו ויאמר איתן מושבך ושים בסלע קנך.

”אוי מי יחיה משומו אל” (כד, כג)

אין אדם הוטא אלא אם כן נכנסה בו רוח שטות

איתא במדרש פליאה הדא הוא דכתיב וסלחת לעוני כי רב הוא (תהלים כה' יא), ונראה לי על פי מה שפירשתי וסלחת לעוני כי רב הוא, לכאורה נהפוך הוא אם החטא גדול בודאי אין כל כך טענה לבקש סליחה מהקב"ה, ומה להגדיל החטא, אבל נראה לי דהיא הנותנת, כי כבר אמרו בסוטה (נ' א') אין אדם הוטא אלא אם כן נכנסה בו רוח שטות, דאם היה האדם מעלה על לבו גדולתו ורוממותו של הקב"ה כי הוא רם על כל רמים, וגם מעלה על לבו גודל עונשה של עבירה בודאי לא במהרה הוא הוטא, אלא בודאי נכנסה בו רוח שטות, והנה אם אדם נכשל בחטא גדול, זה עצמו מראה שלא היה ביישוב דעת ובודאי רוח שטות נכנסה בו, וכך הנסיון ילמדנו אם אדם עושה מעשה מכווער מאד, מעמידין אותו לבחינה בפני רופאי הנפש להתחקות אחריו לדעת אם שפוי הוא בדעתו אם לאו, כי אי אפשר לצייר שאדם בעל בינה יעשה מעשה כזה, וזה וסלחת לעוני כי רב הוא, יען שרב הוא לכן מזה הטעם עצמו אני מבקש סליחה כי זה אות שלא הטאתי נגדך במעל ובמרד, כן כאן אמר אוי מי יחיה משומו אל, דהיינו כפרש"י מי יכול להחיות עצמו מגזירות שהושמו עליו מאת הקב"ה, על כן אם הוטא בודאי רוח שטות נכנסה בו, על כן וסלחת לעוני כי רב הוא.

חבלי משיח הן קשין מכל צרה

כשראה מלכות רביעית שהיא גזורת שמד על ישראל ומבטלת מועדים ושבתות, כענין שנאמר ויסבר להשניה זמנין ודת (דניאל י' כה) התחיל מכריז בקול גדול ואומר אוי מי יחיה משומו אל, ואלו הן חבלי משיח מלמד שהן קשין מכל צרה, עליהן אמר ירמיה ועת צרה היא ליעקב וממנה יושע (ירמיה ל"ז) אמר רב יהודה אמר רב אין בן דוד בא עד שתפשוט מלכות הרשעה על כל העולם כולו תשעה חדשים, לכן יתנם עד עת יולדה ילדה ויתד אחיו ישובון על בני ישראל (מיכה ה' ב') עולא אמר ייתי ולא אחמיניה, וכן אמר רבא ייתי ולא אחמיניה, רב יוסף אמר ייתי ואזכה ואיתיב בטולא דרכובתא דחמאריה, אמר ליה אביי לרבא מאי טעמא, אילימא משום חבלו של משיח, והתניא שאלו תלמידיו את רבי אליעזר מה יעשה אדם וינצל מחבלו של משיח, אמר להן יעסק בתורה ובגמילות חסדים, ומר הא תורה והא גמילות חסדים בידיה, אמר ליה שמא יגרום החטא, וכן אמר רבי יוחנן ייתי ולא אחמיניה, אמר ליה ריש לקיש מאי טעמא, אילימא משום דכתיב כאשר ינוס איש מפני הארי ופגעו הדב (עמוס ה' יט'), אמר ליה אראיך דונמתו בעולם הזה, אדם יוצא לשדה פגע בו סנמיר דומה כמי שפגע בו אריה, וכנס לעיר פגע בו גבאי דומה כמי שפגע בו דב, נכנס לביתו מצא בניו ובנותיו טפולין ברעב, דומה

כמי שנשכחו נחש, אמר ליה אנא מהאי קרא מסתפינא, שאלו נא וראו אם יולד זכר מדוע ראיתי כל גבר ידיו על חלציו (ירמיה ל' ו), מאי ראיתי כל גבר, אמר רבא בר יצחק אמר רב מי שכל גבורה שלו, מאי ונהפכו כל פנים לירקון, אמר רבי יוחנן פני פמליא של מעלה ופני פמליא של מטה, בשעה שאומר הקב"ה הללו מעשי ידי והללו מעשה ידי, איך אאבד אלו מפני אלו, אמר רב פפא היינו דאמרי אינשי רהיט תורה ונפיל ושאריו ליה לסוסיא באורייתא.

"אוי מי יחיה משמו אל" (כד, כג)

"משמו – אל" צירוף התיבות – שמואל

"אוי מי יחיה משמו אל" – הדא הוא דכתיב "וסלחת לעווניו כי רב הוא" (מדרש פליאה) מדרש זה סתום וטעון ביאור.

איתא בכתבי רמ"ע מפאנו ("גלגולי נשמות" אות קנה) וז"ל:

נמצא בכתבי בוצינא קדישא האר"י זלה"ה על הפסוק "אוי מי יחיה משמו אל" שבלעם היה בצער מפני שראה שקרה יבוא בסופו לתיקון, מאחר שיצא ממנו שמואל (דברי הימים א, ו). אבל על עצמו לא ראה תיקון, לכן היה בצער. וזה הרמז בפסוק "אוי מי יחיה משמו – אל" צירוף התיבות – שמואל.

הוסיף הרמ"ע מפאנו: מאחר והאיר לנו האר"י בהקדמותיו נלך באורחותינו, והוסיף עוד רמז נפלא: הנה ידוע לכל בר בי רב, דעיקר התשובה היא הוידוי, וכתוב בספר "עשרה מאמרות" הטעם בזה, כי בוידוי הוא מודה על מעשיו, והדין הוא, שהמודה בקנס פטור (ב"ק עד:). אמנם נחלקו בגמרא רב ושמואל אם אדם הודה בקנס, ולאחר הודאתו באו עדים והעידו בבית דין על הקנס, שחייב. האם גם אז נאמר הדין שמודה בקנס פטור, או לאו. רב אמר פטור, ושמואל אמר חייב.

נמצא אם כן, שהוידוי שהוא מעיקר התשובה אין יכול להועיל רק לפי שימת רב, ולא לשימת שמואל. שהרי אמרו בזה הקדוש (בראשית) על הפסוק "עיני ה' משוטטים בכל הארץ" דיש מלאכים שמשוטטים בכל העולם ורואים מעשי בני האדם, וכשבית דין העליון דן את האדם המה מעידים על מעשיהם. נמצא שיש עדות על מעשי בני אדם, ונחשב כמודה בקנס ואח"כ באו עדים, שלפי שמואל לא מועילה ההודאה והוידוי.

וזה שאמר בלעם "אוי מי יחיה משמו – אל" דלפי שימתו אין תקוה למי שתא "ואדם אין עדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא" א"כ מי יוכל להיות לפי שימתו, עכ"ד עם תוספת ביאור.

לפי זה מתפרש היטב המדרש פליאה – "אוי מי יהיה משמו-אל" לפי שימת שמואל אי אפשר להיות, דלשיטתו לא מועיל הוידוי על החטאים, וזה שכתוב "וסלחת לעוונותי כי רב הוא" – עוונותי מרובים. כי אי אפשר להם להתכפר ע"י התשובה. עד כאן מהספר הנ"ל אמנם אפשר לומר "וסלחת לעוונותי כי רב הוא" רב ושמואל. הלכה כרב וא"כ וסלחת לעוונותי כי רב הוא. (אוצרות התורה)

עשר אותות באות לעולם קודם הקץ

האות השני, הקב"ה מוציא חמה מנרתיקה, ושורף בה כל יום מאומות העולם, עד שבוכים כל האומות ואומרים, או לנו אנא נברה ואנא נלך וחופרין כל המערות בארץ למצוא קורת רוח לעצמן, שנאמר (ישעיה ב' יט) ובאו במערות צורים, ואומרים זה לזה, בוא בצור והטמן בעפר (ישעיה ב' ו), ועל אות זה נבא מלאכי שנאמר (מלאכי ג' יט) כי הנה יום ה' בוער בתנור, ואותו שמש יהיה לישראל רפואה, שנאמר וזרחת לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא בכנפיה, ועל אותן צרות נבא בלעם הרשע, שנאמר אוי מי יהיה משמו אל.

"וְהָיָה בַיּוֹם הַהוּא פֶּתַח אֶהָל מוֹעֵד" (כה, ו)

ק"ש מבטל יצר הרע

כתוב בתרגום יונתן ואינון בכיין וקריין שמע, וצריך ביאור, ואפשר כמה שראיתי בחיבור כתיבת יד לתלמידי רבנו יהודה החסיד זצ"ל מאשר קבלו מרנבם הנזכר, כי עון במילוי עיניו ו"ו נוין, גימ' רמ"ה, וקריאת שמע רמ"ה תיבות מבטל יצר הרע, והנה עתה כי ישראל חטאו בשימים ובפרהסייה, זמרי עשה מה שעשה, והיה עון מלא ושלטה סמ"א בישראל, לזה קראו קריאת שמע שהוא מבטל יצר הרע, והוא כל קבל עון מלא שמספרו רמ"ח.

"וַיִּרְא פִּינְחָס בֶּן אֱלֶעָזָר בֶּן אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן וַיִּקָּם מִתּוֹךְ הָעֵדָה וַיִּקַּח רֶמֶחַ בְּיָדוֹ"

(כה, ז)

מראות עיניהם של הצדיקים מעלה אותם למעלה העליונה

מראות עיניהם של הצדיקים מעלה אותם למעלה העליונה, הדא הוא דכתיב וישא עיניו וירא והנה שלשה אנשים, וירא והנה איל, וירא והנה באר בשדה, וירא והנה הסנה, וירא פנתם לפיכך הם שמחים במראות עיניהם.

"וַיִּבְנֵא אֶתְרֵי אִישׁ יִשְׂרָאֵל אֶל הַקֶּבֶה וַיִּדְקֵר אֶת שְׁנֵיהֶם אֶת אִישׁ יִשְׂרָאֵל וְאֶת הָאִשָּׁה אֶל קִבְתָּהּ וַתַּעֲזֵר הַמַּגִּפָּה מֵעַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (כה, ח)

אמר רבי יוחנן ששה נסים נעשו לו לפנתם

אמר רבי יוחנן ששה נסים נעשו לו לפנתם, הנס הראשון, היה דרכן לפרוש זה מזה והדביקן המלאך זה בזה, הנס השני, סתם המלאך את פיהם ולא יכלו לצוות, הנס השלישי, שכיון בזכרותו של האיש ובנקבותה של האשה, והיו רואין את זכרותו בתוך קובה שלה, מפני הנוקדין שלא יאמרו אף הוא נכנס לעשות צרכיו, הנס הרביעי, שלא נשמטו מתוך החרב אלא עמדו להם במקומן, הנס החמישי, הגביה המלאך את המשקוף כדי שיוציאו על כתפו, הנס השישי, היה מלאך מחבל בהם ויוצא, בא וחבטן על הקרקע לפני המקום אמר לפניו רבונו של עולם על אלה יפלו כ"ד אלף מישראל, והיינו דכתיב ויעמוד פנתם ויפלל ותעצר המנפה (תהלים ק"ו ל'), ויתפלל לא נאמר אלא ויפלל, אמר רבי אלעזר מלמד שעשה פלילות עם קונן, ביקשו מלאכי השרת לדחפו, אמר להן הקב"ה הניחו לו שקנאי בן קנאי הוא, משיב חמה בן משיב חמה הוא.

"וַיְהִי הַמָּוֶתִים בַּמִּגְפָּה אַרְבַּעָה וְעֶשְׂרִים אֶלֶף" (כה, ט)

עשרים וארבע אלף שמתו במגיפה משבט שמעון בשיטים, היו גלגול עשרים וארבע אלף שהרגו שמעון ולוי מאנשי שכם

וארז"ל בני אפרים שיצאו ממצרים שלשים שנה לפני הקץ והרגו אותם אנשי גת שנים עשר רבוא, ועצמותיהם נשאר שם בבקעה עד זמן יחזקאל הנביא, ואמר השי"ת שיתנבא על העצמות היבשות שיעלו ויחיו, וכן היה שנקרם עליהם בשר וגידיים וחיו ועמדו חייל גדול, ומלך אחד עשה כוס מאותם העצמות ובזמן שהתנבא יחזקאל הנביא שיחיו, אותו הכוס עף ונהיה עצם כמקורם ונתחבר לחיבורו בגוף, וסברת רבותינו י"א שחיו כמה שנים וי"א שמתו בעין הרע, כמו חנניה מישאל ועזריה, אחרי שניצולו מהאש עוד לא נזכר שם, ורבנו הארז"ל אמר עשרים וארבע אלף שמתו במגיפה משבט שמעון בשיטים, היו גלגול עשרים וארבע אלף שהרגו שמעון ולוי מאנשי שכם, בעבור שהיו צריכים להרוג את שכם וחמור דוקא, ובאו בגלגול שבט שמעון שיתקנו מכיון שהיו נימולים, ולא נתקנו ובאו בגלגול עשרים וארבע אלף תלמידי ר"ע, ושכם בא בגלגול הנשיא שלומיאל בן צורישדי, ודור המבול באו בגלגול דור ההפלגה, וכן בסדום וכן כמצרים עד דור המדבר כדי לתקנם. וכתבו ספרי המוסר כי המצוה שאדם זהיר ונותן נפשו עליה לקיימה בשלימות זה הסימן שבא בגלגול לתקן מצוה זו, ויצה"ר מתגבר עליו למנעו, ובאיוזה איסור או לאו כל דהו שהשטן מתגבר עליו תמיד, ידע שבא לתקן זה העון והשטן לא רוצה שיתקן נשמתו ולכן מתגבר עליו לעבור על האיסור או על המצוה ההוא וכן שמואל הגביא חי נ"ב שנה, ובא בגלגול ר' אלעזר בן עזריה, ובזמן שעשו אותו נשיא היה בן ח"י שנה, ונעשה לו ח"י שורות שיער לבן כנגד ח"י שנה שנחסר לשמואל הנביא, וזהו שאמר הרי אני כבן שבעים שנה, ולא היה כי אם בן ח"י שנה, ונסיים הפסוק בדברי רשב"י זיע"א

שאמר בזה"ק (בראשית דף ד) אשריו לאדם שיהיה תקיף וחזק במצות ובתורת ה' בעוה"ז כעמוד ברזל, ויבטח באחד ואל יפחד (ילקוט המוסר)

"וַיְהִי הַמֵּתִים בַּמִּגְפָּה" (כה, ט)

גם בגזירה שימותו במגיפה כ"ד אלף מישראל, היה חסד מעם השי"ת, בכך שגם אלו שהגיע זמנם למות גם ללא המגיפה, נכללו באותו מספר עליו נגזר שימותו במגיפה

בשנת תרכ"ז פשטה בארץ מגפת החולי רח"ל ככל נוראותיה, והיא קטפה מאות נערים וזקנים, מיקירי ציון וירושלים ומבחיריה, וירב המספד בירושלים, בין החולים במגפה היה רבי יוסף זונדל סלאנט, בבוקר יומו האחרון, בהיותו על ערש דווי, אמר למבקרו את אשר שמע מרבו רבי חיים מוולאז'ין: מדוע נאמר בפרשה ויהיו המתים במגפה, ולא כתב וימותו במגפה, ללמדנו, שגם בגזירה שימותו במגיפה כ"ד אלף מישראל, היה חסד מעם השי"ת, בכך שגם אלו שהגיע זמנם למות גם ללא המגיפה, נכללו באותו מספר עליו נגזר שימותו במגיפה.

על כן נאמר ויהיו המתים, היינו גם אלו שבלאו הכי היו צריכים למות בסבת זקנותם, אף הם נכללו במגפה.

וראה זה פלא, כי נתקיים בו עצמו ענין זה, וסופו שנסתלק רבי זונדל מסלנט מן העולם באותה מגיפה נוראה.

כיוצא בו, אך היפוכו של דבר, מצינו על הכתוב ועבר ה' לנגוף את מצרים וראה את הדם ולא יתן המשחית, הלא מכת בכורות היתה ע"י הקב"ה בעצמו ומה ענין המשחית לכאן, היה לו לכתוב וראה את הדם, אלא ביאר רבי גרשון בן רבי אברהם אחי הגר"א בשם אחיו רבי אליהו, כי אמנם מכת בכורות היתה ע"י הקב"ה בעצמו ומה שאמר ולא יתן המשחית היינו אף מי שהגיע זמנו למות בלאו הכי גם אותו לא יתן המשחית לבוא. רבי שלמה מווילקומיר, מגדולי תלמידי רבנו הגר"א, נסתלק מן העולם עוד בחיי רבו הגר"א, כמה שנים לאחר פטירתו נתגלה לבנו בחלום, שאלו הבן, מדוע לא הופיע אצלו בחלום עד כה.

השיב רבי שלמה, שבעוונות הדור האויר אינו טהור, ועל כן הנשמה נמנעת מלעבור דרכו ולירד מטה לעולם הזה, לבל ידבק בה משהו מן האויר הלא טהור.

הוסיף הבן והקשה אם כן כיצד ומפני מה הגיע עתה, השיב רבי שלמה לבנו, כי מן השמים שלחוהו עתה בשליחות אל רבנו הגר"א בענין פירוש איזה מאמר בתורה, ומכיון ששליח הוא, הציבו לו שומרים השומרים על נשמתו לבל ידבק בה מן

האוויר של העולם הזה, ועתה, כיון שבא אל רבנו הגר"א, סר הוא לבקר את בנו. למחרת הזדרזו בנו של רבי שלמה לקום ולנסוע אל רבנו הגר"א בוויילנא וסיפר לו אודות החלום. השיב רבנו הגר"א: ראות פני אביך לא תפלל מעתה, כי לא תוסיף עוד ראותו, ככל הנראה, הקפיד רבנו הגר"א על תלמידו על כך שגילה לבנו את ענין שליחותו.

בשנת תרע"ו, בזמן מלחמת העולם הראשונה, שהה החפץ חיים בעיר סמילאוויץ, באחד הימים בא לפניו אדם אחד, הח"ח כדרכו, נתן לו שלום ושאלו: מהיכן רבי יהודי, השיב היהודי: מעיירה קטנה הסמוכה לשדה המערכה, לא רחוק מברנוביץ.

באותה עת כבר היו הגרמנים בברנוביץ, לפיכך חזר הח"ח ושאלו: אולי שמעתם איזו ידיעה מברנוביץ, השיב היהודי, אי אפשר לשמוע כעת מאומה מן המתרחש בה, כיון שכל הדרכים המובילות אליה מלאות גדודי מלחמה, וכל האוויר מלא קולות נפץ מיריות כלי המשחית שונים, וכי מי יעז לעבור בדרך כה מסוכנת.

לשמע התשובה פתח החפץ חיים ואמר:

ישנם שוטים התמהים, מדוע לא הגיע אף אחד מן העולם העליון כדי למסור לנו מן הנעשה שם.

התשובה לכך פשוטה: כשכל האוויר מלא במזיקים ומשחיתים, הנשמה שהצליחה לחמוק מהם ולעלות מעלה, שוב אינה רוצה לחזור ולעבור בדרך זו.

הנה העיר ברנוביץ כל כך קרובה לכאן, ובימים כתקנם שומעים מן הנעשה שם בכל יום ויום, והנה כעת אין כל אפשרות לדעת מהמתרחש שם, וכל זאת למה, על שום שהדרך אליה מלאה מזיקים ומשחיתים ואין מי שיעז לעבור בה.

והוסיף הח"ח וסיפר אודות יהודי אחד, רבי פייבוש מוולאז'ין, שלפני פטירתו הבטיח לחברו שיבוא מעולם האמת ויתגלה אליו בחלום, כדי לספר לו מכל הנעשה שם.

נפטר האיש מהעולם, עבר זמן רב, אך אין קול ואין עונה, רק כעבור זמן נתגלה אליו האיש בחלום, וכה אמר אליו:

אל תתפלל שעד עתה לא באתי, הדרך מלאה במזיקים שונים, והנשמה יראה ללכת בדרך סכנה, ואם תתמהו, הכיצד בסופו של דבר הגעתי, דעו לכם כי עליכם להודות לרבנו הגר"א מוויילנא, שכך חידוש גדול שחידש בתורה הקדושה גרם לטיהורה של הדרך, וכך יכלה הנשמה לרדת בלא שיאונה לה כל רע בדרך.

מצוה אותנו מיכה הנביא לזכור הנסים הנעשים לישראל

כתב בספר משלחן נבוה, היה זה בשנת תש"ב, בעיצומה של המלחמה העולמית הנוראה, וישיבת מיר שוכנת אותה שעה בגלות שנחאי, עת שעמד המשגיח הגה"צ רבי יחזקאל לוינשטיין, ודיבר על הצורך לזכור את הנסים הנעשים דבר יום ביומו, וכך אמר: איתא בהפטרה לפרשה זו (מיכה ו' ה') "עמי זכר נא מה יעץ בלק מלך מואב, ומה ענה אותו בלעם בן בעור, למען דעת צדקות ה'", הנה כי כן, מצוה אותנו מיכה הנביא לזכור הנסים הנעשים לישראל, אבל כיצד הוא מורה לעשות זאת, על ידי זכר מה יעץ בלק מלך מואב, מחד גיסא, ומה ענה אותו בלעם בן בעור, מאידך גיסא, כי על כן בזה האופן ניתן לממש את המטרה של למען דעת צדקות ה'.

כאן הזכיר המשגיח את זממו של היטלר ימ"ש ותוכניותיו, וקרא עליו את המקרא זממו אל תפק (תהלים ק"מ' ט'), על זה אמרו הזו"ל זו גרמניה של אדום שאלמלי הן יוצאין מחריבים את העולם, ואז עבר למנות הנסים הגלויים שארעו להם, בבריחתם דרך ווילנא, ובהגיעם אל המנוחה, אף כי לא אל הנחלה, בעיר שנחאי, שם מצאו בית מדרש מתוקן ומוכן עבורם, ועוד כהנה גילויים של השגחה נפלאה.

אלא מה, התאונן רבי יחזקאל, הבעיה היא שאין בעל הנס מכיר בנסו, וכשחיים כל העת בנסים נדמה לאדם כאילו זו דרך הטבע, והוסיף, אכן זו הסיבה שביקשתי מכם עוד בזמנים שחשבנו שאין כל מוצא למצבנו שכל אחד מאתנו יכתוב זאת בספר היומן שלו, כדי שכאשר נזכה להנצל מהצרה, נזכור נכוחה את מצבנו המסוכן ההוא, ואז אז נוכל לדעת צדקות ה' ולהכיר שאין עוד מלבדו.

ביאור ההפטר

הפטר בלק

הקשר בין ההפטר לפרשה

בהפטר מסופר על חסדי ה' שעשה עם ישראל, שנתן בלב בלעם לברך את ישראל, וגם כשעזבו אותו בשמים ועבדו לבעל פעור, עם כל זאת ה' הביא אותם לגלגל לרשת את הארץ, וזה מעין הפרשה שבה מסופר על מאמצי בלק ובלעם לקלל את ישראל, ובמקום זה הוא מברך אותם, וגם מסופר על מה שעשו בשמים.

תוכן ההפטר

הנביא אומר שלעתיד לבוא, עם ישראל יהיו כטל ומטר, דכשם שמקוים לה' שיוריד טל ומטר, כך עם ישראל יבטחו אך ורק בה' יתברך.

הם ימשלו על אומות העולם שעינו אותם, ובאותה תקופה לא יצטרכו ישראל לסוסים, מרכבות וכלי מלחמה, כי השלום ירבה בעולם. כמו כן לגודל השקט והשלוה ישבו בערי פרזות ועם ישראל ישובו בתשובה אמיתית, לא יהיו בהם מעוננים ומכשפים, כי כולם יעבדו את ה' בלב שלם.

וה' אומר לנביא קום והתווכח ישראל וישמעו עם אבות העולם והאמהות על מעשי בניהם. וכך תוכיח אותם: עמי מה עשיתי לך ובמה הוגעתך? ומדוע אינכם זוכרים את חסדי ה' שעשה אתכם בימי בלק ובלעם, שניסו לקלל את ישראל, ובמקום זה יצאו מפיהם ברכות גדולות. כמו כן למרות שעבדו לבעל פעור בשמים, עם כל זאת ה' הביאם לגלגל לתת להם את הארץ.

וישראל אומרים לנביא במה נקדם את ה' לרצותו, האם נקריב לו עולות וזבחים, או האם נקריב לו אחד מבנינו. הלא בודאי שאין זה רצונו יתברך, ואם כן במה נרצה אותה והנביא עונה שאפשר לרצות את ה' ע"י עשיית משפט צדק ואהבת חסד.

מיכה פרק ה' פסוק ו' – פרק ו' פסוק ח'.

ו נבואת נחמה לעתיד לבא: **וְהָיָה | שְׂאֵרֵית | אִי | יַעֲקֹב** הנשארים לעתיד מעם ישראל (רד"ק) יהיו
בְּקֶרֶב בתוך (ת"י) **עַמִּים רַבִּים כְּטַל** [ב] כמו טל שבא **מֵאֵת יְהוָה** וכן
כְּרֵבִיבִים כמטר היורד **עָלַי-עֶשֶׂב** שאינו בא לעולם על ידי אדם, כך יהיו ישראל **אֲשֶׁר**

עיניים והארות

רבים – שיאסרו על ירושלים עם גוג ומגוג ויהיו
 ישראל ביניהם כטל מאת ה' כי הטל בא מאת ה'
 מן השמים והמקוה לו לא יקוה לאיש שיביאנו לו
 אלא לה' יקווה כי הוא הממטיר והמביא לארץ
 הטל והמטר כן ישראל בישועה ההיא לא יקוו
 אלא לאל יתברך כי הוא המושיעם ואין זולתו
 מושיע כי הם יהיו עם מעט והעמים הנאספים
 עליהם יהיו רבים ומי יוכל להושיעם בלתו ותרד
 ישועתו להם כאשר ירד הטל על האדמה ואמר
 אחר כן כרביבים עלי עשב כי הרביבים הם
 המטר הרב והעשב גדול מהדשא כן יהיו הם
 הולכים וגדלים וטובו להם הולך וגדל. יקוה
 לאיש – ייחל לבני אדם כפל הענין במלות
 שונות (רד"ק).

[ב] בוא וראה שכל ברכות שברך יצחק את יעקב
 מלמטה כנגדם ברכו הקב"ה מלמעלה, יצחק
 אמר ויתן לך האלקים ממל השמים, והקב"ה
 ברכו בטל ומטר, שנאמר והיה שארית יעקב וגו'
 כטל מאת ה' (ב"ר ע"ה).

דבר אחר, זהו שאמר הכתוב (משלי יט, יב)
 "נהם ככפיר זעף מלך וכטל על עשב רצונו",
 "נהם ככפיר זעף מלך" על אומות העולם, אבל
 על ישראל "וכטל על עשב רצונו", וכשם שהטל
 מביא חיים לעולם כך הקב"ה בא כטל לישראל,
 שנאמר "אזיה כטל לישראל" (הושע יד, ו),
 אפילו כשהוא כועס הוא עדיין בא עליהם כטל,
 שנאמר "וכטל על עשב רצונו". אמרו לו ישראל
 (לקב"ה), לכך אנו יכולין לעמוד, ששאת נעשה

[א] והיה שארית – אותה שארית שאמר הקב"ה
 לאליהו והשארתי בישראל שבעת אלפים, והם
 אותם שהופרשו בימי גדעון, בשעה שאמר אם
 ישך מושיע בידי את ישראל כאשר דברת, הנה
 אנכי מציג. אמר לו הקב"ה אני כתבתי אהיה
 כטל לישראל, ואתה אמרת על כל הארץ חורב,
 אני איני עושה, מנין, שאין כתיב ויעש אלקים
 כן, אלא ויהי כן, מעצמו היה... אמר לו הקב"ה
 רב העם אשר אתך, הורד אותם אל המים ואתם
 שכרעו על כרכיהם לשנות רוצים ולא רוצים היו
 משתחוים לעו"א, אמר לו הקב"ה בשלש מאות
 איש המלקקים אושיע את ישראל, ועליהם הוא
 אומר והשארתי בישראל, ועליהם הוא אומר
 והיה שארית יעקב וגו' כטל מאת ה', שהטל סימן
 לתחיית המתים שנאמר יהיו מתוך.

דבר אחר והיה שארית יעקב, א"ר פנתם בר
 חמא, אמרו ישראל כטל אתה עושה אותנו, אמר
 להם כשאתם עושים רצונו של מקום כשם שהטל
 אין כריה שולמת בו, כך אתם אין כריה שולמת
 בכם. אתה מוצא בשעה שאמר אליהו אם יהיה
 השנים האלה טל ומטר כי אם לפי דברי, ולא
 שמע לו הקב"ה בטל, אלא הטל היה יורד, וכן
 הוא אומר לאליהו לך הראה אל אחאב ואתנה
 מטר על פני האדמה, ואתנה טל ומטר אין כתיב
 כאן, להודיעך שאין שליט בטל, לכך אמר והיה
 שארית יעקב... כטל (תנחומא).

והיה שארית – אותם שישארו אחר שיצרפו כמו
 שאמרו וצרפתים כצרוף הכסף וגו'. בקרב עמים

לֹא-יִקְנֶה לְאִישׁ לְעֹזְרָה וְלֹא יִיחַל יִצְפּוּ לְבָנֵי אָדָם אֲלֵא יִבְטְחוּ רֶק בּוֹ יִתְבַרֵךְ
 (רש"י): וְהָיָה שְׂאֵרִית יַעֲקֹב בְּגוֹיִם הַפְּחוּתִים, וְכֵן בְּקָרְבַּב בְּתוֹךְ עַמִּים
 רַבִּים הַחֲשׂוּבִים שִׁישׁ לָהֶם מֶלֶךְ (מלבי"ם), וַיִּמְשְׁלוּ בָהֶם יִשְׂרָאֵל כַּאֲרִיָּה הַמוֹשֵׁל עַל בְּבַהֲמֹת
 יַעַר [ג] חֵיּוֹת הַיַּעַר, וּבְכַפְּיֹר אַרְיָה צַעִיר, הַמוֹשֵׁל בְּעַדְרֵי-עֵאֵן (רד"ק) אֲשֶׁר אִם
 יִרְעֵב עָבַר וְרָמַס דּוֹרַס בְּמָקוֹם וְאוֹכֵל וְטָרַף נוֹשֵׂא הַטְּרֵף לְמַעֲוֵנוּ בְּשִׁבִיל הַלְּבִיאָה וְהַגּוֹרִים (רש"י)
 וְאֵין מַצִּיל כֵּן יִהְיֶה יִשְׂרָאֵל בְּאוֹיְבֵיהֶם וְאֵין מַצִּיל מִיָּדָם (רד"ק): חִבְעַת הֵיאָה תָרַם יִרְדָּה
 עַל-צָרִיךְ לְהַתְּגַבֵּר עֲלֵיהֶם [ד] וְכָל-אֵיבִיךְ יִפְרָתוֹ [ה]: טוֹהֵיָה
 בְּיוֹם-הַהוּא לְאַחַר מַלְחַמַת גּוֹג וּמְגוֹג נֶאֱמַר-יְהוָה לֹא יִצְטָרְכוּ לְשׁוֹם מַלְחָמוֹת, וְלָכֵן

עֵינִים וְהָאֲרוֹת

וכל האויבים למטה. וכשישוב תשובה שלומה
 לכלא הפשע ולהתם החטאת, הן הן המזיקין
 שנבראו מעונותיו, אז ימצא מנוח מהאומות
 המתגרים בו למטה. והוא שאמר 'תרם ירך על
 צריך, הם צוררים אשר נבראו מעונותיך, ואז
 'כל איביך' הגופניים 'יכרתו'. (החיד"א).
 ר' ישמעאל אומר המש אצבעות של יד ימינו של
 הקב"ה כולן לשם גאולה, אצבע קטנה בה הראה
 לנת לעשות התבה, שנאמר וזה אשר תעשה
 אותה, אצבע שניה לקטנה, בה הכה את
 המצריים, שנאמר אצבע אלקים היא, שלישית
 לקטנה בה כתב את הלוחות, שנאמר כתובים
 באצבע אלקים, רביעית לקטנה, בה הראה
 למשה, שנאמר זה יתנו כל העובר על הפקודים,
 בהן וכל היד בה עתיד הקב"ה להשמיד את בני
 עשו שהם צריו ולהכרית את בני ישמעאל שהם
 אויביו, שנאמר תרום ירך על צריך וכל אויביך
 יכרתו (פרקי דר"א).

לנו כטל, שנאמר 'והיה שארית יעקב בקרב
 עמים רבים כטל מאת ה'". (אגדת בראשית פרק
 ח, א).
 [ג] כאריה בבהמות יער – פירשו המפרשים כמה
 שכתב בזוהר הקדוש, דלעתיד לבא יהיה ה'
 לנבוכדנצר וסנחריב וכל צוררי ישראל ויבואו
 במלחמה, וישראל יהרגו כולם. וזה שכתוב 'והיה
 שארית יעקב בגוים' באמצע הגוים הידועים
 שהצרו לישראל, וינקמו מהם 'כאריה בבהמות
 יער' (נחל שורק אות ב).
 [ד] תרום ירך – לא יצטרכו ללהום את צורריהם
 בשתי ידיים רק יד אחת יהיה די להרימה על
 צריך – ויש הבדל בין צר ואויב שהצר מציר
 בפועל ולוחם אתו, והאויב דורש רעתו ואינו
 מציר בפועל, ועל הצוררים שלוחמים אתך תרום
 ירך, והאויבים יכרתו מעצמם (מלבי"ם).
 [ה] תרם ירך וכו' – נודע כי המקטרגים הנבראים
 מחטאות האדם. הם הם צורריו, והם טובעים
 נקמה ממנו בשמים, וזוהו יבואו עליו כל הצרות

וְהִכְרַתִּי סוּסֵיךָ מִקֶּרְבְּךָ כי אין צורך בהם (מלבי"ם) **וְהִאֲבֹדְתִי מִרְכַּבְתֶּיךָ**

וכן בימינו, לא יצטרכו את טנק מרכבה ומטוסי הקרב ואת פצצת האטום: **וְהִכְרַתִּי עָרֵי אֲרִצְךָ**

המוקפות חומה כי יהיה שלום בארץ **וְהִרְסֵתִי כָּל-מִבְצָרֶיךָ** לא תצטרך לערי מבצר (רד"ק)

ומקלטים וכיפת ברזל: **יֵא בראותך השגחתך בך** **וְהִכְרַתִּי כְּשָׁפִים מִיָּדְךָ** [מקרבך (רד"ק)] כי

לא תצטרך להם לדעת עתידות ולפעול בהם אילו פעולות (מ"ד) **וְמַעֲוֹנָנִים** המסתכלים בעננים לדעת

עתידות (אב"ע) וי"מ אחיזת עיניים, וי"מ מחשב העונות ושעות בשעה זו יקרה כך, היום יפה לצאת וכו' (רד"ק)

לֹא יִהְיוּ-לְךָ: יב וְהִכְרַתִּי פְּסִילֶיךָ עץ ואבן (אב"ע) **וּמִצְבּוֹתֶיךָ מִקֶּרְבְּךָ**

[1] ואז תכיר שאין אלוה מבלעדי **וְלֹא-תִשְׁתַּחֲוֶה עוֹד לְמַעֲשֵׂה יָדֶיךָ** לפסילים (מ"ד):

יג וְנָתַתִּי אֶעֱקֹר (מ"ע) את עצי אֲשִׁירֶיךָ מִקֶּרְבְּךָ כי תשובו בתשובה **וְהִשְׁמַדְתִּי**

עיונים והארות

בנו ועבדתם שם אלהים אחרים עץ ואבן ומעם הדבר כי אנחנו מוכנעים ומושפלים תחת ע' שרים בגלותינו בדי' רוחות השמים. והנה כשישראל הומאים נברא מלאך המשחית וגורמים אנחנו שיצליחו האומות ויגברו עלינו והם יושבים בשלותם מקטרים לצבא השמים וזהו נחשב לנו כאלו אנחנו עושים זאת כי עונותינו הטו כל אלה הצלחת האומות ואנו משועבדים ועובדים אותם וזהו ועבדתם שם אלהים אחרים כי אנחנו גורמים להם הצלחה. ולעתידי יבער ה' פלחי טענותא ויפלו לפניו חללים וזהו ולא תשתחוה עוד למעשה ידיך ר"ל אל שר האומות ופסיליהם המשביעים שמות הטומאה כי גברו כאשר אנחנו הטאנו ונחשב כאלו זה מעשה ידינו את כל אלה יכרית ה' כי לכולם תהיה שפה אחת לקרוא בשם ה' (אהבת יהונתן).

[1] והכרתי פסיליך ומצבותיך מקרבך - יובן עפי"מ"ד בגמרא כל הכועס כאלו עובד עכו"ם. והמעם הוא דהכעס הוא מחמת המרה המתפשטת בכל הגוף וידוע מה שכתב הרמב"ם וסיעתו אם האדם עובד ה' בעבור חמדת הממון וכהנה סיבה אחרת לא תכון לו עבודתו ולא נחשב לו בעובד ה' רק כאלו עובד הממון אשר אם יבצר ממנו אפשר שלא יעבוד. וז"ש והכרתי פסיליך מקרבך דייקא השוכן בקרבך ובתוכך כמו הכעס או חמדת הממון ונחשב לו כאלו עובד לפסל כמ"ש הכתוב פן יפתה לבבכם וכו' ועבדתם שם וכו' קאי על פתיית הלב לחמדת הממון וק"ל. ולא תשתחוה עוד למעשה ידיך - יובן במה שאמר הכתוב ועבדתם שם אלהים אחרים פי' התרגום ותפליחין תמן לפלחי טענותא וכ"כ הרמב"ם שם כי בעו"ה בגלות המר הזה נתקיים

עָרִיד שעבדו בם ע"ז (מלבי"ם) וי"מ אשמיד את שונאך (מ"ד): **יְדִ וְעֵשִׂיתִי בְּאֶף** כעס בגילוי
וּבַחֲמָה כעס בלב (מלבי"ם) **נָקַם אֶת-הַגּוֹיִם אֲשֶׁר** עוד **לֹא שָׁמְעוּ** נקמה גדולה
 כזו (מ"ד) וי"מ שלא שמעו - שלא רצו לקבל את התורה (רד"ק ע"פ ת"י) [I]: א הנביא אומר ומוכיח לישראל:
שָׁמְעוּ-זֶה אֵת אֲשֶׁר-יְהוָה אָמַר קוֹם הנביא **רִיב** התווכח עם ישראל
אֶת-הַהָרִים שהם האבות אברהם יצחק ויעקב, **וְתִשְׁמַעְנָה הַגְּבָעוֹת**
 האמהות שהן רבקה רחל ולאה (הגבעות קטנות מההרים והם סביב ההרים (מלבי"ם)) **קוֹלְךָ** מה שגמלו בנייהם
 לאל יתברך שמו (רש"י, רד"ק): **ב שָׁמְעוּ** האזינו (אב"ע) **הָרִים אֶת-רִיב יְהוָה** את הויכוח
 של ה' יתברך (מ"ד) **וְהָאֲתָנִים** ההרים החזקים (רד"ק) **מִסְדֵי אֲרֶץ** שהיו יסוד הארץ במעשה
 בראשית **כִּי רִיב לִיהוָה עִם-עַמּוֹ** על שחטאו כנגדו **וְעִם-יִשְׂרָאֵל יְתוּכָה**
 להראות שהוא צדיק בריבו (מלבי"ם): **ג עַמִּי** תן לבך להבין **מָה רוב טוב עֵשִׂיתִי לְךָ** [II] **וּמָה**

עיונים והארות

אם יהיו חמאיכם כשנים, כששמעו עובדי אלילים כך תמהו, ואמרו זו תשובה וזו תוכחה, לא עשה אלא למתפננא עם בנוהי. בשניה כשאמר להם שמעו הרים את ריב ה' שמחו עובדי אלילים, ואמרו עכשו הוא מכלה אותם, כיון שראה הקב"ה כן הפכם להם לטובה, שנאמר זכר נא מה יעץ... במה אקדם ה', תמהו עובדי אלילים ואמרו זו תשובה וזו תוכחה, לא אתא אלא למתפננא עם בנוהי (ב"ר).
 ענה בי - הקב"ה מתוך חביבותו לישראל קורא להם עמי, מה עשיתי לך, כלומר למה עשיתי אותך. אלא בשביל שתלכו לבתי כנסיות ולבתי מדרשות ותעידו בי שאני אחד. כמו שנאמר "ה' אחד". וזהו שכתוב "ענה בי" תעידו שאני אחד, ותיחדוני עליכם (זוהר חדש דף מ"ח).

[I] ובמדרש. זהו שאמר הכתוב (דברים לג, ב) "ה' מסיני בא", היה ראוי לומר 'לסיני בא' ולמה אמר "מסיני"? אמר רבי שמעון בן יוחאי מסיני (הקב"ה) הוא בא לדין את אומות העולם ששמעו את התורה ולא קיבלו אותה שנאמר "ועשיתי באף ובחמה נקם את הגוים אשר לא שמעו". (מדרש תנאים לדברים).
 [II] א"ר אחא ענה בי וקבל שכר ואל תענה ברעך עד שקר ותקבל דין וחשבון. א"ר שמואל בר רב נחמן בשלשה מקומות בא הקב"ה להתוכח עם ישראל, ועובדי אלילים שמחים ואומרים היאך יכולים להתוכח עם בוראם, עכשו הוא מכלה אותם, כיון שראה הקב"ה שהיו שמחים הפכם להם לטובה, בשעה שאמר לנו נא ונוכחה שמחו ואמרו עכשו הוא מכלה אותם, כיון שראה הקב"ה שהיו שמחים הפכם להם לטובה, שנאמר

הדבר אשר הִלְאִיתִיךָ [ט] [הוֹגְעֵתִיךָ (מ"ד) ועייפתי (ע"פ אונקלוס דברים יט, יח) אותך] בעבודתי עֲנֵה הָעֵד

בִּי [י] (רש"י): ד תראה ותתבונן כמה טובות עשיתי עמך כִּי הֵעַלְתִּיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם

שהיית שם בעבודת פרך (רד"ק) וּמִבֵּית עֲבָדִים פְּדִיתִיךָ לפני הזמן וְאֶשְׁלַח

לְפָנֶיךָ אֶת-מֹשֶׁה אֶהְרֹן וּמַרְיָם [יא] שהייתם ניוונים בזכותם והורו אתכם את הדרך

הטובה (מלבי"ם): ה עֲמִי זָכַר-נָא הַחֲסֵד שֶׁעָשָׂה ה' עִם יִשְׂרָאֵל, מִה-יַעֲזֹב בְּלֶעַם אֶל בָּלְקָם

מִלֶּךְ מוֹאָב ששכר את בלעם לבא לקללך כדי להשמיד הכל (אב"ט) וּמִה-עָנָה אֶתֹ

בְּלֶעַם בֶּן-בְּעֹר מִה אֲזַעֲמוּם לֹא זָעַם ה' עַל יִשְׂרָאֵל מִן-הַשָּׁמַיִם שחטאתם שם, ובכ"ז לא

עיונים והארות

התורה. והענין יובן על פי משל: אדם אחד גור על עבדו שימנה כסף כל הלילה ולא יתן שינה לעיניו, אם העבד יחשוב שזה רק לטובת בעה"ב אז יכבד עליו לישב כל הלילה ולא לתת שינה לעיניו אבל אם האדון עשה כמה פעמים טובות לעבד בלי שום גמול, צריך ליפול ספק בלב העבד, אולי גם עתה שגור עלי שלא אישן כל הלילה, גם זה יהיה לטובתי, שבדואי הוא יתן לי את הכסף, ואז יערב לו עבודתו.

וזהו שאומר הכתוב: "עמי מה עשיתי לך" — כמה טובות עשיתי לך, ואם כן "ומה הלאיתך" — למה תעשה את כל המצוות ברפיון, והרי צריך לכל הפחות שיפול לו ספק בלבו שהכל לטובתו (מסגרת השער).

[יא] אמר הקב"ה בוא וראה מה ביני לבין בשר ודם, מלך בשר ודם משלח שליחים למדינה בני המדינה מספיקין להם מזון, אבל אני לא עשיתי כן, אלא שלחתי לפניך גואלים שלשה, ולא הייתם זקוקים לזון אותם, אלא הם היו זנים אתכם, המן בזכות משה, ענני כבוד בזכות אהרן, הבאר בזכות מרים (ילק"ש).

[ט] אמר רבי ברכיה משל למלך ששלח פרוודגמא [שטר של חוקים] שלו למדינה, מה עשו בני המדינה נטלו אותה ופרעו ראשיהם וקראו אותה בפחד וביראה ברתת ובוזע, אמר הקב"ה הלא קריאת שמע פרוודגמא שלי הוא, לא הטרחתי עליכם ולא אמרתי לכם שתהיו קורין אותה לא עומדים על רגליכם ולא פורעים את ראשיכם, אלא בשבתך כביתך ובלכתך בדרך.

דבר אחר ומה הלאיתך, א"ר יהודה ברבי סימון עשר בהמות מסרתי לך, שלש ברשותך ושבע שלא ברשותך, אלו שברשותך שור שה כשבים ושה עזים, ואלו שלא ברשותך, איל וצבי ויחמור ואקו ודישון ותאו וזמר, ולא הטרחתי עליכם ולא אמרתי לכם לעלות בהרים ולהתיגע בשדות להביא לפני קרבן מאלו, אלא מאלו הגדלות על אבוסך, שנאמר שור או כשב או עז (ילק"ש).

[י] ידוע הדבר, שכל דבר שהאדם לא מבין את התכלית והטובה היוצאת מעשיית הדבר, הרי הוא מתעצל לעשות את הדבר והוא כבד עליו. ואם יבין האדם שכל מעשי המצוות הם לטובת האדם, אז יערב לו לעשות ולקיים את כל דברי

מנעתי טובתי ועזרתי לכם (רש"י) **עַד-הַגְּלָגֶל** אשר שם עברתם את הירדן ביבשה (רד"ק), וכבשתי לפניכם

את הארץ (רש"י), הכל זכור **לְמַעַן דַּעַת צְדָקוֹת יְהוָה** [ויב] שעשה עמכם ותסיבו מעשיכם

(רד"ק): וישראל אומרים לנביא: **בַּמָּה אֶקְדָּם יְהוָה** איזה דורון ניתן לה' שירצה בו (רד"ק)

אֲפָּה ובמה אהיה כפוף (רש"י) ונכנע **לְאֱלֹהֵי מָרוֹם** לבקש סליחה (מלבי"ם) **הָאֶקְדָּמוּנוּ**

בְּעוֹלוֹת בְּעִנְיָנוּ בְּנֵי שָׁנָה [יג] האם יש בזה תועלת שאביא לפניך העולות והעגלים הטובים

והנבחרים (מ"ד): **הֲיִרְצֶה יְהוָה** וכי ירצה ה' **בְּאֲלֵפֵי אֵילִים** לקרבנות **בְּרִבְבוֹת**

עֵינִים וְהָאָרֶת

[יג] ר' יהושע דסכנין בשם רבי לוי, אף על פי שהדברים אמורים במישע מלך מואב, אבל אינו מדבר אלא ביצחק, הירצה ה' באלפי אילים (ב"ר). בלעם הרשע היה סניגורן של עובדי אילים, ועל עובדי אילים הוא אומר הירצה ה' באלפי אילים רוצה הוא מה שאתם מקריבין לו, לוג שמן אנו מקריבין לו, רבבי רבבות נחלי שמן, מה הקריב אברהם לפניו איל אחד, שנאמר וישא אברהם את עיניו וירא והנה איל אחר, אם רוצה אנו מקריבים לו אלפי אילים, ומה הקריב אברהם לו בנו, אני מקריב לו בני ובתי, שנאמר האתן בכורי פשעי זה בנו הבכור, פרי בטני המאת נפשי זו בתו, כך אמר לו הקב"ה לבלעם הרשע, מה אתה עושה, אמר לפניו את שבעת המזבחות ערכתי ואעל פר ואיל במזבח, אמר לו הירצה ה' באלפי אילים, אמר לו האתן בכורי פשעי, אמר לו רשע, אם הייתי מבקש קרבן הייתי אומר למיכאל ולגבריאל והיו מקריבין לפני, שנאמר כי מי בשחק יערוך לה' ידמה לה' בבני אלים, בבני אברהם יצחק ויעקב שהם אילי העולם ואין אני מקבל קרבנות אלא מישראל (תנחומא).

[יב] מאי דכתיב למען דעת צדקות ה', א"ר אליעזר אמר הקב"ה לישראל עמי, דעו כמה צדקות עשיתי לכם שלא כעסתי עליכם בימי בלעם הרשע, שאילו כעסתי עליכם בימי בלעם הרשע לא נשתייר משונאיהם של ישראל שריד ופליט, והיינו דקאמר בלעם מה אקוב לא קבה א"ל, מלמד שאותו היום לא זעם ה' (ברכות ז).

עצתו של בלק היתה לא להילחם עם ישראל בפרהסיא – בגלוי. ירא היה בלק שמא יתקדש שם שמים במה שיעשה הקב"ה נסים גלויים לישראל כמו בשעת צאתם ממצרים, לכן השכיל ויעץ שבלעם יקלם בצנעא – בסתר, ואפילו לא יחולו קלותיו, בכל אופן שם שמים לא יתקדש. רצון ההשגחה העליונה היתה אחרת, מן השמים לא נתנו לאותו רשע להפק זממו. "ומה ענה אותו בלעם בן בעור מן השיטים עד הגלגל" – אמרו חז"ל ב"ילקוט שמעוני" (בלק, אות תשס"ו) "קולו של בלעם הלך ששים מיל" – "מן השיטים עד הגלגל".

כל כך למה? – "למען דעת צדקות ה'" – שכולם יכירו וידעו חיבתן של ישראל לפני השי"ת לא בצנעא ולא בסתר כי אם בגלוי ובפרהסיא. (סידורו של שבת, ה"ב דרוש ו' פ"א).

נְחִילִי-שָׁמֶן לַצֶּקֶת עַל הַמִּנְחוֹת הָאֵתָן בְּכוֹרֵי פִשְׁעֵי הָאָם אֲקָרִיב לִפְנֵי בְנֵי הַבְּכוֹר עַל

שֶׁמֶחַל הַקֶּבֶה פִּשְׁעֵי פָּרִי בְטָטִי חֲטָאת נִפְשֵׁי וְהָאָם אֲקָרִיב לִפְנֵי אֶחָד מִבְּנֵי עַל שְׂכִיפָר

הַקֶּבֶה חֲטָאתִי (מ"ד): ח וּמְשִׁיב הַנְּבִיא בְּמָה הֵייתָ מִתְרַצֶּה: כִּי כָבֵד הַגִּיד הַקֶּבֶה לְךָ בֶן אָדָם

מָה-טוֹב לַעֲשׂוֹת (רש"י) וּמָה-יְהוֹה דּוֹרֵשׁ מִמֶּךָ כִּי אֵין חֲפָצוֹ בַּעֲוֹלוֹת פִּי

אִם-עֲשׂוֹת מְשַׁפֵּט (רד"ק) כָּל מִצְוֹת שֶׁבִין אָדָם לְחֻבְרוֹ כְּמוֹ נִזְקֵי מִמּוֹן [וְגַם אִיסוּר עֲרִיּוֹת בְּכָלֵל]

וְאַהֲבַת חֶסֶד גְּמִילוֹת חֲסָדִים וְהִצְנַע לָכֶת עִם-אֱלֹהֶיךָ [י"ד] לִיחַד הָאֵל יִתְבָּרַךְ

וְאַהֲבַתוֹ בְּכָל לִבְבוֹ וּבְכָל נַפְשׁוֹ [וְאָמַר וְהִצְנַע כִּי הַדָּבָר מְסוּר לֵאבֹ].

עיונים והארות

משפט ועשו צדקה וגו', בא חֲבִקוֹק וְהַעֲמִידֵן עַל אַחַת, שְׁנֵאֵמַר וְצִדִּיק בְּאִמּוֹנָתוֹ יִחִיהַ (מְכוֹת כג). [10] וְהִצְנַע לָכֶת - שְׂכָל עֲנִיּוֹ יַעֲשֶׂה בְּצַנְעָא וְלִשְׁם שְׁמַיִם דּוֹקָא, וְיִסְתִּיר מִעֵשׂוֹ הַטּוֹבִים. שְׁאָם מְגַלָּה אוֹתָם כְּדִי לְשַׁבַּח עֲצֻמוֹ, מִלְּבַד שְׂאֵבֵד שְׂכָרוֹ, נֶעֱנֵשׁ, כְּמוֹ שְׂאֵמְרוּ ז"ל (יְרוּשָׁלַּי חֲגִיגָה פ"ב ה"ב) בְּאִשָּׁה שְׁהִיתָה מְגַלָּה שְׁהִיא בְּתַעֲנִית וְנֶעֱנֵשָׂה שְׂרָאוּהָ בְּחֵלוֹם אַחֲרֵי פְטִירָתָהּ שׁוֹכֶבֶת בְּפֶתַח גְּהִינָם וְהַדְּלַת שֶׁל גְּהִינָם מִסְּתוֹכֶבֶת עַל צִירָה סָבִיב אוֹזְנָה (לֵב דּוֹד פֶּרֶק יד).

עוֹד מוֹבָא בְּשֵׁם ר' חֵיִים מִצְּאֵנִי שְׁהַטְעַם שְׂבִיבִית תְּפִלָּה שֶׁל נּוֹצְרִים יֵשׁ פְּעֻמוֹנִים מִצְּלָצִלִים הוּא מְשׁוֹם שְׁהֵם צְאֲצְאֵי עֵשׂוֹ שְׂכָל מְהוֹתוֹ פֶּרְסוֹם צְלָצוֹלִים וְחִיצוֹנִיּוֹת.

אָמַר לְהֵם יַעֲקֹב לִבְנָיו, בְּבִקְשָׁה מִכֶּם הִיּוּ מִצְּעִיִּים עֲצֻמְכֶם שְׂאֵין קֶשֶׁה מֵעֵין הָרַע, וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בְּלוֹחוֹת הָרֵאשׁוֹנוֹת עַל יְדֵי שְׁנַתְנּוֹ בְּגִדּוֹלָה נִשְׁתַּכְּרוּ, שְׁנֵאֵמַר "וְכָל הַעַם רוֹאִים אֶת הַקּוֹלוֹת" [שְׁמוֹת כ, יד], אֲבָל הַלוֹחוֹת הַשְּׁנַיִם כְּשֶׁנִּתְּנּוּ לָא רָאָה אוֹתָם אֵלָא מִשָּׁה, שְׁנֵאֵמַר "וְאִישׁ לֹא יַעֲלֶה עִמָּךְ" וְגו' [שְׁם לֵד, ג], וְאֵף יְרוּשָׁלַיִם לֹא חֲרַבָּה אֵלָא מִפְּנֵי עֵין רַעָה, שְׁנֵאֵמַר "הַזֹּאת הָעִיר

[י"ד] אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר עֲשׂוֹת מִשְׁפָּט זֶה הַדִּין, וְאַהֲבַת חֶסֶד זֶה גְּמִילוֹת חֲסָדִים, וְהִצְנַע לָכֶת זֶה הוֹצֵאת הַמֵּת וְהַכְּנַסַּת כְּלָה. וְהוּלָא דְּבָרִים קָל וְהוֹמַר, וְמָה דְּבָרִים שְׂאֵין דְּרַכְּסָם לַעֲשׂוֹתָם בְּצַנְעָא אִמְרָה תּוֹרָה וְהִצְנַע לָכֶת, דְּבָרִים שְׂדַרְכְּסָם לַעֲשׂוֹתָם בְּצַנְעָה עַל אַחַת כְּמָה וְכְמָה. שְׁנֵו רְבוּתֵינוּ בְּשִׁלְשָׁה דְּבָרִים גְּדוֹל גְּמִילוֹת חֲסָדִים יוֹתֵר מִן הַצְּדָקָה, צְדָקָה בְּמִמּוֹנוֹ גְּמִילוֹת חֲסָדִים בֵּין בְּגוֹפוֹ בֵּין בְּמִמּוֹנוֹ, צְדָקָה לַעֲנִיִּים גְּמִילוֹת חֲסָדִים בֵּין לַעֲנִיִּים בֵּין לַעֲשִׂירִים, צְדָקָה לַחַיִּים, גְּמִילוֹת חֲסָדִים בֵּין לַחַיִּים בֵּין לַמֵּתִים (סוֹכָה מ"ט).

דְּרַשׁ ר' שְׁמַלַי תְּרִי"ג מִצּוֹת נֵאֵמְרוּ לוֹ לְמֹשֶׁה בְּסִינַי, שְׁס"ה כְּנַגַּד יְמוֹת הַחֲמָה, וְרַמ"ח כְּנַגַּד אֲבָרִים שֶׁל אָדָם. בָּא דוֹד וְהַעֲמִידֵן עַל י"א, דְּכַתִּיב מִי יְגוֹר בְּאַחֲלֶךְ וְגו'... בָּא יִשְׁעִיהוּ וְהַעֲמִידֵן עַל שֵׁשׁ, שְׁנֵאֵמַר הוֹלֵךְ צְדָקוֹת זֶה אֲבָרָה... בָּא מִיכָה וְהַעֲמִידֵן עַל שֵׁשׁ, שְׁנֵאֵמַר הַגִּיד לְךָ אָדָם מָה טוֹב וְגו', עֲשׂוֹת מִשְׁפָּט זֶה הַדִּין, וְאַהֲבַת חֶסֶד זֶה גְּמִילוֹת חֲסָדִים, וְהִצְנַע לָכֶת בְּהוֹצֵאת הַמֵּת וּבְהַכְּנַסַּת כְּלָה. [חֲזוֹר יִשְׁעִיהוּ וְהַעֲמִידֵן עַל שְׁתֵּים, שְׁנֵאֵמַר כֹּה אָמַר ה' שְׁמֵרוּ

שאלות ברשי על הפרשה

א. וירא בלק בן צפור – מה ראה?

.....תשובה.....

ב. ויאמר מואב אל זקני מדין – והלא שונאים היו זה לזה?

.....תשובה.....

ג. ובלק בן צפור מלך למואב בעת ההיא – הסבר.

.....תשובה.....

ד. מפני מה השרה הקב"ה שכניתו על עובד כוכבים רשע כמו בלעם?

.....תשובה.....

ה. הנה כסה את עין הארץ – מי זה עין הארץ?

.....תשובה.....

ו. מאין לומדים שהשנאה מקלקלת את השורה?

.....תשובה.....

ז. ויתיצב מלאך ה' – למה כתוב שם הוי"ה ולא אדנות?

.....תשובה.....

ח. מאין לומדים שאדם חשוב היוצא לדרך יוליך עמו שני אנשים לשמשו?

.....תשובה.....

ט. מלאך ה' נצב בדרך וחרבו שלופה בידו – למה בחרב?

.....תשובה.....

י. לו יש חרב בידי – גנות גדולה היה לו – מדוע?

.....תשובה.....

י"א. את שבעת המזבחות – מדוע בנה שבעה? פרמ:

.....תשובה.....

י"ב. הסבר: כי מראש צורים אראנו.

.....תשובה.....

י"ג. ושרי מואב איתו – ולמעלה כתוב: וכל שרי מואב איתו – הסבר את ההבדל.

.....תשובה.....

י"ד. הסבר: וירא את ישראל שוכן לשבטיו.

.....תשובה.....

עיונים והארות

אוהבין זה את זה ותהיו מכבדין זה את זה ותהיו מכבדין זה את זה ותהיו
 יראין זה מזה, ולא ימצא בכם לא עבירה ולא גזל
 ולא דבר מכוער, אלא שלא תבואו לידי פסול
 לעולם, שנאמר "הגיד לך אדם מה טוב וגו'
 ["והצנע לכת עם אלהיך"], אל תקרי "הצנע לכת
 עם אלהיך" אלא "הצנע לכת ועמך אלהיך", כל
 זמן שאתה עמו בצנעה הוא יהיה עמך בצנעה,
 לכך נאמר "הצנע לכת עם אלהיך" (אליהו רבה
 פרשה כ"ו).

שיאמרו כלילת יופי משוש לכל הארץ" וגו'
 [איכה ב, טז] ואומר "עיני עוללה לנפשי מכל
 בנות עירי" [שם ג, נא], לפיכך אמר יעקב לבניו
 אל תראו עצמכם, שנאמר "ויאמר יעקב לבניו
 למה תתראו", אלא היו מהלכין בצנעה, שנאמר
 "הגיד לך אדם מה טוב וגו' והצנע לכת עם
 אלהיך". (מדרש נחומא פרשת מקץ סימן ה).
 דבר אחר תנא דבי אליהו, כך אמר להם הקב"ה
 לישראל: בני, כלום היסרתם לכם דבר, מה אני
 מבקש מכם, הא איני מבקש אלא כדי שתהיו

מ"ו. הסבר: כאהלים נמע ה'.

תשובה.....

מ"ז. וירא פינחס בן אלעזר – מה ראה?

תשובה.....

שאלות מספר בן איש חי שנה א'

א. איך ישלים האדם מאה ברכות בשבת וביום טוב? ואיך ישלים ביום התענית?

תשובה.....

ב. באיזה עוצמת קול צריך לברך הברכות? ובמה צריך להזהר? ומה הדין אם דלג מלה?

תשובה.....

ומה דעת רבנו עובדיה יוסף ע"ה בעניין זה?

תשובה.....

ג. כמה זמן מותר הכי הרבה לשהות בין ברכה לאכילה או שתיה? והיכן זה רמוז?

תשובה.....

ד. מה הדין אם בירך על פרי מתוך קערת הפירות ונפל הפרי ונמאס? מתי לא צריך לברך שוב על הפרי

האחר ומתי צריך? ובכל זאת מה מציע הרב כדי שלא יברך שוב על אותו סוג של פרי?

תשובה.....

ה. מה הדין אם ברך על פרי אחד וראה פרי אחר יפה ממנו, האם יוכל להחליפו?

תשובה.....

ו. אם אחר שאכל ממה שלפניו הביאו לו פרי אחר שברכתו שווה לזה שאכל אך השני הוא חשוב והביב

עליו יותר? מה החילוק בין אוכל משלו או שהוא אורח ואוכל מבעל הבית?

תשובה.....

ז. מה הדין אם ברך על מנת לברך עין והוא של אדמה ולפני סיום הברכה נזכר ואמר האדמה – האם יצא?

ומה דעת הרמב"ם וכיצד יעשה לצאת ידי חובתו לפי הרמב"ם?

תשובה.....

ח. מה הדין אם ברך בורא פרי האדמה על פרי שברכתו עין?

תשובה.....